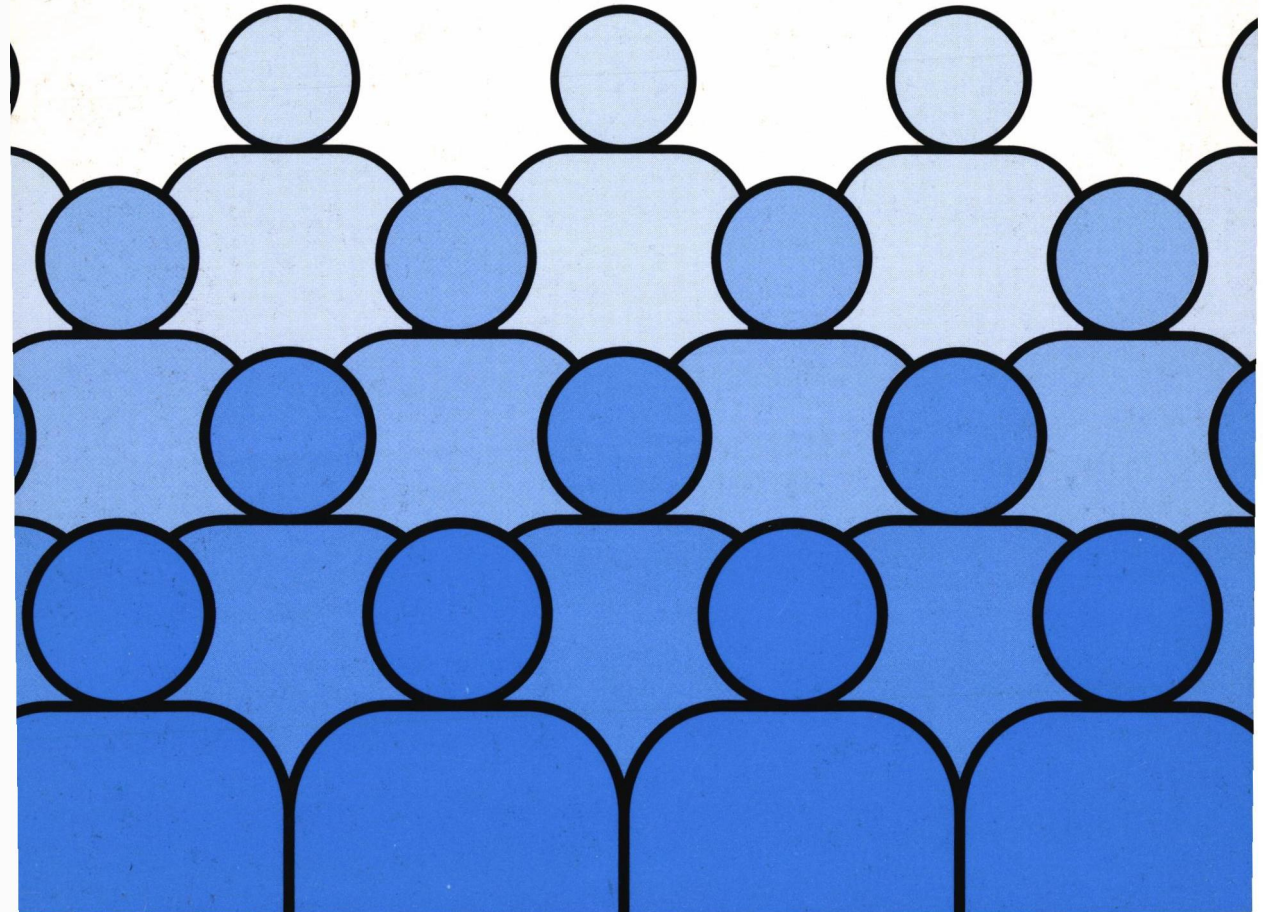

SOSIAALITURVA SUOMESSA 1993

SOSIAALITURVA.1995:2

SOSIAALITURVA
SUOMESSA 1993

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Talous- ja suunnitteluosasto
Helsinki 1995

PAINATUSKESKUS OY, PIKAPAINO
ANNANKATU 44, HELSINKI 1995

ISBN 952-00-0049-6
ISSN 0785-4625
ISSN 1236-3650

ESIPUHE

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisee vuosittain tilastoa sosiaalimenoista ja niiden rahoituksesta. Nyt julkaistava laskelma noudattaa pohjoismaista luokitusta, joka on otettu käyttöön vuonna 1990. Suomen laskelmaan sisältyvät kuitenkin käyttäjämaksut. Menot on jaettu viiteen pääryhmään. Lisäksi omana ryhmäänään ovat hallintomenot. Pääryhmien sisällä menot on ryhmitelty toimeentuloturva- ja palvelumenoihin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon investoinneista on oma lukunsa, vaikka niitä ei lasketakaan mukaan sosiaalimenolaskelmaan.

Julkaisu sisältää vuoden 1993 sosiaalimenolaskelman ja aikasarjoja vuosilta 1980 - 1993 sekä tietoja eri palveluiden ja etuuskien saajista samana ajanjaksona. Vuonna 1993 tehdyistä sosiaali- ja terveydenhuollon tilastojärjestelmien muutoksista johtuen eivät tiedot ole kaikilta osin vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Julkaisuun on koottu myös tietoja Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista, menojen jakaumasta sekä rahoituksesta.

Julkaisun tilastotiedoista sekä vuosien 1980 - 1993 sosiaalimenolaskelmista on tehty myös tietokanta, Sosiaaliturva Suomessa 1993 -levyke. Tämä tietokanta mahdollistaa omat tulostukset, poiminnat ja laskelmat ko. aineistosta ja se sisältää valmiina 21 graafista esitystä tärkeimmistä tuloksista. Sovellus on tehty Quattro Pro for Windows -ohjelmalla ja se on helppokäyttöinen.

Sekä julkaisu että levyke on laadittu sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla. Työstä on vastannut tutkija Tiina Heino.

Helsingissä toukokuussa 1995

Kansliapäällikkö Markku Lehto

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITURVA 1995:2. SOSIAALITURVA SUOMESSA VUONNA 1993.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (talous- ja suunnitteluosasto) 99 s.

Julkaisu sisältää vuoden 1993 sosiaalimenolaskelman sekä menojen rahoituslaskelman. Julkaisussa on kuvattu sosiaalimenojen etuuksien ja palvelujen kehitys vuosina 1980-1993. Julkaisu sisältää tietoja myös Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista.

Vuonna 1993 sosiaalimenot olivat 182,2 miljardia markkaa. Tämä oli reaalisesti 1,6 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Eri pääryhmien osuus sosiaalimenoista oli seuraava: vanhuus ja vammaisuus 44,2 prosenttia, sairaus ja terveys 23,3 prosenttia, työttömyys 15,3 prosenttia, perheet ja lapset 12,8 prosenttia ja muu sosiaaliturva 1,6 prosenttia. Hallintomenojen osuus oli 2,7 prosenttia.

Näistä menoista työnantajat rahoittivat 34,9 prosenttia, valtio 32,7 prosenttia, kunnat 15,7 prosenttia, vakuutetut 12,8 prosenttia ja käyttäjät 4,0 prosenttia.

Vuonna 1993 sosiaalimenot olivat 37,9 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tämä oli 1,1 prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvu johtui pääasiassa alentuneesta bruttokansantuotteesta sekä voimakkaasti kohonneista työttömyysmenoista. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon tilastojärjestelmien muuttuminen nosti sosiaalimenojen tasoa.

Hakusanat: Sosiaalimenot. Sosiaaliturvan rahoitus. Julkiset menot. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Sisällysluettelo

Sivu

1.	SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET	1
1.1.	Johdanto	1
1.2.	Laskentaperusteet	2
1.3.	Julkaisun rakenne	3
2.	VÄESTÖ JA ELINOLOT	4
2.1.	Väestö	4
2.2.	Kotitaloudet ja asuminen	7
2.3.	Koulutus ja työllisyys	8
2.4.	Tulot ja yksityinen kulutus	11
2.5.	Talous	13
3.	PÄÄTULOKSET	15
3.1.	Kokonaismenot	15
3.2.	Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus	18
3.3.	Rahoitus ja rahoitusosuudet	19
3.4.	Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen	21
4.	SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA	24
4.1.	NOSOSKO	24
4.2.	Eurostat	26
5.	PERHEET JA LAPSET	31
5.1.	Toimeentuloturva	31
5.1.1.	Äitiysavustus	32
5.1.2.	Vanhempainrahat	32
5.1.3.	Äitiysrahakauden palkka	34
5.1.4.	Lasten kotihoidon tuki	34
5.1.5.	Lapsilisä	35
5.1.6.	Lapsen hoitotuet	36
5.1.7.	Elatustuki	37
5.1.8.	Asumistuki	37
5.2.	Palvelut	39
5.2.1.	Lasten päivähoito	39
5.2.2.	Lasten ja nuorten laitoshuolto	41
5.2.3.	Kodinhuoltoapu	42
5.2.4.	Muut palvelut	43
5.3.	Verovähennykset	43
6.	SAIRAUUS JA TERVEYS	44
6.1.	Toimeentuloturva	44
6.1.1.	Päivärahat	44
6.1.2.	Sairausajan palkka	48

6.2.	Palvelut	48
6.2.1.	Perusterveydenhuolto	49
6.2.2.	Erikoissairaanhoido	51
6.2.3.	Sairaanhoitokustannukset	51
6.2.3.1.	Sairausvakuutus	51
6.2.3.2.	Tapaturma- ja liikennevakuutus	54
6.2.3.3.	Avustuskassat	54
6.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	55
6.2.5.	Työsuojelu	55
6.2.6.	Muut palvelut	55
6.3.	Verovähennykset	55
7.	TYÖTTÖMYYS	56
7.1.	Toimeentuloturva	57
7.1.1.	Työttömyyspäivärahat	57
7.1.1.1.	Ansiopäiväraha	58
7.1.1.2.	Peruspäiväraha	59
7.1.2.	Eroraha ja aikuiskoulutuslisä	60
7.2.	Palvelut	61
7.2.1.	Työnvälitys	61
7.2.2.	Työvoimakoulutus	62
7.2.3.	Työllisyystyöt	63
8.	VANHUUS JA VAMMAISUUS	64
8.1.	Toimeentuloturva	64
8.1.1.	Eläkkeet	64
8.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	67
8.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	68
8.1.1.3.	Eriyiset varhaiseläkkeet	70
8.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	72
8.1.2.	Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet	74
8.1.2.1.	Sotilastapaturma- ja vammakorvaukset	74
8.1.2.2.	Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	75
8.1.3.	Muu toimeentuloturva	75
8.1.3.1.	Vammaistuki	75
8.1.3.2.	Hautausavustus	76
8.1.3.3.	Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	77
8.2.	Palvelut	77
8.2.1.	Vanhusten laitoshuolto	78
8.2.2.	Vammaisten laitoshuolto	79
8.2.3.	Suojatyö ja työhön kuntoutus	79
8.2.4.	Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut	80
8.2.5.	Kuntoutus	80
8.2.6.	Kotipalvelut	81
8.2.7.	Muut palvelut	82
8.2.7.1.	Vammaispalvelut	82
8.2.7.2.	Omaishoidon tuki	83
8.2.7.3.	Muut	84
8.3.	Verovähennykset	84

9.	MUU SOSIAALITURVA	85
9.1.	Toimeentuloturva	85
9.1.1.	Toimeentulotuki	85
9.1.2.	Sotilasavustukset	87
9.2.	Palvelut	87
9.2.1.	Päihdehuolto	87
9.2.2.	Pakolaishuolto	88
9.2.3.	Muut palvelut	89
10.	HALLINTO	90
10.1.	Valtio	90
10.2.	Kunnat	90
10.3.	Vakuutuslaitokset	90
11.	SOSIAALIMENOLASKELMA	91
12.	INVESTOINNIT	96
	LÄHTEET	98

1. SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET

1.1. Johdanto

Sosiaalimenoille ei ole tarkkaa teoreettista määritelmää. Sosiaalimenoiksi lasketaan yleensä kotitalouksien saamat tulonsiirrot sekä kotitalouksien käyttämien sosiaali-, terveys- ja työvoimapalvelujen arvo.

Sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla laadittava sosiaalimenolaskelma noudattaa pohjoismaisen sopimuksen periaatteita. Pohjoismaista tilastoa on kehitetty Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisessa pohjoismaisessa sosiaalitalastokomiteassa (NOSOSKO) jatkuvassa yhteistyössä yli 40 vuotta. Pohjoismaiselle sosiaalimenolaskelmalle on sovittu seuraavat yleiset periaatteet.

1. Laskelmaan otetaan vain lakiin tai yleiseen työehtosopimukseen perustuvat menot. Työnantajan vapaaehtoisesta sosiaalisesta toiminnasta aiheutuneita menoja ei sisällytetä laskelmiin.
2. Tilastoon lasketaan vain käyttömenot. Pääomamenot on rajattu tilaston ulkopuolelle.
3. Menot lasketaan tilinpäätösperiaatteen mukaisesti sille vuodelle, jona ne on maksettu.
4. Tuloksi lasketaan vain valtion, kuntien, työnantajien ja vakuutettujen maksamat rahoitusosuudet, joihin voidaan lisätä käyttäjämaksut. Rahastojen pääomatuloja ei lasketa mukaan.
5. Yksityisten sosiaalista toimintaa harrastavien yhdistysten ja laitosten menot lasketaan vain siltä osin kuin ne ovat saaneet julkista rahoitusta toimintaansa.
6. Asiakas ei itse maksa palveluista täyttä markkinahintaa.

Tässä julkaisussa käytettävä sosiaalimenokäsite ja menojen ryhmittely noudattaa NO-SOSKO:ssa vuodesta 1990 lähtien käytettyä luokitusta, mutta käyttäjämaksut on laskettu mukaan kaikkiin pääluokkiin.

1.2. Laskentaperusteet

Sosiaalimenolaskelman perusteena olevat tiedot on kerätty ja koottu pääasiassa muista tilastoista: toimintakertomuksista, tilinpäätöksistä ja muista vastaavista lähteistä. Tilastoaineistojen osittaisesta epätarkoituksenmukaisuudesta ja hajanaisista laatimisperusteista johtuen laskelmassa on jouduttu käyttämään joitakin arviolaskelmia.

Valtiolle kirjattujen menojen lähteenä on käytetty valtion tilinpäätöstä. Kuntien saama valtionosuus sosiaali- ja terveystalouden tuottamiseen on sosiaalimenolaskelmassa jaettu yksittäisten palvelujen rahoitukseen tuotettujen palvelujen nettomenojen suhteessa. Valtion rahoitusosuus kunkin palvelun rahoituksessa on siis laskennallinen.

Kuntien ja kuntayhtymien menojen lähteenä on käytetty uutta, vuonna 1993 käyttöönotettua Kuntien ja kuntayhtymien talous- ja toimintatilastoa. Uusi tilastointijärjestelmä tuottaa tasoltaan hieman korkeampia menoja kuin aikaisempien vuosien. Vuoden 1993 menot ole aivan vertailukelpoisia edellisten vuosien menojen kanssa.

Vakuutusperiaatteella toimivia järjestelmiä koskevat tiedot on saatu kyseisten laitosten tuloslaskelmista tai vastaavista tilastojulkaisuista.

Sosiaalimenoiksi on laskettu hallinnonalan menojen lisäksi muun muassa työvoimahal-
linnon kustannuksia, työnantajien maksama sairausajan palkka ja lisäeläkkeet. Hallintomenot on tilastoitu omana ryhmänä. Laskelman rahoitusylijäämä/-alijäämä on järjestelmän vuosittain keräämien vakuutusmaksujen sekä muun rahoituksen ja menojen välinen erotus.

Yhdistysten ja järjestöjen harjoittaman sosiaalisen toiminnan kustannukset ovat laskelmissa mukana vain valtion ja kuntien suorittamien avustusten osalta. Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta jaetut avustukset on kirjattu valtion menoina.

Valtion ja kuntien työnantajina suorittamat maksut on kirjattu työnantajien rahoitusosuuteen. Vakuutettujen ja työnantajien rahoitusosuudet sisältävät lakisääteisten sosiaaliturvaan liittyvien maksujen lisäksi jonkin verran sopimuksenvaraisesta lisäeläketurvasta aiheutuneita menoja.

1.3. Julkaisun rakenne

Julkaisun ja laskelman rakenne noudattaa pohjoismaista luokitusta. Pääluokitus perustuu kohderyhmiin, joita ovat perheet ja lapset, sairaat, työttömät, vanhukset ja vammaiset sekä muut kohderyhmät. Kunkin ryhmän menot on jaettu toimeentuloturvaan ja palveluihin. Hallintomenot muodostavat oman menoryhmän.

Luvussa 2 on tilastoa Suomen väestöstä ja elinolosuhteista sekä verrattu niitä eräisiin muihin Euroopan maihin. Tarkoituksena on tuoda esiin sellaisia maamme erikoispiirteitä, joilla on vaikutusta sosiaalimenoihimme. Luvussa 3 ovat päätulokset Suomen sosiaalimenoista vuodesta 1980 lähtien erilaisilla kansainvälisillä luokituksilla sekä tilastoa Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista vastaavana ajanjaksona.

Luvut 5 - 9 rakentuvat siten, että aluksi kerrotaan kunkin kohderyhmän sosiaalimenoista, niiden jakautumisesta ja kehitymisestä viime vuosina. Sen jälkeen kuvataan pääpiirteissään kohderyhmän saamia etuuksia, niiden tasoa ja etuuden saajien vuodesta 1980 lähtien. Lisäksi käsitellään menojen rahoitusta. Luvun lopussa on tietoa ko. kohderyhmän saamista verovähennyksistä, mutta näitä menoja ei ole sisällytetty varsinaiseen sosiaalimenolaskelmaan.

Luvussa 10 käsitellään hallintomenoja ja luvussa 11 on vuoden 1993 sosiaalimenojen meno- ja rahoituslaskelmat yksityiskohtaisesti. Luvussa 12 on yhteenveto sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuneista investoinneista.

2. VÄESTÖ JA ELINOLOT

2.1. Väestö

Vuonna 1993 Suomen keskiväkiluku oli 5,07 miljoonaa. Ikärakenteemme on vielä edullinen - alle 15-vuotiaiden osuus on 19 prosenttia ja 65 vuotta täyttäneiden osuus 14 prosenttia. Vanhusten osuus on meillä vielä selvästi pienempi kuin useimmissa muissa Euroopan maissa, mutta väestöennusteiden mukaan tulee vanhusten määrä Suomessa kasvamaan nopeammin kuin useimmissa muissa maissa. Varsinkin Ruotsissa ja Norjassa on vanhusten osuus väestöstä jo nyt suuri. Sen sijaan Irlannissa ja Islannissa on väestö hyvin nuorta. (taulukko 1).

Suomen naisten odotettavissa oleva elinaika on eurooppalaista keskitasoa, mutta suomalaiset miehet kuolevat hieman nuorempina kuin eurooppalaiset miehet. Ainoastaan Portugalissa ja Irlannissa miehet kuolevat keskimäärin nuorempina kuin miehet Suomessa. Pisimpään elävät ruotsalaiset miehet. Ero miesten ja naisten odotettavissa olevan eliniän välillä on viime vuosina kasvanut. Ero suurin Ranskassa (yli 8 vuotta) ja pienin Islannissa (4 vuotta). Suomessa ero on lähes 8 vuotta. (kuvio 1)

EU-maissa on yleisempää kuolla liikenneonnettomuudessa kuin itsemurhaan. Suomessa tehdään itsemurhia selvästi enemmän kuin muissa EU-maissa. Sen sijaan pahanlaatuiset kasvaimet ovat meillä harvemmin kuolinsyynä ja verenkiertoelinten sairaudet ovat vähentyneet meillä selvästi.

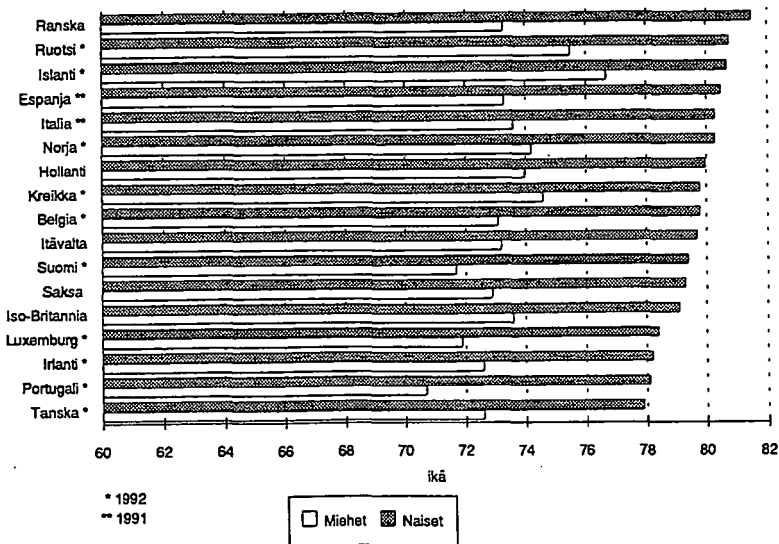
Kokonaishedelmällisyys on laskenut hyvin alhaiseksi Etelä-Euroopan maissa. Varsinkin Espanjassa ja Italiassa on hedelmällisyys ennätysellisen pieni ja se näyttää laskevan edelleen. Pohjoisemmissa maissa kokonaishedelmällisyys on pysytellyt lähellä 2:ta eli nettouusiutumislukua. (taulukko 1)

Taulukko 1. Väestötietoja eräissä Euroopan maissa vuonna 1993

	Keskiväkiluku (1000)	Ikärakenne	
		Alle 15 v. osuus (%)	Yli 64 v. osuus (%)
EU (15)	369761	18.5	14.6
Irlanti	3563	25.9	11.4
Ranska	57665	19.9	14.4
Suomi	5067	19.2	13.7
Iso-Britannia	58182	19.0	15.7
Portugali	9864	18.9	14.0
Ruotsi	8719	18.5	17.6
Hollanti	15290	18.3	13.0
Belgia	10085	18.2	15.3
Espanja	39141	18.1	14.1
Luxemburg	398	18.0	13.7
Kreikka	10368	17.8	14.5
Itävalta	7986	17.5	15.2
Tanska	5189	17.0	15.5
Saksa	81187	16.4	15.0
Italia	57057	15.5	15.5
Islanti	263	24.9	10.9
Norja	4312	19.2	16.2

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 1. Odotettavissa oleva elinaika eräissä Euroopan maissa vuonna 1993

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Pohjoismaissa on huomattavasti yleisempää kuin muissa Euroopan maissa, että lapset syntyvät avioliiton ulkopuolella. Islannissa vuonna 1993 syntyneistä lapsista yli puolet syntyi avioliiton ulkopuolella. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa osuus oli lähes puolet, Suomessa runsas neljännes ja EU-maissa viidennes. Näiden lasten osuus näyttäisi kasvavan kaikissa Euroopan maissa. Samalla naiset ovat yhä vanhempia ensimmäisen lapsen syntyessä, nykyään hieman yli 26 vuoden ikäisiä. Erot tässä suhteessa eivät ole suuria EU-maiden välillä. (taulukko 2)

Suomen sekä Ruotsin imeväisyyskuolleisuudet ovat jo vuosia olleet maailman alhaisimpia. Elintason noustessa on imeväiskuolleisuus laskenut kaikissa EU-maissa. Lasku on ollut erityisen nopeata Portugalissa ja Kreikassa, joissa imeväiskuolleisuus on ollut korkea.

Taulukko 2. Syntyvyysindikaattoreita eräissä Euroopan maissa

	Kokonais- hedelmälli- syys 1993	Avioliiton ulkopuolella syntyneet % 1993	Naisen ikä 1. lapsen syntyessä 1990	Imeväiskuollei- suus/1000 elä- vänä syntynyttä 1993
EU (15)	1.61	20.6	26.4	6.9
Belgia	1.61***	11.3**	26.1**	8.0
Espanja	1.24	10.0*	26.3**	7.6
Hollanti	1.57	13.1	27.6	6.2
Irlanti	2.03*	18.0*	26.3	6.7*
Iso-Britannia	1.82***	17.0	27.3	6.6*
Italia	1.21	7.2	26.7	7.4
Itävalta	1.51	26.3	..	6.5
Kreikka	1.38	2.7	24.7	8.3
Luxemburg	1.70***	12.9	26.5	8.5*
Portugali	1.53*	17.1*	24.7	8.7
Ranska	1.65	33.2*	27.0	6.4
Ruotsi	2.00	49.6	26.3	5.5
Saksa	1.30	14.6	26.9	5.8
Suomi	1.82	28.9*	26.8*	4.4
Tanska	1.75***	46.4*	26.4	6.6*
Norja	1.82*	44.4	26.5	5.8*
Islanti	2.21*	57.3*	..	4.8*

* 1992

** 1991

*** arvio

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

2.2. Kotitaloudet ja asuminen

Vauraissa Pohjois-Euroopan maissa on kotitalouksien koko selvästi pienempi kuin Etelä-Euroopan maissa. Suomalaiset kotitaloudet ovat hieman pienempiä kuin EU-maiden keskimäärin. Eniten yhden hengen talouksia on Tanskassa ja Ruotsissa, joissa vanhusten osuus väestöstä on suurin. Irlannissa, Espanjassa ja Portugalissa on kotitalouksien koko suurempi. (taulukko 3)

Taulukko 3. Kotitalouksien määrä ja koko eräissä Euroopan maissa vuonna 1990

	Kotitalouden henkilöiden määrä (%)					Kotitalouksien lukumäärä 1000
	1	2	3	4	5 tai enemmän	
EU (14)	27	28	17	17	11	130595
Tanska	58	24	9	7	2	3011
Ruotsi	40	31	12	12	5	3830
Saksa (L)	35	31	17	13	5	27211
Suomi	32	29	16	15	8	2037
Hollanti	29	31	15	17	8	6011
Iso-Britannia	26	33	17	17	8	22902
Ranska	26	31	17	16	10	21644
Belgia	25	29	19	17	9	3786
Luxemburg	23	29	20	17	10	143
Italia	22	25	22	22	9	20766
Irlanti	22	22	15	17	26	1060
Kreikka	18	28	20	23	11	3449
Portugali	14	26	23	21	16	3301
Espanja	11	23	21	23	22	11444
Norja	35	26	15	15	8	1760

Lähde: Eurostat, Yearbook of Nordic Statistics ja Tilastokeskus

Yksinhuoltajaperheet ovat tyypillisiä Pohjoismaille. Suomessa tällaisia perheitä on noin 15 prosenttia kaikista lapsiperheistä ja muissa Pohjoismaissa yli 20 prosenttia. EU-maissa osuus on noin seitsemän prosenttia, mutta pohjoisemmissä EU-maissa yksinhuoltajuus on yleisempää. Yksinhuoltajat ovat pääosin naisia.

2.3. Koulutus ja työllisyys

Suomen väestön koulutustaso vastaa Pohjois-Euroopan väestön tasoa. Näissä maissa noin 20 prosentilla väestöstä on korkeakoulututkinto tai yli 4 vuotta kestävä ammatillinen tutkinto. Lukion tai lyhyemmän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä on noin 40 prosenttia ja vain peruskoulun suorittaneiden määrä on myös noin 40 prosenttia. Saksassa, Norjassa ja Ruotsissa väestö on eniten koulutettua ja Etelä-Euroopan maiden väestö vähiten. (taulukko 4)

Taulukko 4. Väestön (25 - 64-vuotiaat) koulutustaso eräissä Euroopan maissa vuonna 1991 (%)

	Peruskoulu	Lukio tai ammatillinen oppilaitos 1-3 vuotta	Ammatillinen oppilaitos yli 4 vuotta tai korkeakoulututkinto	Yhteensä
EU (13)	43	30	14	
Saksa (L)	18	60	22	100
Ruotsi	33	44	23	100
Itävalta	33	61	16	100
Iso-Britannia	35	49	16	100
Tanska	39	43	19	100
Suomi	40	42	18	100
Hollanti	44	37	19	100
Ranska	49	35	16	100
Belgia	57	24	19	100
Irlanti	60	24	16	100
Italia	72	22	6	100
Espanja	78	12	10	100
Portugali	93	3	4	100
Norja	21	54	25	100

Lähde: OECD

Naisten työssä käyminen on yleistä Pohjois-Euroopassa, mutta se on yleistynyt myös eteläisimmissä maissa. EU-maiden naisista runsaat puolet osallistuu työelämään, miehistä osallistuu noin 80 prosenttia. Työttömyyden seurauksena ovat aktiviteettiasteet laskeneet hieman Suomessa. Kaikissa EU-maissa naiset työskentelevät erityisesti palvelualoilla, mutta pääosin osa-aikaisesti (taulukko 5). Tässä Suomi tekee selvän

poikkeuksen - meillä vain 11 prosenttia työelämään osallistuvista naisista on osa-aikatyössä, kun Hollannissa osuus on peräti 60 prosenttia ja Englannissa sekä Ruotsissa yli 40 prosenttia. Osa-aikatyö on vähäisempää Etelä-Euroopan maissa. (kuviot 2)

Taulukko 5. Työssäkäyntitietoja (15-64-v.) eräissä Euroopan maissa vuonna 1993

	Aktiviteettiaste %		Naisten osuus työntekijöistä aloittain (%)***			
	M	N	Maa-talous	Teollisuus	Palvelut	Kaikki
EU (15)	79	57	29	21	45	37
Tanska	89**	79**	23	29	56	46
Iso-Britannia	83	64	23	23	54	43
Irlanti	82*	40*	10	22	45	33
Portugali	81	62	50	32	47	42
Itävalta	81*	58*	..	..	..	..
Hollanti	81**	55*	27	16	47	38
Ruotsi	80	77	26	23	60	48
Saksa (L)	79*	59*	44	25	51	40
Suomi	78	70	25	27	60	49
Luxemburg	78**	45**	33	11	46	34
Ranska	75*	59*	34	25	52	43
Italia	75	43	35	25	39	34
Espanja	74	43	27	17	42	32
Kreikka	74**	41**	46	24	37	35
Belgia	73*	54*	26	19	46	38
Norja	82	71	28	21	55	45

* 1992

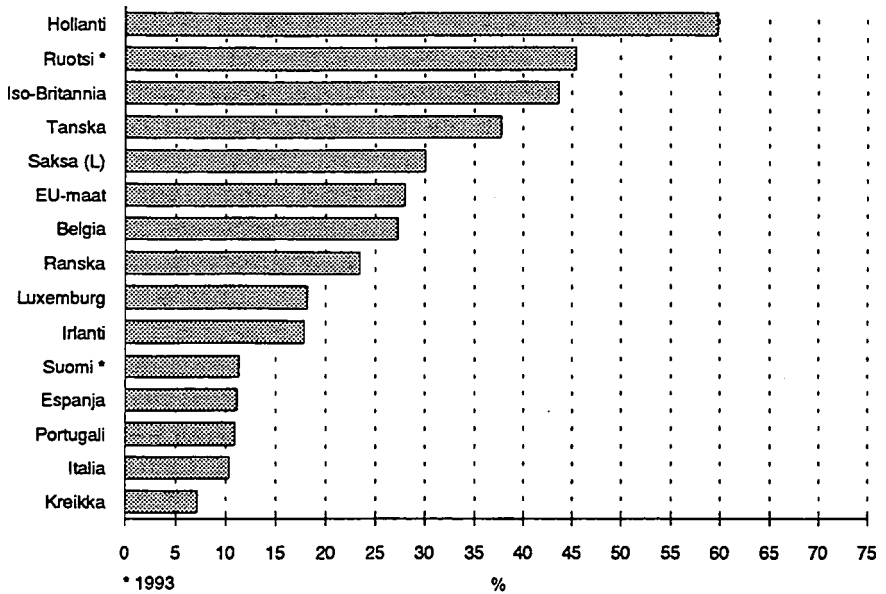
** 1991

*** 1990

Lähde: OECD

Koko Euroopassa on työttömyys lisääntynyt 1990-luvun alussa nopeasti. Vuonna 1993 EU-maiden keskimääräinen työttömyysaste (mukaan lukien uudet jäsenmaat) oli 10,8 prosenttia. Suomessa työttömyys on jo huomattavasti pahempi ongelma. Vuonna 1993 keskimääräinen työttömyysasteemme oli lähes 18 prosenttia ja se näyttäisi nousevan vuonna 1994 hieman yli 18 prosentin. EU-maista vain Espanjan luvut olivat Suomea suuremmat.

Kuvio 2. Osa-aikatyötä tekevien naisten osuus työelämässä olevista naisista eräissä Euroopan maissa vuonna 1991

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Työttömyys koskettaa niin meillä kuin EU-maissa erityisesti nuoria. Myös naisten työttömyys on useimmissa maissa suurempi kuin miesten. Työttömyyden lisääntyessä ja pitkittyessä on pitkäaikaistyöttömien osuus kasvanut. Yli vuoden työttömänä olleiden osuus on korkea Irlannissa, Italiassa ja Espanjassa. Myös Belgiassa ja Hollannissa on paljon pitkäaikaistyöttömiä, vaikka näiden maiden kokonaistyöttömyysasteet ovat alle EU-maiden keskiarvon. Suomessa on pitkäaikaistyöttömien osuus vielä alhainen, mutta osuus nousee nopeasti. (taulukko 6)

Taulukko 6. Työttömyys eräissä Euroopan maissa vuonna 1993

	Työttömyysaste (%)			Pitkäaikaistyöttömien osuus (%) (1)
	Kaikki	Naiset	Nuoret	
EU (15)	10.8	12.2	21.2	34.4
Espanja	22.8	29.3	43.4	47.4*
Suomi	17.9	15.7	33.3	17.8
Irlanti	15.7	16.2	25.4	60.2**
Ranska	11.7	13.8	27.3	36.1
Tanska	10.5	11.1	14.2	27.0
Iso-Britannia	10.3	7.8	17.9	35.4
Italia	10.4	14.7	30.6	58.2
Kreikka	9.4	15.0	28.8	49.7*
Belgia	8.9	11.8	21.8	59.0*
Ruotsi	9.5	7.7	22.6	10.9
Hollanti	6.7	8.3	11.4	44.0*
Saksa	7.9	9.7	7.8	33.5*
Portugali	5.6	6.7	12.6	30.9*
Itävalta	4.2	4.9	4.7	16.9*
Luxemburg	2.6	3.3	5.1	17.6*
Norja	6.0	5.2	13.5	27.2

1) yli vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä

* 1992

** 1991

Lähde: Eurostat ja OECD

2.4. Tulot ja yksityinen kulutus

Köyhyysrajana pidetään yleensä 50 prosenttia mediaanituloista. Näin laskettuna näyttää köyhien osuus vaihtelevan huomattavasti eri EU-maissa. Vuonna 1988 osuus oli noin 20 prosenttia tai enemmän Portugalissa, Italiassa ja Kreikassa. Irlannissa, Espanjassa, Ranskassa sekä Iso-Britanniassa noin 15 prosenttia väestöstä eli köyhyysrajan alapuolella. Suomessa ja Tanskassa sekä Hollannissa osuus jäi alle 5 prosentin (taulukko 7). Muista maista ei valitettavasti ole saatavissa yhtä tuoreita lukuja.

Taulukko 7. Kotitaloudet ja henkilöt, joiden tulot alle 50 prosenttia mediaanitulosta eräissä Euroopan maissa vuonna 1988

	Talouksien osuus %	Henkilöiden osuus %
Portugali	25.2	25.1
Italia	20.6	22.0
Kreikka	20.6	20.5
Irlanti	16.9	12.4
Espanja	16.7	17.7
Iso-Britannia	14.2	15.3
Ranska	14.0	16.5
Saksa (L)	10.8	11.9
Luxemburg	8.8	11.5
Belgia	6.7	9.4
Hollanti	4.3	4.8
Tanska	3.6	4.3
Suomi*	3.6	2.7

* v. 1992

Lähde: EU ja Tilastokeskus

Kotitalouksien suurimmat menoerä ovat elintarvikkeet ja asuminen. Vauraissa Pohjois-Euroopan maissa näyttäisi kansalaisilla kuluvan suhteessa vähemmän rahaa elintarvikkeisiin, mutta enemmän asumiseen kuin Etelä-Euroopan maiden kansalaisilla. Tosin keskimääräiset erot eri maiden välillä ovat huomattavat. Terveystieteiden osuus kotitalouksien menoista vaihtelee sen mukaan, onko terveydenhuolto järjestetty julkisin varoin vai yksityisten vakuutusten avulla. (taulukko 8)

Taulukko 8. Kotitalouksien kulutus eräissä Euroopan maissa vuonna 1988 (%)

	Elintarvikkeet	Vaatetus ja kodinkoneet	Asuminen	Kalusteet	Terveydenhoito	Kuljetus ja liikenne	Vapaa-aika ja kulttuuri	Muut
EU (14)	25	7	17	8	6	15	8	14
Irlanti**	41	7	11	7	3	12	10	9
Kreikka	38	9	12	8	4	12	7	10
Portugali**	37	10	5	9	5	15	6	13
Espanja**	26	7	14	7	4	15	7	20
Italia	23	10	14	9	6	13	9	17
Suomi*	23	5	18	7	4	18	11	13
Ruotsi*	22	7	26	7	2	18	10	8
Tanska*	21	5	28	6	2	16	10	12
Luxemburg	21	7	20	10	8	17	4	13
Ranska	20	7	19	8	9	17	7	13
Belgia	20	7	17	11	11	13	7	15
Hollanti	19	7	19	8	13	11	10	14
Iso-Britannia	17	7	19	7	1	17	9	
Saksa (L)	16	8	18	9	15	15	9	10
Norja*	26	8	20	7	5	13	9	12

* 1990

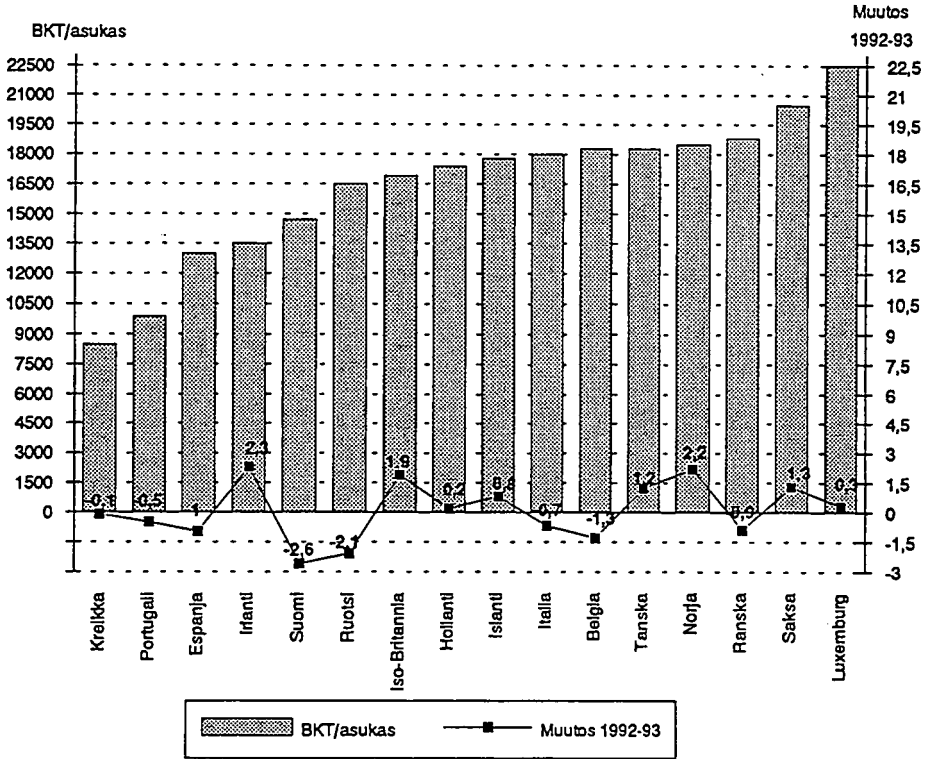
** 1987

Lähde: Eurostat ja Yearbook of Nordic Statistics

2.5. Talous

Bruttokansantuote kääntyi useissa Euroopan maissa laman myötä laskuun. Poikkeuksen muodostavat Norja, Irlanti ja Iso-Britannia, joissa bkt kasvoi vuonna 1993 noin 2 prosenttia. Suomen bruttokansantuote asukasta kohden lasketuna putosi vuonna 1993 aivan EU-maiden ja Pohjoismaiden häntäpäähän. Ainoastaan Irlannin, Espanjan, Portugalin ja Kreikan bkt:et olivat Suomea alhaisemmat. Iso-Britannia on noussut Suomen ja jopa Ruotsin edelle. (kuviot 3).

Kuvio 3. Ostovoimakorjattu bkt asukasta kohden (US \$) EU-maissa ja Pohjoismaissa vuonna 1993 ja bkt:n muutos vuodesta 1992 (%)

Lähde: OECD

3. PÄÄTULOKSET

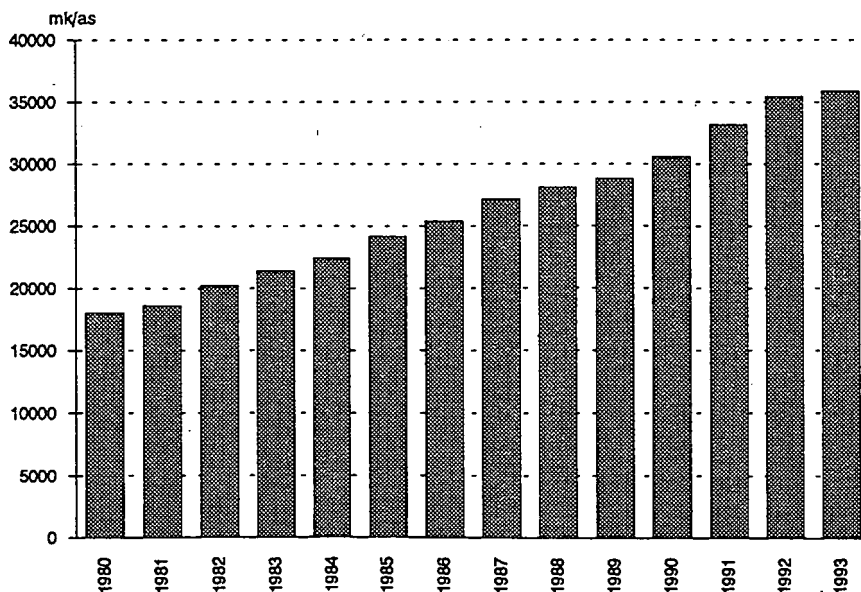
3.1. Kokonaismenot

Vuonna 1993 sosiaalimenot olivat 182,2 miljardia markkaa. Markkamääräinen kasvu edellisestä vuodesta oli 6,6 miljardia. Kiintein hinnoin laskettuna muutos oli 1,6 prosenttia. Asukasta kohden laskettuna reaalin kasvu oli vain 400 markkaa eli 1,1 prosenttia (taulukko 9). Osa kasvusta johtui tilastoteknisistä syistä.

Taulukko 9. Sosiaalimenot asukasta kohden kiintein hinnoin vuosina 1980 - 1993, milj. mk

	Vuoden 1993 hinnoin	Muutos %
1980	17991	
1985	24156	7,9
1990	30547	6,1
1991	33184	8,6
1992	35471	6,9
1993	35871	1,1

Kuvio 4. Sosiaalimenot asukasta kohden vuosina 1980-1993, vuoden 1993 hinnoin

Taulukko 10. Sosiaalimenot pääryhmittäin vuosina 1980 - 1993

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Käyvin hinnoin milj. mk							
1980	4359	12007	2672	20508	371	1285	41202
1985	10033	24842	5760	40908	1130	2742	85415
1990	19160	40869	7101	65661	2472	4881	140144
1991	21798	43738	13428	72592	3028	4819	159403
1992	23708	43291	22735	77603	3370	4898	175612
1993	23371	42493	27962	80603	2903	4858	182189
Prosenttiosuudet							
1980	10,6	29,1	6,5	49,8	0,9	3,1	100,0
1985	11,7	29,1	6,7	47,9	1,3	3,2	100,0
1990	13,7	29,2	5,1	46,9	1,8	3,5	100,0
1991	13,7	27,4	8,4	45,5	1,9	3,0	100,0
1992	13,5	24,7	12,9	44,2	1,9	2,8	100,0
1993	12,8	23,3	15,3	44,2	1,6	2,7	100,0

* Vuosina 1980 ja 1993 eri luokitus kuin muina vuosina

Taulukossa 10 esitetään sosiaalimenot ja niiden jakautuminen pääryhmittäin vuosina 1980 - 1993. Tänä aikana suurin osa menoista on suhtautunut ryhmään vanhuus ja vammaisuus. Vuonna 1993 tämän ryhmän osuus oli 44,2 prosenttia eli 80,6 miljardia markkaa. Toiseksi suurin menojen kohde oli sairaus ja terveys (23,3 %), johon käytettiin yhteensä 42,5 miljardia markkaa. Yhteensä näiden kahden pääryhmän menot olivat kaksikolmasosa kaikista sosiaalimenoista. Vuonna 1993 työttömyysmenot nousivat 28,0 miljardiin markkaan (15,3 %). Lapsiperheitä tuettiin vajaalla 23,4 miljardilla markalla. Vuonna 1993 työttömyysmenot nousivat ensimmäisen kerran lapsiperhemenoja suuremmiksi.

Eri pääryhmien osuudet sosiaalimenojen kokonaissummasta eivät juuri muuttuneet 80-luvulla, mutta 90-luvulle tultaessa ovat työttömyysmenot kasvaneet huomattavasti. Niiden osuus on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa. Samalla ovat muiden ryhmien osuudet laskeneet, erityisesti sairaus- ja terveysmenojen osuus on kutistunut. Vanhuus ja vammaisuus menojen osuus on pienentynyt viime vuosiin saakka prosenttiyksikön vuosivauhdilla, mutta se on silti edelleen selvästi suurin menokohde. Lapsiperheille suunnattujen etuuksien osuus sosiaalimenoista kasvoi lamavuosiin asti tasaisesti. Hallintomenojen osuus on pienentynyt.

Kiintein hinnoin laskettaessa on sosiaalimenojen kasvu hidastunut viime vuosina huomattavasti työttömyysmenojen nopeasta kasvusta ja väestön vanhenemisesta huolimatta. Muut kuin työttömyys- sekä vanhuus ja vammaisuusmenot ovat tehtyjen leikkausten ja säästöjen seurauksena pienentyneet reaalisesti. (Taulukko 11)

Taulukko 11. Sosiaalimenot 1980 - 1993 pääryhmittäin vuoden 1993 hinnoin ja muutosprosentti

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammaisuus	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Vuoden 1993 hinnoin milj. mk							
1980	9113	25102	5586	42875	776	2686	86138
1985	13934	34500	7999	56812	1569	3808	118622
1990	20895	44569	7744	71606	2696	5323	152833
1991	22821	45790	14058	75998	3170	5045	166882
1992	24206	44200	23213	79240	3441	5001	179301
1993	23371	42493	27962	80603	2903	4858	182189
Muutosprosentti							
1985	8,9	7,7	28,0	5,9	17,9	7,0	8,2
1990	12,0	7,6	1,9	4,9	18,7	6,0	6,7
1991	9,2	2,7	81,5	6,1	17,6	-5,2	9,2
1992	6,1	-3,5	65,1	4,3	8,5	-2,5	7,4
1993	-3,4	-3,9	20,5	1,7	-15,6	-2,9	1,6

* Vuosina 1980 ja 1993 eri luokitus kuin muina vuosina

Kunkin pääryhmän menot on jaettu toimeentuloturva- ja palvelumenoihin. Toimeentuloturvamenojen osuus pysytteli koko 1980-luvun noin 61 prosentissa ja palvelumenojen osuus 39 prosentissa. 1990-luvulle tultaessa toimeentuloturvamenojen osuus kasvaa nopeasti kahteen kolmannekseen palvelujen osuuden vähetessä vastaavasti. Tämä muutos johtuu työttömyyspäivärahamenojen ja eläkkeiden kasvusta sekä samanaikaisesti leikatuista palveluista (taulukko 12). Vuonna 1993 näyttäisi palvelujen osuus laskevan edelleen. Tilastojärjestelmien muutosten takia nimenomaan palvelujen menot vuosina 1992 ja 1993 eivät ole aivan vertailukelpoisia keskenään. Uusi tilastointi nostaa palvelumenojen tasoa aikaisempaa korkeammaksi. (taulukko 12)

Toimeentuloturvan osuus on suurin vanhuus ja vammaisuus -ryhmässä, joka koostuu pääosin eläkemenoista. Palveluiden osuus on suurinta sairaus ja terveys -pääryhmässä.

Taulukko 12. Toimeentuloturvan ja palveluiden osuus eri pääryhmien sosiaalimenoissa vuosina 1980 - 1993 (%)

	1980	1985	1990	1991	1992	1993
Perheet ja lapset						
- toimeentuloturva	58,5	57,1	58,4	60,4	64,8	64,7
- palvelut	41,5	42,9	41,6	39,6	35,2	35,3
Sairaus ja terveys						
- toimeentuloturva	17,7	20,6	19,7	18,7	18,0	16,7
- palvelut	82,3	79,4	80,3	81,3	82,0	83,3
Työttömyys						
- toimeentuloturva	29,3	52,5	44,6	61,4	70,0	76,7
- palvelut	70,7	47,5	55,4	38,6	30,0	23,3
Vanhuus ja vammaisuus						
- toimeentuloturva	89,8	89,2	88,4	88,2	88,7	88,5
- palvelut	10,2	10,8	11,6	11,8	11,3	11,5
Muu*						
- toimeentuloturva	70,6	46,2	47,5	48,8	51,4	70,2
- palvelut	29,4	53,8	52,5	51,2	48,6	29,8
Yhteensä						
- toimeentuloturva	60,9	61,8	60,3	61,5	64,2	66,0
- palvelut	39,1	38,2	39,7	38,5	35,8	33,0

* Vuosina 1980 ja 1993 eri luokitus kuin muina vuosina

3.2. Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus

Sosiaalimenoihin sisältyy periaatteessa kahdenlaisia etuuksia: rahana maksettavia ja subventoituun hintaan tai maksutta saatavia palveluja. Toimeentuloturvasta saatava nettoetus riippuu siitä, onko etuus veronalaista vai ei.

Taulukossa 13 esitetään sosiaalimenojen pääryhmittäinen jakauma tulonsiirtoihin sekä niiden jakautuminen veronalaisiin etuuksiin. Vuonna 1993 tulonsiirtojen osuus kokonaismenoista oli 64 prosenttia. Näistä valtaosa (lähes 90 %) oli veronalaisia. Tulonsiirtojen määrä ja osuus oli suurinta pääosin eläkkeistä koostuvassa vanhuus- ja vammaisuus -ryhmässä.

Taulukko 13. Toimeentuloturvan osuus sosiaalimenoista ja veronalainen osuus vuonna 1993

	Sosiaalimenot milj.mk	Niistä toimeentuloturva %	Toimeentuloturvasta veronalaisia %
Perheet ja lapset	23371	64,7	44,6
Sairaus ja terveys	42493	16,7	100,0
Työttömyys	27962	76,7	97,7
Vanhuus ja vammaisuus	80603	88,5	97,8
Muu	2903	70,2	0,0
Hallinto	4858	0,0	0,0
Yhteensä	182189	64,2	89,1

3.3. Rahoitus ja rahoitusosuudet

Kirjaamisperusteiden mukaan sosiaalimenojen rahoituslähteinä ovat valtion ja kuntien verovaroista suoritettut osuudet sekä työnantajien ja vakuutettujen sosiaalivakuutusmaksut ja muut suoritukset. Vakuutettujen maksut ovat suurimmaksi osaksi sidottuja palkkoihin. Näiden lisäksi on tilastoitu myös käyttäjien suorittamat hoito- ja asiakasmaksut. Valtion ja kuntien työnantajan ominaisuudessa suorittamat menoerät on kirjattu työnantajien suorituksiksi (taulukko 14).

Taulukko 14. Sosiaalimenojen rahoitus vuosina 1980 - 1993 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Yhteensä
1980	27,3	13,1	47,9	7,5	4,1	100
1985	28,5	15,5	43,2	8,8	4,0	100
1990	27,5	15,8	44,8	8,1	3,8	100
1991	32,3	15,8	41,0	7,2	3,7	100
1992	33,3	15,7	36,4	10,7	4,0	100
1993	32,7	15,7	34,9	12,8	4,0	100

Vuonna 1993 työntajien osuus sosiaalimenojen rahoituksesta oli suurin, lähes 35 prosenttia. Osuus on nopeasti pienentynyt, koska palkkasumma, johon työntajien sosiaaliturvamaksut perustuvat, on työttömyyden seurauksena pienentynyt.

Lama näkyy valtion rahoitusosuuden nousuna, joka tosin taitui vuonna 1993. Myös vakuutettujen osuus kohosi edelleen vuonna 1993 vakuutettujen työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksujen tullessa käyttöön. Samalla alennettiin vakuutettujen sairausvakuutus- ja kansaneläkemaksuja hieman. Kuntien osuus sosiaalimenojen kokonaisrahoituksesta on pitkään pysytellyt 16 prosentissa ja asiakasmaksujen osuus 4 prosentissa. Pelkästään palveluiden rahoitusta tarkastellessa voi kuitenkin huomata, että asiakasmaksuilla rahoitetaan vuosi vuodelta suurempi osa palveluiden menoista. Viime vuosina palvelumaksuja on korotettu ja sairausvakuutuksen omavastuita nostettu.

Taulukossa 15 on tarkasteltu rahoittajien rahoituksen jakautumista eri pääryhmiin vuonna 1993. Valtion rahoitus jakaantui melko tasaisesti neljään suurimpaan menoryhmään, työttömyyden viedessä kolmanneksen valtion sosiaalimenoista. Kuntien rahoituksesta runsaat 40 prosenttia käytettiin terveydenhuoltoon, loput kuuluivat pääosin vanhusten ja vammaisten sekä lapsiperheiden palvelujen tuottamiseen. Työntajien ja vakuutettujen rahoituksesta valtaosa suuntautui eläkkeisiin. Lisäksi vakuutettujen rahoituksesta reilu viidennes meni sairausvakuutuksen rahoitukseen. Käyttäjien osuudesta valta-osa koostui terveydenhuollon maksuista ja sairausvakuutuksen omavastuista. Huomattavasti pienempi osa käyttäjien maksuista muodostui vanhusten, vammaisten ja lapsiperheiden palvelumaksuista.

Taulukko 15. Sosiaalimenojen rahoitus pääryhmittäin vuonna 1993 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät
Perheet ja lapset	21,9	20,3	2,3	9,0	13,8
Sairaus ja terveys	20,7	43,1	12,0	22,6	69,3
Työttömyys	33,4	0,0	14,4	5,7	0,0
Vanhuus ja vammaisuus	19,6	29,5	68,0	58,3	16,5
Muu	2,7	4,5	0,0	0,0	0,4
Hallinto	1,8	2,6	3,2	4,3	0,0
Yhteensä	100	100	100	100	100

3.4. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen

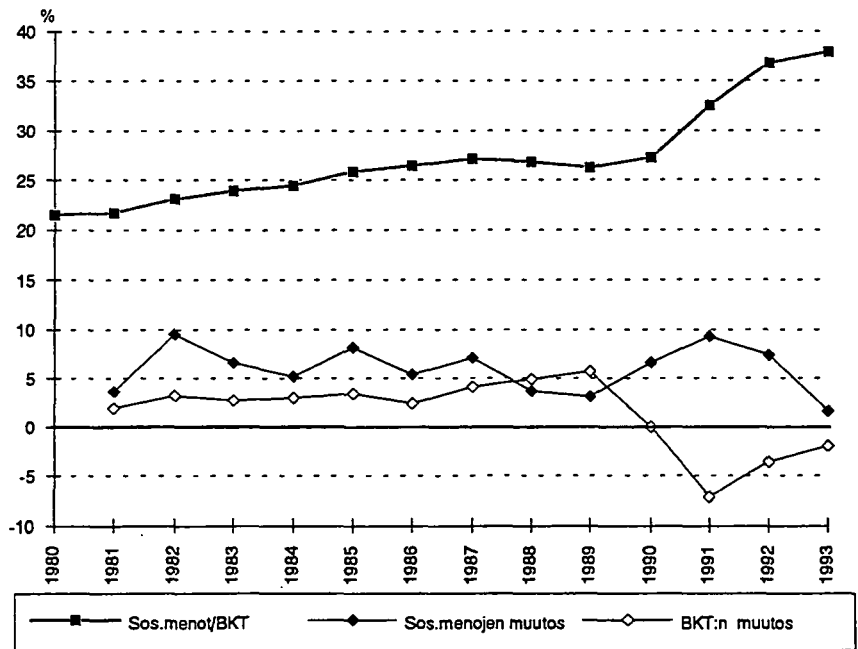
Perinteisesti sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen on pidetty eräänlaisena hyvinvointivaltion tason mittarina. Täytyy kuitenkin muistaa, että tämän suhteen muutoksiin vaikuttavat sekä bruttokansantuotteessa että sosiaalimenoissa tapahtuvat muutokset. Tämä mittari ei myöskään kuvaa palvelutoiminnan laatua eikä tuottavuutta.

Sosiaalimenot kasvoivat 1980-luvun alussa bruttokansantuotetta nopeammin, mutta vuosikymmenen lopussa osat vaihtuivat ja sosiaalimenot suhteessa bruttokansantuotteeseen laskivat. 1990-luvun alussa sosiaalimenot jatkoivat kasvuaan bruttokansantuotteen romahtaessa. Tämän seurauksena sosiaalimenojen bkt-suhde kasvoi nopeasti. Vuonna 1993 suhde oli noussut ennätyselliseen 37,9 prosenttiin (taulukko 16, kuvio 5).

Taulukko 16. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1993

	SOSIAALIMENOT			BKT			Sosiaali- menot/bkt %
	käyvin hinnoin milj. mk	v.93 hinnoin milj.mk	Muutos %	käyvin hinnoin milj. mk	v.93 hinnoin milj. mk	Muutos %	
1980	41202	86138		191376	402832		21,5
1985	85415	118622	8,2	331628	463331	3,4	25,8
1990	140012	152833	6,6	515430	547416	0,0	27,2
1991	159402	166883	9,3	490868	508737	-7,1	32,5
1992	175612	179301	7,4	476778	490186	-3,6	36,8
1993	182189	182189	1,6	480470	480470	-2,0	37,9

Kuvio 5. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1993

Kaikkien pääryhmien menot suhteessa bruttokansantuotteeseen nousivat vuoteen 1992 asti. Erityisesti kasvatti osuuttaan perheet ja lapset -ryhmä - sen suhde kaksinkertaistui ajanjaksona 1980-1992. Vuoden 1992 jälkeen lapsiperhemenojen sekä sairaus- ja terveystenomenojen bkt-suhteet ovat laskeneet. Työttömyysmenot suhteessa bkt:een ovat kasvaneet hyvin ripeästi, ne ovat nelinkertaistuneet vuodesta 1980. (taulukko 17)

Taulukko 17. Sosiaalimenojen pääryhmien suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980-1993

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muut	Hallinto	Yhteensä
1980	2,3	6,3	1,4	10,7	0,2	0,7	21,5
1985	3,0	7,5	1,7	12,3	0,3	0,8	25,8
1990	3,7	7,9	1,4	12,7	0,5	0,9	27,2
1991	4,4	8,9	2,7	14,8	0,6	1,0	32,5
1992	5,0	9,1	4,8	16,3	0,7	1,0	36,8
1993	4,9	8,8	5,8	16,8	0,6	1,0	37,9

4. SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA

4.1. NOSOSKO

Sosiaalimenolaskemia on vertailtu Pohjoismaiden kesken jo 1940-luvun loppupuolelta lähtien. Suurin ero Suomen ja NOSOSKO:n sosiaalimenotilastojen välillä on se, että käyttäjämaksuja ei lasketa mukaan NOSOSKO:n tilastoon.

Sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa on kuvattu taulukossa 18. Sosiaalimenot ovat olleet Ruotsissa suurimmat ja Ruotsin menot ovat kasvaneet viime vuosina laman myötä. Myös Norjan ja Islannin menot suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat nousseet tasaisesti viime vuosiin asti. Suomen menot kasvoivat tasaisesti 1980-luvun lopulle asti. Tämän jälkeen tilanne muuttui - bruttokansantuote romahti ja sosiaalimenot suhteessa bkt:een kasvoivat meillä hyvin nopeasti. Tanskan menosuhde on pitkään ollut noin 30 prosentissa, mutta myös Tanskan osuus on noussut viime aikoina.

Taulukko 18. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa vuosina 1981 - 1993 (%)

	1981	1984	1987	1990	1991	1992	1993
Ruotsi	33,8	32,5	34,7	34,8	36,2	38,7	40,4
Suomi	21,1	23,5	25,7	26,1	31,2	35,4	36,4
Tanska	30,3	28,8	27,4	29,7	30,2	31,5	32,9
Norja	21,8	22,6	26,2	29,0	29,0	31,6	30,8
Islanti	14,6	14,6	16,9	17,8	18,1	18,9	18,9
Keskiarvo	24,3	24,4	26,2	27,5	28,9	31,2	31,9

Lähde: NOSOSKO

Taulukko 19. Sosiaalimenojen jakauma pääryhmittäin Pohjoismaissa vuonna 1993 (%)

	Lapset ja perheet	Työttö- myys	Sairaus ja terveys	Vanhuus, vammanisuus, työkyvytt.	Muut	Hallinto	Yhteensä
Ruotsi	14,2	10,0	22,1	48,5	3,4	1,8	100
Suomi	12,8	16,0	21,4	45,4	1,6	2,8	100
Tanska	12,0	17,7	18,7	44,8	4,2	2,6	100
Norja	13,7	9,0	24,1	47,6	3,5	2,0	100
Islanti	12,9	4,1	38,1	40,3	2,3	2,2	100
Keskiarvo	13,1	11,4	24,9	45,3	3,0	2,3	

Lähde: NOSOSKO

Sosiaalimenojen jakauma on Pohjoismaissa hyvin samanlainen (taulukko 19). Melkein puolet sosiaalimenoista käytetään vanhuuteen ja vammaisuuteen. Terveystieteiden osuus on neljännes ja perhepoliittiset etuudet ovat keskimäärin 13 prosenttia. Työttömyysmenot vaihtelevat eniten, johtuen työllisyystilanteen erilaisuudesta eri maissa. Tanskassa ja Suomessa työttömyysmenojen osuus on suurempi kuin lapsiperhemenojen osuus. Muissa Pohjoismaissa työttömyysmenot ovat selvästi lapsiperhemenoja pienemmät, mutta työttömyysmenot ovat viime vuosina kasvaneet kaikissa Pohjoismaissa. Samalla Pohjoismaat ovat vähentäneet terveydenhuollon ja sairausvakuutuksen menoja.

Sosiaalimenojen rahoitus vaihtelee Pohjoismaissa, mutta yhteistä on julkisen sektorin (valtio ja kunnat) merkittävä osuus näissä maissa (taulukko 20). Julkisen sektorin rahoitusosuus oli Tanskassa peräti 87 prosenttia, osuuden ollessa Suomessa alhaisin (50 %). Myös työnantajien osuus on Pohjoismaissa merkittävä Tanskaa lukuunottamatta. Vakuutettujen rahoitusosuus vaihtelee. Norjassa ja Suomessa vakuutettujen osuus on selvästi merkittävämpi kuin muissa Pohjoismaissa.

Taulukko 20. Sosiaalimenojen rahoituksen jakauma Pohjoismaissa vuonna 1993 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Yhteensä
Ruotsi	21,8	33,4	43,9	0,9	100
Suomi	34,0	16,4	36,3	13,3	100
Tanska	49,7	37,5	7,3	5,5	100
Norja	44,9	14,4	23,9	14,5	100
Islanti	53,4	8,0	30,8	7,8	100
Keskiarvo	40,8	21,9	28,4	8,4	

Lähde: NOSOSKO

4.2. Eurostat

EU:n tilastotoimisto Eurostat kokoaa tilastoja EU-maiden sosiaalimenoista. Eurostatin sosiaalimenokäsite poikkeaa hieman pohjoismaisesta käsitteestä. Eurostatin tilastosta puuttuu osa työllisyyskoulutuksen menoista. Toisaalta Eurostat sisältää joitain pienempiä menoryhmiä, joita pohjoismaisessa luokituksessa ei ole mukana. Pohjoismaisia sosiaalimenoja voidaan verrata melko luotettavasti Eurostatin sosiaalimenoihin. Eurostat ei myöskään tilastoi käyttäjien maksamia asiakasmaksuja.

EU-maiden sosiaalimenojen keskimääräinen bkt-suhde pysytteli lähes koko 1980-luvun noin 26 prosentissa (taulukko 21). Vuosikymmenen lopussa suhde laski hieman talouden ja bruttokansantuotteen kasvaessa nopeasti. Vuoden 1990 jälkeen on useimpien EU-maiden bkt:n kasvu hidastunut ja sosiaalimenojen bkt-suhde noussut tasaisesti työttömyyden ja laman seurauksena. Viime vuosina EU-maiden sosiaalimenot suhteessa bkt:seen ovat nousseet keskimäärin yhdellä prosenttiyksiköllä. Kehitys on Suomessa ollut saman suuntainen, mutta huomattavasti nopeampi. Hajonta EU-maiden sosiaalimenojen bkt-suhteissa on pienentynyt vuodesta 1980 lähtien. Erityisesti ovat niiden maiden bkt-suhteet kasvaneet, jotka ovat olleet tasoltaan alhaisempia.

Sosiaalimenojen bkt-suhde on vuodesta 1980 lähtien ollut korkein Hollannissa ja Tanskassa. Uusien jäsenmaiden, erityisesti Ruotsin ja Suomen, bkt-osuudet nousevat EU-maiden kärkeen.

Taulukko 21. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen EU-maissa vuosina 1980 - 1993 (%)

	1980	1985	1990	1991	1992	1993*)
Hollanti	30,1	31,7	32,2	32,4	33,0	33,6
Tanska	28,7	27,8	29,8	31,0	32,0	33,2
Ranska	25,4	28,8	27,7	28,4	29,2	30,9
Iso-Britannia	21,5	24,3	22,7	25,3	27,0	27,8
Belgia	28,0	29,3	27,0	27,4	27,0	27,6
Saksa (L)	28,8	28,4	26,9	26,4	26,7	26,6
Italia	19,4	22,6	24,1	24,6	25,7	25,8
L-burg	26,5	23,4	22,1	23,3	23,5	24,9
Espanja	18,2	20,0	20,6	21,7	22,9	24,0
Irlanti	20,6	23,6	19,5	20,6	21,3	21,4
Portugali	12,9	14,2	15,0	17,1	17,8	18,8
Kreikka	9,7	15,4	16,1	15,7	16,3	16,3
EU (12)	24,3	26,0	25,3	26,0	26,8	27,8
Ruotsi	33,0	33,2	35,8	37,6	40,0	..
Suomi	20,6	24,7	26,1	31,1	35,4	36,4
Itävalta	..	..	26,7	27,3	28,2	..

*) ennakkotieto

Lähde: Eurostat ja STM

Bkt-osuuden sijaan sosiaalimenoja voidaan verrata laskemalla menojen määrä asukasta kohden ecuina. Näin laskettuna muuttuu maiden välinen järjestys hiukan. Ruotsin menot pysyvät suurimpina, mutta Suomen ja Hollannin sijoitus laskee hiukan Luxemburgin, Tanskan ja Länsi-Saksan sijoituksen noustessa. Tällaiseen vertailuun vaikuttaa paljon kunkin valuutan vahvuus. (taulukko 22)

Valuuttakurssimuutosten vaikutuksen poistamiseksi on kehitetty ostovoimapariteettikerroimet, joilla voidaan verrata saman rahamäärän todellista arvoa (ostovoimaa) kussakin maassa. Tällaista kerrointa käyttäen näyttävät sosiaalimenot hieman erilaiselta kuin edellä. Luxemburgin menot nousevat aivan Ruotsin tuntumaan ja Suomen menot sijoittuvat jonkin verran keskiarvon yläpuolelle. (taulukko 22)

Taulukko 22. Sosiaalimenot asukasta kohden EU-maissa vuonna 1993

	Ecuina	Ostovoima- pariteetilla
Tanska	7380	5598
Luxemburg	6678	6630
Saksa (L)	6213	5348
Hollanti	5806	5576
Ranska	5726	5318
Belgia	4930	4904
Iso-Britannia	3847	4325
Italia	3834	4291
Espanja	2508	2936
Irlanti	2423	2680
Portugali	1337	1948
Kreikka	1202	1599
EU (12)	4448	4263
Ruotsi*	8767	6290
Suomi	5158	4928
Itävalta*	5122	4834

Lähde: Eurostat ja STM

* 1992

Eri maiden kesken on suuria eroja menojen jakautumisessa eri pääryhmiin ja menojen kehitymisessä. Jos vertaillaan EU-maiden keskiarvoja 1980-luvun alussa ja vuonna 1993 havaitaan, että keskimääräistä osuuttaan ovat kasvaneet eniten työllisyysmenot sekä vanhuus ja perhe-eläkkeet -ryhmän menot. Sen sijaan äitiys ja perhe -ryhmän menojen osuus on laskenut.

Vanhuuteen suuntautuvat menot on suurin menoluokka (35 - 45 %) lähes kaikissa EU-maissa, mutta erot osuoksissa ovat silti isoja (taulukko 23). Kreikan ja Italian osuudet olivat aivan omaa luokkaansa. Suomella tämä osuus on pienempi, koska työkyvyttömyyseläkkeet lasketaan sairaus- ja työkyvyttömyyspääluokkaan. Toiseksi isoin menokohde on useimmissa maissa sairaus ja työkyvyttömyys (30 - 40 %). Meillä näiden menojen osuus on EU-maiden keskitasoa. Tanskan sairaus- ja työkyvyttömyysmenojen pieni osuus selittyy pitkälti sairaskotien luokittelemisesta vanhustenhuoltoon. Lapsiperheitä tuetaan EU-maissa hyvin vaihtelevasti, mutta eniten Pohjois-Euroopan maissa. Työttömyysmenot heijastavat osittain työttömyystilannetta kussakin maassa.

Taulukko 23. Sosiaalimenojen jakautuminen pääryhmittäin vuonna 1993 EU-maissa (%)

	1	2	3	4	5	Yhteensä
Hollanti	44.6	37.1	11.7	9.2	3.8	100
Tanska	28.1	34.0	11.8	18.9	7.2	100
Ranska	34.0	43.6	9.5	8.3	4.6	100
Iso-Britannia	31.3	41.3	11.4	7.3	8.6	100
Belgia	33.7	45.3	7.9	11.6	1.4	100
Saksa (L)	40.2	41.1	7.7	7.7	3.4	100
Italia	31.2	62.8	3.8	2.2	0.0	100
Luxemburg	39.3	46.8	12.6	1.0	0.3	100
Espanja	35.2	40.4	1.8	21.1	1.5	100
Irlanti	37.1	28.1	12.7	17.1	5.1	100
Portugali	44.5	40.6	5.4	6.5	2.9	100
Kreikka	24,7	66,2	1,1	3,4	4,7	100
EU (12)	35.3	43.9	7.6	9.5	3.9	100
Ruotsi*	34.8	38.7	13.6	8.2	4.6	100
Suomi	35,4	33,4	12,0	16,4	2,8	100
Itävalta	..	..	..	..	..	..

1 = Sairaus, työkyvyttömyys, vammaisuus, tapaturmavakuutus ja terveydenhuolto

2 = Vanhuus, perhe-eläkkeet ja ryhmähenkivakuutus

3 = Äitiys ja lapsiperheet

4 = Työvoimapalvelut ja työttömyys

5 = Asuminen ja muut

* 1992

Lähteet: Eurostat ja STM

Sosiaalimenojen rahoitus on luokiteltu EU-tilastoissa työnantajien, vakuutettujen, julkisen vallan sekä ryhmään muut maksut, joka sisältää lähinnä pääomatuloja (joita ei ole pohjoismaisessa tilastossa). Työnantajien maksuosuus kokonaisrahoituksesta on laskenut tasaisesti 80-luvun alusta lukien. Sen sijaan vakuutettujen ja julkisen sektorin osuudet ovat kohonneet vastaavana aikana.

Vuonna 1993 useimpien EU-maiden työnantajien maksuosuus oli noin 40 prosenttia ja julkisen sektorin osuuden ollessa noin 30 prosenttia (taulukko 24). Vakuutettujen osuudeksi jäi keskimäärin 25 prosenttia ja muut ryhmän osuudeksi 6 prosenttia. Rahoitusjakauma vaihtelee maittain, mutta selvästi poikkeuksellisin se on Tanskassa, jossa julkinen sektori rahoittaa sosiaalimenoista yli 80 prosenttia.

Verrattaessa Suomen rahoitusta EU-maiden rahoitukseen, huomataan julkisen sektorin osuuden olevan meillä selvästi suurempi kuin useimmissa EU-maissa. Ainoastaan Tanskan, Irlannin ja Ruotsin osuudet ovat suuremmat. Työnantajiemme osuus on hieman alle EU-keskiarvon ja vakuutettujemme osuus oli noin puolet EU-maiden keskimääräisestä.

Taulukko 24. Sosiaalimenojen rahoitus vuonna 1993 EU-maissa (%)

	Valtio ja kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Muut	Yhteensä
Hollanti	21,9	20,2	42,2	15,8	100
Tanska	81,2	6,8	5,1	6,9	100
Ranska	19,1	50,1	28,3	2,5	100
Iso-Britannia	43,9	26,1	15,6	14,4	100
Belgia	21,1	41,5	27,4	10,0	100
Saksa (L)	26,1	40,0	30,4	3,5	100
Italia	30,1	49,2	17,1	3,7	100
Luxemburg	41,0	30,1	21,7	7,2	100
Espanja	28,9	52,4	16,5	2,2	100
Irlanti	60,7	23,2	15,3	0,9	100
Portugali	37,2	40,3	13,7	8,8	100
Kreikka	17,7	46,8	27,4	7,9	100
EU (12)	29,6	39,8	24,5	6,1	100
Ruotsi	55,2	43,9	0,9	0,0	100
Suomi	50,4	36,3	13,3	0,0	100
Itävalta	..	..	..	..	..

Lähteet: Eurostat ja STM

5. PERHEET JA LAPSET

Perheet ja lapset -ryhmän menot olivat 23,4 miljardia vuonna 1993. Menot laskivat edellisestä vuodesta noin 340 miljoonaa markkaa. Sekä toimeentuloturva- että palvelumenot laskivat ensimmäisen kerran vuosikymmeniin. Tämä johtui äitiys- ja vanhempainpäivärahojen leikkaamisesta sekä kuntien säästötoimenpiteistä päivähoidossa. (taulukko 25)

Taulukko 25. Pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
LAPSET JA PERHEET	23371	-1,4	-3,5
TOIMEENTULOTURVA	15119	-1,6	-3,6
- Äitiysavustus	56	-2,9	-4,9
- Vanhempainrahat	3416	-9,5	-11,3
- Äitiysrahakauden palkat	208	25,8	23,2
- Lasten kotihoidon tuet	3229	0,5	-1,6
- Lapsilisä	5539	-0,2	-2,2
- Lapsen hoitotuki	383	0,2	-1,8
- Elatustuki	390	12,1	9,8
- Asumistuki	1899	1,5	-0,6
PALVELUT	8251	-1,2	-3,2
- Lasten päivähoito	6488	-5,2	-7,2
- Lasten ja nuorten laitoshuolto	623	-4,9	-6,9
- Kodinhoitoapu	212	-8,2	-10,1
- Muut palvelut	928	***	***

5.1. Toimeentuloturva

Lapsiperheille suunnatut toimeentuloturvaetuudet vähenivät vuonna 1993 noin 250 miljoonalla markalla. Erityisesti vähenivät äitiys- ja vanhempainpäivärahamenot. Samalla lisääntyivät työnantajan maksamat äitiysrahakauden palkat, koska sairausvakuutuksen korvaama osuus päivärahasta laski. Perhe-eläkkeitä on käsitelty kappaleessa 8 (vanhuus ja vammaisuus).

Valtaosa lapsiperheiden toimeentuloturvaetuuksista rahoitettiin valtion varoin.

5.1.1. Äitiysavustus

Äitiysavustukseen on oikeus pysyvästi Suomessa asuvalla naisella, joka käy terveystarkastuksessa viimeistään ennen neljännen raskauskuukauden päättymistä. Äitiysavustus annetaan äitiyspakkauksena tai rahana. Raha-avustus oli 1.3.1993 alkaen 760 markkaa lasta kohden. Avustus on verotonta tuloa.

Vuonna 1993 syntyvyys laski noin 1 500:lla ja äitiysavustuksia jaettiin kaikkiaan lähes 65 000 kappaletta. Äitiysavustuksista oli vuonna 1993 menoja 56 miljoonaa markkaa, jotka valtio maksoi.

5.1.2. Vanhempainrahat

Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä. Oikeus siihen alkaa aikaisintaan 50 ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Isyysrahaa voidaan maksaa lapsen syntymän yhteydessä 6 - 12 arkipäivältä samanaikaisesti äitiysrahan kanssa. Lisäksi isyysrahaa voidaan maksaa 6 arkipäivältä isän valitsemana aikana äitiys- tai vanhempainpäivärahauden kestäessä. Isyysrahajaksot eivät lyhennä vanhempainrahakautta.

Välittömästi äitiysrahan päättymisen jälkeen vanhemmilla on oikeus saada vanhempainrahaa. Vuonna 1993 vanhempainpäivärahaa lyhennettiin 12 päivällä 158 arkipäivään. Vanhempainrahakautta pidennetään kuitenkin 60 arkipäivällä, jos lapsia syntyy kerralla useampia kuin yksi. Äidin suostumuksella vanhempainrahaa voidaan maksaa myös isälle.

Ottolapsen hoidosta maksetaan vanhempainrahaa kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin vähintään 100 arkipäivää.

Riskialtista työtä tekevä nainen voi jäädä raskausajaksi erityisäitiyslomalle, ellei hänelle voida järjestää riskitöntä työtä. Erityisäitiysraha on samansuuruinen kuin äitiysraha.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat yhtä suuria kuin sairauspäiväraha (noin 66 % palkasta). Jos lapsen äiti on ansiotyössä vanhempainrahan maksamisaikana, äidille maksetaan työssäoloajalta vähimmäispäiväraha. Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat veronalaista tuloa.

Vuonna 1993 syntyvyys laski hieman ja se näkyi alkavien vanhempainpäivärahakausien laskuna (taulukko 26). Määrä laski 63 500:aan, mikä oli lähes 3 000 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Samalla laski isien osuus, jotka käyttivät oikeuttaan vanhempainpäivärahaan, alle 50 prosenttiin. Aiemmin isien osuus oli noussut vuosi vuodelta. Keskimääräinen päiväkorvaus oli äideille 233 markkaa päivässä. Laman myötä ovat vähimmäismääräisenä maksettujen päivärahojen osuus kasvanut 7 prosenttiin.

Vuonna 1993 vanhempainpäivärahoja maksettiin yhteensä noin 3 400 miljoonan markan verran. Tämä oli noin 360 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Lasku johtuu sekä päivärahakauden lyhenemisestä että tason laskusta. Myös syntyvien lasten määrä oli edellistä vuotta hieman alhaisempi.

Vakuutetut maksoivat itse vanhempainpäivärahoista 56 prosenttia. Työnantajien osuus nousi 31 prosenttiin. Valtio kustansi päivärahoista 13 prosenttia.

Taulukko 26. Vanhempainpäivärahan saajat vuosina 1980 - 1993

	Alkaneita kausia	Isiä 100 päättynyttä kautta kohti	Päiväraha-päiviä 1000 kpl	Päiviä 100 16-44-vuotista naista kohti	Vähimmäismääräisiä %
1980	60940	13	13049	1241	..
1985	62900	26	16356	1508	9,0
1990	64550	42	16502	1542	5,3
1991	65430	46	16925	1595	4,9
1992	66460	52	17735	1686	5,5
1993	63530	46	18411	1709	6,9

Lähde: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja

5.1.3. Äitiysrahakauden palkka

Työnantaja voi työehtosopimuksen mukaan maksaa osalta äitiys-, isyys- tai vanhempainlomaa täyttä tai osittaista palkkaa. Tältä ajalta päivärahaa maksetaan työnantajalle. Lapsen vanhemmalle sitä maksetaan ainoastaan siltä osin kuin päiväraha on palkkaa suurempi.

Vuonna 1993 korvattiin 9,6 prosenttia vanhempainpäivärahapäivistä työnantajille. Työnantajien maksaman palkan ja niiden saamien päivärahojen erotuksena jäi työnantajien kustannettavaksi noin 208 miljoonaa markkaa. Äitiysrahakaudelta maksettava palkka oli veronalaista tuloa.

5.1.4. Lasten kotihoidon tuki

Perheet, joiden alle kolmevuotias lasta ei hoideta kunnallisessa päivähoidossa, saavat kotihoidon tukea. Tuen tarkoituksena on tukea lasten kotona tapahtuvaa hoitoa vanhempainrahakauden päätyttyä. Kotihoidon tuki koostuu perusosasta, sisaruskorotuksesta ja lisäosasta. Perusosan saavat kaikki tukeen oikeutetut perheet. Sisaruskorotuksen saaminen edellyttää, että perheessä on perusosaan oikeutetun lapsen lisäksi yksi tai useampi alle seitsemänvuotias lapsi, jota ei hoideta kunnallisessa päivähoidossa. Lisäosan saavat perheet, joiden nettotulot eivät ylitä 14 990 markkaa kuussa. Lisäksi edellytetään, että jompikumpi vanhemmista tai muu huoltaja hoitaa lasta pääasiassa omassa kodissa.

Vuonna 1993 perusosa oli 1 958 markkaa kuukaudessa. Sisaruskorotus oli 392 markkaa jokaisesta ehdot täyttävästä lapsesta. Täysimääräinen lisäosa oli 1 566 markkaa kuukaudessa. Lisäksi parikymmentä kuntaa maksoi omaa kotihoidon tukea. Tuki oli veronalaista tuloa.

Osittaiseen kotihoidon tukeen on oikeus alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmalla, joka on lapsen hoidon vuoksi lyhentänyt työaikaansa. Vuoden 1993 alusta osittaisen tuen suuruus oli 489 markkaa kuukaudessa. Myös se oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1993 lakisääteistä kotihoidon tukea sai runsaat 159 700 perhettä (taulukko 27). Määrä on noussut tasaisesti vuosi vuodelta, ainakin osittain työttömyyden seurauksena. Noin puolelle maksettiin perusosan lisäksi lisäosaa ja/tai sisarkorotusta. 1-2 -vuotiaista yli 70 prosenttia sai kotihoidontukea.

Lakisääteisen tuen kustannukset olivat vuonna 1993 runsas 3 070 miljoonaa markkaa, josta valtion osuus oli noin 48 prosenttia. Lisäksi parikymmentä kuntaa maksoi yhteensä runsaan 150 miljoonan markan verran vapaaehtoisia kuntakohtaisia lisiä, joiden suuruus vaihteli kunnittain. Lakisääteisen tuen menot ovat kasvoivat edellisestä vuodesta noin 200 miljoonalla markalla, mutta samalla vähenivät vapaaehtoiset kunnalliset lisät lähes vastaavalla summalla.

Taulukko 27. Lakisääteisen lasten kotihoidon tuen saajat vuosina 1985 - 1993

	Tuen saajia (perheitä) vuoden aikana	Lisäosaa saavien osuus %	Sisaruskorotusta saavien osuus %	Tuen saajia (perheitä) 31.12.	100:a 1-2-vuotiasta lasta kohti
1985	42790	15,0	23,9	25890	20
1990	129430	49,5	51,5	81210	64
1991	138289	54,5	50,0	85210	66
1992	145418	58,5	48,9	92570	71
1993	159740	57,5	49,0	95820	73

Lähde: KELAn vuosikirja

5.1.5. Lapsilisä

Lapsilisää maksetaan jokaisesta Suomessa asuvasta alle 17-vuotiaasta lapsesta. Lapsilisan määrä on porrastettu perheen lapsiluvun mukaan siten, että vuonna 1993 ensimmäisestä lapsesta maksettiin 366 markkaa kuukaudessa, toisesta 413 markkaa, kolmannesta 512 markkaa, neljännestä 645 markkaa ja viidennestä ja sitä seuraavista 842 markkaa kuukaudessa. Jokaisesta alle kolmevuotiaasta lapsesta lapsilisää korotettiin 107 markkaa kuukaudessa. Yli 16-vuotiaasta maksettava lapsilisä oli saman suuruinen kuin ensimmäisestä lapsesta maksettava. Lapsilisä oli verotonta tuloa.

Lapsilisän suuruutta ja sen muutosta on kuvattu taulukossa 28. Vuosikymmenen alussa ja lopussa korotettiin lapsilisiä selvästi, mutta vuosina 1991 - 1993 ovat lisät pysyneet samansuuruisina. Lapsilisän saajia oli vuoden 1993 lopussa lähes 1,1 miljoonaa.

Taulukko 28. Lapsilisän saajat ja lisän suuruus vuosien 1980 - 1993 lopussa

	Lapsilisän suuruus mk/kk/lapsi	Alle 3-v. korotus mk/kk/lapsi	Lapsili- sälapsia 1000 kpl
1980	108-186	53	1039
1985	174-383	100	1014
1990	293-769	107	1090
1991	366-842	107	1095
1992	366-842	107	1097
1993	366-842	107	1097

1.10.86 lähtien lapsilisiä maksettiin alle 17-vuotiaista lapsista

Vuonna 1993 lapsilisiä maksettiin kaikkiaan 5,5 miljardia, jonka valtio kustansi kokonaan.

5.1.6. Lapsen hoitotuet

Alle kymmenen vuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti työntekijällä on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen neljän päivän ajan. Lapsen hoitotukeen on oikeus alle 16-vuotiaalla lapsella, joka on sairauden, vian tai vamman vuoksi vähintään 6 kuukauden ajan erityisen hoidon tai kuntoutuksen tarpeessa. Hoitotukea ei makseta laitoshoidossa olevasta lapsesta.

Vuonna 1993 hoitotuki oli 407 markkaa kuukaudessa. Jos hoidon tai kuntoutuksen aiheuttama taloudellinen tai muu rasitus oli huomattavan suuri, maksettiin korotettua hoitotukea 949 markkaa kuukaudessa. Erityisen suuresta rasituksesta maksettiin erityishoitotukea 1 762 markkaa kuukaudessa. Tuki on verovapaata tuloa.

Vuonna 1993 hoitotukia maksettiin noin 380 miljoonaa markkaa ja sitä sai 41 740 henkilöä. Hoitotuki rahoitettiin työnantajien, työntekijöiden sekä valtion varoin.

5.1.7. Elatustuki

Lapsi saa elatustukea, kun elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Myös lapsella, jonka isyyttä ei ole vahvistettu, on oikeus elatustukeen.

Vuonna 1993 yksinhuoltajan elatustuki oli 606 markkaa kuukaudessa ja uudessa avioliitossa olevan huoltajan lapsen tuki oli 493 markkaa kuukaudessa. Elatustuki on verovapaata tuloa.

Elatustukea saavien lasten ja elatusvelvollisten määrä on viime vuosina kasvanut nopeasti (taulukko 29). Vuonna 1993 elatustukea sai 92 600 lasta, joka oli noin 7 000 enemmän kuin edellisellä vuonna. Nettokustannukset olivat 390 miljoonaa markkaa, josta kunnat maksoivat 52 prosenttia, loput katettiin valtionosuudella.

Taulukko 29. Elatustuen saajat ja elatusvelvolliset vuosien 1980 - 1993 lopussa

	Tukea saaneet lapset		Elatusvelvollisia
	Lukumäärä	Osuus alle 18-vuotiaista	
1980	69753	6,0	43560
1985	70284	6,1	46028
1990	73085	6,4	45544
1991	78725	6,8	48384
1992	85582	7,3	52414
1993	92593	7,9	55979

Lähde: STAKES, Tilastot- ja rekisterit -yksikkö

5.1.8. Asumistuki

Ns. yleistä asumistukea saavat kaikki pienituloiset ruokakunnat lukuunottamatta yksin asuvia opiskelijoita ja eläkeläisiä. Opiskelijat saavat opintotukikeskuksen myöntämää asumislisää, mutta sitä ei lueta sosiaalimenoihin. Eläkkeensaajien asumistuki sisältyy eläkemenoihin.

Kunnallisen asumistuen tarvetta arvioidaan yhteisten tulojen, asumismenojen ja ruokakunnan koon perusteella. Omistusasunnon asumismenoina otetaan huomioon myös 50 prosenttia asunnon hankkimista tai perusparannusta varten otettujen henkilökohtaisien lainojen koroista. Aravaomistusasuntoa varten 1.1.1991 jälkeen myönnetyn aravalainan pääomamenoina otetaan kuitenkin huomioon 80 prosenttia lainan vuosimaksusta.

Asumistuki on 80 prosenttia omavastuun ylittävistä, kohtuullisista asumismenoista. Vuonna 1993 asumistuen keskimääräinen suuruus oli yksinhuoltajalle 1 004 markkaa kuukaudessa ja kaksinhuoltajaperheelle 922 markkaa. Tuki oli verotonta tuloa.

Asumistukea saavien perheiden määrä on kasvanut voimakkaasti vuoteen 1992 saakka. Vuonna 1993 tuen ehtoja tiukennettiin ja tukea saavien määrät laskivat (taulukko 30).

Vuonna 1993 valtio maksoi asumistukea kaikkiaan noin 1 900 miljoonaa markkaa, joka oli lähes saman verran kuin vuotta aikaisemmin. Tästä tuesta noin kaksikolmasosaa kohdistuu lapsiperheisiin ja loput muihin kotitalouksiin.

Taulukko 30. Asumistukea saaneet lapsiperheet vuosina 1980 - 1993

	Tukea saaneet lapsiperheet lkm	Osuus lapsiperheistä %	Kaksinhuoltajaperheitä lkm	Osuus kaksinhuoltajaperheistä %	Yksinhuoltajalapsiperheitä lkm	Osuus yksinhuoltajaperheistä %
1980	105148	15	69607	12	35541	35
1985	87064	13	51194	9	35870	36
1990	77077	12	36920	7	40157	38
1991	89772	14	44608	8	45164	41
1992	105823	16	55199	10	50624	51
1993	92129	14	46979	9	45450	44

Lähde: Ympäristöministeriö

5.2. Palvelut

Lapsiperheet saivat sosiaalipalveluja runsaan 8,2 miljardin markan verran vuonna 1993. Tämä oli noin 100 miljoonaa markkaa vähemmän kuin vuonna 1992. Todelliset säästöt ovat edellä mainittuja suuremmat, sillä tilastojärjestelmien muuttumisen takia ko. vuosien menot eivät ole aivan vertailukelpoisia keskenään. Lapsiperheiden palvelut koostuvat pääosin päivähoidon menoista, joiden suuruus vuonna 1993 oli lähes 6,5 miljardia markkaa.

Palvelut rahoitettiin pääosin valtion ja kuntien rahoituksella. Käyttäjien maksuosuus pysytteli edellisen vuoden tasolla, noin 12 prosentissa.

5.2.1. Lasten päivähoito

Vuoden 1990 alusta kaikilla alle 3-vuotiailla lapsilla on ollut oikeus kunnan järjestämään päivähoitoon. Vanhemmilla on mahdollisuus valita kunnallisen päivähoidon vaihtoehtoksi lasten kotihoidon tuki eli korvaus siitä, että vanhemmat järjestävät itse lapsensa hoidon. Lasten päivähoitoa toteutetaan päiväkotihoidona, perhepäivähoitona sekä leikkitoimintana sekä muuna päivähoitona. Osa hoitopaikoista on osapäiväisiä. Niiden avulla pyritään saamaan erityisesti 6-vuotiaat lapset mukaan päivähoidon esiopetuksen piiriin. Koululaiset voivat myös saada iltapäivisin päivähoitoa.

Kunnallisessa perhepäivähoitossa kuntaan työsuhteessa oleva perhepäivähoitaja hoitaa yhtä tai useampaa lasta omassa kodissaan. Lisäksi on yksityisiä perhepäivähoitajia, jotka toimivat paikallisten sosiaaliviranomaisten valvonnassa, mutta ilman kunnan tukea. Tätä hoitoa ei lasketa mukaan sosiaalimenoihin.

Vuonna 1993 päiväkotien henkilökunnan määrä nousi noin 29 000:een (taulukko 31). Sen sijaan kunnallisten perhepäivähoitajien määrä on viime vuosina laskenut erittäin nopeasti. Vähennys oli vuodesta 1992 vuoteen 1993 peräti noin 9000 henkilöä. Lapsia hoitajaa kohden oli niin päiväkodeissa kuin perhepäivähoitossa lähes 4 lasta. Tilastojärjestelmien muuttumisen takia vuosien 1992 ja 1993 henkilökuntamäärät eivät ole aivan vertailukelpoisia.

Taulukko 31. Kunnallisen päivähoidon henkilökunta vuosina 1985 - 1993

	Henkilökuntaa		Lapsia/hoitohenkilö	
	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa
1985	19472	24804	4,9	3,1
1990	26700	27700	4,1	3,3
1991	26999	27161	4,2	3,0
1992	<u>26745</u>	<u>25579</u>	<u>4,2</u>	<u>2,8</u>
1993	29000	16600	3,9	3,7

Lähde: KETI ja Tilastokeskus

Päivähoidon maksut määräytyvät perheen bruttotulojen ja koon perusteella. Maksujen suuruus on kokopäivähoidossa 0 - 1 430 markkaa ja osapäivähoidossa 0 - 880 markkaa kuukaudessa.

Vuoden 1993 lopussa oli kunnallisissa päiväkodeissa hoidossa noin 112 500 lasta ja kunnallisessa perhepäivähoidossa noin 61 700 lasta (taulukko 32). Päivähoitopaikat lisääntyivät nopeasti 80-luvulla päivähoitolain tultua voimaan, mutta 90-luvun alussa on laman ja tyttömyyden seurauksena päiväkotipaikkoja suljettu ja perhepäivähoitajia irtisanottu. Erityisesti on vähentynyt kunnallisessa perhepäivähoidossa olevien lasten määrä. Vuonna 1993 oli 1 - 2-vuotiaista vajaat neljännes kunnan järjestämässä hoidossa ja 3 - 6-vuotiaista noin puolet.

Taulukko 32. Kunnallisessa päivähoitossa olleet lapset vuosien 1980 - 1993 lopussa

	Lapsia hoidossa yhteensä	Kokopäivähoidossa olleiden		Osapäivähoidossa olleiden		
		1-2 v. osuus ikäryh- mästä %	3-6 v. osuus ikäryh- mästä %	1-2 v. osuus ikäryh- mästä %	3-6 v. osuus ikäryh- mästä %	7-10 v. osuus ikäryh- mästä %
	lkm					
Päiväkodit						
1980	75301	..	..	..	..	..
1985	96263	..	..	..	..	..
1990	110157	14	24	0	9	4
1991	112242	12	26	0	9	3
1992	111623	12	27	0	8	3
1993	112538	11	27	0	8	3
Perhepäivähoito (koko- ja osapäivä)						
1980	47969	..	..			
1985	76672	..	..			
1990	90027	19	22			
1991	82341	17	20			
1992	70344	14	18			
1993	61724	12	16			

Lähde: KETI, Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1993 päivähoiton kustannukset olivat 6,5 miljardia markkaa. Tämä oli noin 200 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Todellisuudessa menot ovat pienentyneet enemmän, mutta tilastojärjestelmien muuttumisen takia eivät vuoden 1992 menot ole aivan vertailukelpoiset vuoden 1993 menojen kanssa. Kotitalouksien maksuilla rahoitettiin noin 14 prosenttia päivähoiton menoista. Kuntien osuus menoista oli 45 prosenttia ja loput menot katettiin valtionosuudella.

5.2.2. Lasten ja nuorten laitoshuolto

Laitoshuolto merkitsee lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa näihin rinnastettavassa lastensuojelulaitoksessa. Kunnat vastaavat laitoshuollon toteutuksesta.

Kaikkiaan oli vuonna 1993 kodin ulkopuolelle sijoitettuna lähes 9 700 lasta ja nuorta, joista 37 prosenttia oli sijoitettu laitoshoitoon. Lastensuojelun perhehoito on yleistynyt samalla kun laitossijoitusten määrä on vähentynyt. (taulukko 33).

Taulukko 33. Kodin ulkopuolelle ja laitoshoitoon sijoitetut lapset vuosina 1980 - 1993

	Kodin ulkopuolelle sijoitetut	Laitoshoidossa olevien osuus sijoitetuista
1980	9177	46 %
1987	8395	45 %
1991	8724	42 %
1992	9414	40 %
1993	9688	37 %

Lähde: STAKES, Tilastot ja rekisterit -yksikkö

Vuonna 1993 lasten ja nuorten laitoshuollon kustannukset olivat 620 miljoonaa markkaa - runsaat 30 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992. Vuoden 1993 menoista kunnat maksoivat puolet ja valtionosuudella rahoitettiin toinen puoli. Kotitalouksien rahoitusosuus oli 3 prosenttia.

5.2.3. Kodinhoitoapu

Lapsiperheet saavat kodin hoitoon apua kunnan kodinhoitajalta, kun perheellä on vaikeuksia selvittää kodin jokapäiväisistä toiminnoista sairauden, synnytyksen tms. vuoksi. Jatkuvasta kotiavusta voidaan periä kuukausimaksu, joka määritellään prosenttiosuutena perheen kuukausituloista. Tilapäisestä kotiavusta voidaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu.

Kodinhoitoapua saaneiden lapsiperheiden määrä on tasaisesti vähentynyt. Vuonna 1993 enää noin 34 500 lapsiperhettä sai apua. Tämä oli yli 7 000 perhettä vähemmän kuin edellisellä vuonna (taulukko 54, s. 82).

Lapsiperheiden saaman kotiavun menot laskivat noin 210 miljoonaan markkaan. Kotitaloudet rahoittivat menoista 10 prosenttia kuntien kustantaessa 50 prosenttia menoista. Valtionosuudella katettiin loput menot.

5.2.4. Muut palvelut

Lapsiperheiden muut palvelut koostuvat lähinnä kasvatus- ja perheneuvonnan, lasten ja nuorten perhehuollon, suojeluvalvonnan, lapsen elatusasioiden sekä ensi- ja turvakotien menoista. Vuonna 1993 näistä toiminnoista aiheutui menoja vajaat 930 miljoonaa markkaa.

5.3. Verovähennykset

Lapsiperheille annettiin valtion ja kunnan verotuksessa erilaisia verovähennyksiä. Suurin näistä on kunnallisverotuksessa myönnettävä lapsivähennys (2 850 miljoonaa markkaa vuonna 1993). Kaikkiaan perhepoliittisten verovähennysten arvioitiin vähentäneen valtion ja kuntien tuloja 3 700 miljoonaa markkaa vuonna 1993. Tätä menoa ei ole laskettu mukaan sosiaalimenojen loppusummaan.

6. SAIRAUUS JA TERVEYS

Vuonna 1993 sairaus ja terveys -ryhmän menot olivat 42,5 miljardia markkaa, mikä oli noin 800 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Sekä palvelujen että toimeentuloturvan menot vähenivät. Tilastojärjestelmän muutoksen takia palveluissa tehdyt säästöt eivät näy kokonaisuudessaan, vaan todellinen muutos on vielä tässäkin esitettyä suurempi. Myöskään menojen erittely perus- ja erikoissairaanhoidon ei ole vertailukelpoinen edellisiin vuosiin (taulukko 34).

6.1. Toimeentuloturva

Vuonna 1993 sairaus ja terveys -ryhmän toimeentuloturvaetuuksia maksettiin noin 7,1 miljardin markan verran eli noin 700 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992. Eniten leikattiin sairausvakuutuksen maksamia päivärahoja, yhteensä yli 500 miljoonalla. Kuntoutusrahamenot nousivat hieman.

Toimeentuloturvamenojen suurimpana rahoittajana olivat työnantajat. He rahoittivat kokonaan palkan lyhytaikaisissa sairauspoissaoloissa sekä osan sairausvakuutuksen päivärahasta. Vakuutettujen maksuosuus laski noin 27 prosenttiin.

6.1.1. Päivärahat

Sairausvakuutuksen päivärahaa maksetaan 16-64-vuotiaalle henkilölle, joka sairauden vuoksi on kykenemätön tekemään tavallista tai siihen läheisesti verrattavaa työtä. Päivärahaa maksetaan saman sairauden vuoksi korkeintaan 300 arkipäivältä. Päivärahan maksaminen edellyttää työssäoloa kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömyyden alkamista. Omavastuuuika piteni vuonna 1993 kahdella päivällä eli se oli sairastumisen alkamispäivän lisäksi 9 arkipäivää.

Taulukko 34. Sairaus ja terveys -pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin, %	Muutos kiintein hinnoin, %
SAIRAUS JA TERVEYS	42493	1,8	3,9
TOIMEENTULOTURVA	7089	-9,3	-11,1
- Päivärahat	3659	-13,5	-15,3
- Sairausvakuutus	2683	-15,4	-17,2
- Tapaturmavakuutus	528	-15,1	-16,8
- Liikennevakuutus	142	-11,0	-12,9
- Avustuskassat	0	-59,2	-60,1
- Kuntoutusraha	305	10,3	8,0
- Sairausajan palkka	3430	-4,2	-6,2
PALVELUT	35404	-0,2	-2,3
- Perusterveydenhuolto	10374	***	***
- Avohoito	5838	***	***
- Hammashuolto	1317	4,1	1,9
- Vuodeosastot	4536	***	***
- Erikoissairaanhoito	15381	***	***
- Avohoito	3891	***	***
- Vuodeosastot	11489	***	***
- Sairaanhoitokustannukset	8848	4,6	2,4
- Sairausvakuutus	7914	4,6	2,4
- Sairaanhoito	5893	2,7	0,6
- Työ- ja opiskelijaterveydenhuolto	1582	11,3	9,1
- Kuntoutus	350	9,3	7,1
- Muut korvaukset	89	-3,3	-5,3
- Tapaturmavakuutus	512	8,1	5,9
- Liikennevakuutuksen henkilövahingot	220	4,7	2,5
- Avustuskassat	202	-3,5	-5,4
- Ympäristöterveydenhuolto	204	-4,3	-6,3
- Työsuojelu	257	-17,7	-19,4
- Muut palvelut	341	-6,7	-8,6

Päiväraha lasketaan viimeksi toimitetussa verotuksessa todetusta työtulosta, joka tarkistetaan indeksillä. Jos hakijan tulot ovat välittömästi ennen sairastumista olleet olennaisesti suuremmat, päiväraha voidaan laskea kuuden työkyvyttömyyttä edeltäneen kuukauden tulojen perusteella. Vuonna 1993 päivärahan korvausprosentti oli noin 66 prosenttia työtulosta. Ylärajaa ei ollut. Vähimmäispäiväraha oli 63,20 markkaa. Yhdestä lapsesta maksettiin lisäksi lapsikorotusta 8,60 markkaa ja kahdesta tai useammasta lapsesta yhteensä 17,15 markkaa päivässä suurempituloiselle puolisolle. Päiväraha oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1993 sairauspäivärahoja maksettiin 12,3 miljoonalta päivältä, mikä teki keskimäärin vajaat 4 päivää jokaista työikäistä kohden. Alkaneiden kausien ja päivärahopäivien määrä vähenivät edelleen selvästi. Tämä selittyy osittain omavastuuajan pidennyksellä. Samalla kuitenkin kasvoi sairauspäivien määrä saajaa kohden. Näyttäisi siltä, että suuren työttömyyden vallitessa lyhyille sairauslomille ei jäädä yhtä helposti kuin ennen (taulukko 35).

Taulukko 35. Sairauspäivärahat vuosina 1980 - 1993

	Alkaneita kausia	Päiviä 1000 kpl	Päiviä/ saaja	Päiviä 100 työ- ikäistä kohti
1980	414790	11585	31	365
1985	409970	14465	37	441
1990	450490	14805	37	449
1991	432310	14360	37	434
1992	390530	13546	38	407
1993	342509	12265	42	368

Lähde: Kansaneläkelaitos

Vuonna 1993 sairausvakuutuksen päiväraha korvaukset olivat 2 680 miljoonaa markkaa, mikä oli lähes 490 miljoonaa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Päivärahojen rahoituksessa vakuutettujen osuus pysytteli noin 60 prosentissa. Työnantajien osuus nousi hieman, noin 30 prosenttiin. Valtion osuus oli lakisääteinen 13 prosenttia.

Tapaturmavakuutus (sisältää maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen) maksaa tapaturman perusteella päivärahaa työntekijälle, jonka työkyvyttömyys kestää tapaturmapäivän lisäksi vähintään kolme peräkkäistä päivää. Päivärahan suuruus on 360. osa vuosityöansioista ja sitä voi saada korkeintaan vuoden ajan.

Vuonna 1993 maksettiin tapaturmavakuutuksen päivärahoja yhteensä lähes 530 miljoonaa markkaa. Tämä oli 100 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työnantajat kustansivat menot lähes kokonaan.

Liikennevahingon aiheuttamat ansionmenetykset korvataan todellisen ansionmenetyksen suuruisena lyhytaikaiseksi arvioidun työkyvyttömyyden ajalta. Vuonna 1993 näitä menoja oli noin 140 miljoonaa markkaa ja vakuutetut maksoivat ne vakuutusmaksuina.

Sairauskassat maksavat myös täydennys- ja lisäpäivärahaa. Vuonna 1993 niitä kertyi alle miljoonan markan verran.

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa 16 - 64-vuotiaalle vakuutetulle, joka on estynyt tekemästä työtään kuntoutuksen takia. Sitä voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä odotusajalta sekä kuntousjaksojen väliseltä ajalta. Kuntoutusrahan oikeutettavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee olla kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämän aloittaminen.

Kuntoutusrahaa maksetaan kuten sairauspäivärahaa. Työkyvyttömyys-, yksilöllisellä varhais-, työttömyys- tai sukupolvenvaihdoseläkkeellä olevalle maksetaan kuntoutusrahaa eläkkeiden ohella 10 prosenttia eläkkeiden yhteismäärästä, kun kuntoutus on kestänyt yli 30 päivää. Työttömyyspäivärahaa saaneen kuntousraha on vähintään työttömyyspäivärahan perusteella laskettu sairauspäiväraha 10 prosentilla korotettuna.

Vuonna 1993 sairausvakuutus maksamien kuntoutusrahojen määrä nousi hieman edellisestä vuodesta, rahoja maksettiin yhteensä noin 300 miljoonan markan verran. Vakuutetut maksoivat menoista kaksikolmasosaa ja työnantajat loput.

6.1.2. Sairausajan palkka

Työsopimuslain perusteella työnantaja maksaa sairausajalta täyden palkan sairauspäivärahan omavastuuajalta, joka vuonna 1993 piteni kahdella päivällä 9 päivään. Usein työehtosopimuksessa on sovittu palkan maksamisesta myös pidemmältä ajalta.

Vuonna 1993 työnantajien arvioitiin maksaneen 3,4 miljardia markkaa sairausajan palkkana. Tämä on 150 miljoonaa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Muutos johtuu työllisten määrän pienentymisestä.

6.2. Palvelut

Suomen terveydenhuolto on järjestetty porrastetusti. Terveyskeskukset huolehtivat perusterveydenhuollosta ja niissä työskentelevät pääsääntöisesti yleislääkärit. Erikoislääkäritasoista sairaanhoitoa antavat sairaalat.

Yksityinen terveydenhuolto täydentää julkisia palveluja. Yksityisellä terveydenhuollolla on merkitystä erityisesti suurten asutuskeskusten avohoidon lääkäripalveluissa, aikuisten hammashuollossa, fysioterapiassa ja kuntoutuksessa sekä työterveyshuollossa. Yksityisestä terveydenhuollosta sisältyy sosiaalimenolaskelmaan vain se osa, joka kuuluu sairausvakuutuskorvauksen piiriin.

Väestön määrä työikäistä lääkäreitä ja hoitohenkilökuntaa kohden on laskenut Suomessa vuosi vuodelta. Suhteellisesti eniten on laskenut 1980-luvun alusta väestön määrä työikäistä fysioterapiahenkilökuntaa kohti. Hammaslääkäreiden määrä suhteessa väestöön näyttää vakiintuneen viime vuosina (taulukko 36).

Taulukko 36. Väestön määrä eri hoitohenkilökuntaryhmiä kohden vuosina 1980 - 1993

	Väestöä/ työkäinen lääkäri	Väestöä/ työkäinen hammas- lääkäri	Väestöä/ työkäinen hoitohen- kilökunta*	Väestöä/ työkäinen fysioterapia- henkilökunta**
1980	531	1126	74	955
1985	481	1252	66	697
1990	413	1114	57	513
1991	407	1102	57	482
1992	390	1093	57	458
1993	379	1098	54	435

* Sairaanhoitajat, terveydenhoitajat, kättilöt, apu- ja perushoitajat

** Fysioterapeutit ja kuntahoitajat

Lähde: STAKES

Vuonna 1993 perusterveydenhuollon menot olivat lähes 10,4 miljardia ja erikoissairaanhoidon 15,4 miljardia markkaa. Tilastojärjestelmien uudistuksen takia ei jako perus- ja erikoissairaanhoitoon vastaa aikaisempien vuosien jakoa. Yhteenlaskettuna nämä menot olivat kuitenkin lähes 400 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992. Sairaus-, tapaturma- ja liikennevakuutuksen korvaaman hoidon kustannukset olivat runsaat 8,8 miljardia markkaa vuonna 1993.

Terveyspalvelujen menoista rahoitettiin valtionosuudella 34 prosenttia, kuntien osuuden ollessa 35 prosenttia. Käyttäjien osuus nousi 14 prosenttiin. Loppurahoitus jakaantui työnantajien ja vakuutettujen kesken.

6.2.1. Perusterveydenhuolto

Perusvastuu terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä on kunnilla. Kunnan on muodostettava yksin tai yhdessä naapurikuntien kanssa terveyskeskus, joka huolehtii terveydenhuollon peruspalveluiden tuottamisesta alueensa väestölle. Terveyskeskus huolehtii muun muassa yleislääkäreiden vastaanotosta, äitiys- ja lastenneuvoloista, kouluterveydenhuollosta, sairauskuljetuksista sekä vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta. Myös työterveyshuolto voidaan järjestää terveyskeskuksessa. Joidenkin terveyskeskusten yhteydessä on vuodeosastoja.

Vuonna 1993 terveyskeskuskäynti tuli maksulliseksi yli 14-vuotiaille. Lääkäri-ikäykäyntistä perittiin joko enintään 100 markan vuosimaksu tai enintään 50 markan käyntimaksu kolmelta ensimmäiseltä käynniltä. Hammashuolto oli maksutonta alle 19-vuotiaille sekä rintamaveteraaneille ja -sotilaille ehkäisevän hoidon osalta. Muiden vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta perittiin toimenpiteen mukainen maksu. Fysioterapiasta voitiin periä enintään 20 markkaa hoitokerralta.

Terveyskeskuksissa ovat hoitopäivät vähentyneet hieman, mutta samalla ovat avohoitoikäynnit lisääntyneet vuotta 1991 lukuun ottamatta. Tilastojärjestelmien muuttumisen takia vuoden 1993 luvut eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin (taulukko 37).

Taulukko 37. Terveyskeskusten ja sairaaloiden hoitopäivät ja avohoidon käynnit vuosina 1980 - 1993

	HOITOPÄIVÄT/ 1000 ASUKASTA		AVOHOITOKÄYNNIT/ 1000 ASUKASTA
	Sairaalat	Terveyskeskukset	Terveyskeskukset
1980	2679	1118	6254
1985	2266	1482	7226
1990	1751	1725	7302
1991	1748	1759	7170
1992	<u>1315</u>	<u>1761</u>	<u>7332</u>
1993	1243	1473	6943

Lähde: Terveyskeskusten taloustilasto ja Sairaalatilasto

Vuonna 1993 perusterveydenhuollon kokonaismenot ilman erikoislääkärijohtoisia terveyskeskuksia olivat lähes 10,4 miljardia. Tästä oli avohoidon osuus ilman hammashuoltoa 4,5 miljardia. Hammashuollon menot olivat 1,2 miljardia ja vuodeosastojen 4,5 miljardia.

Asiakasmaksujen käyttöönoton seurauksena asiakkaiden maksuosuus perusterveydenhuollon kokonaismenoista (avohoidosta ilman hammashuoltoa) nousi 6,5 prosenttiin. Hammashuollossa käyttäjien maksuosuus oli 17 prosenttia ja vuodeosastohoidossa 15 prosenttia menoista. Perusterveydenhuollon kokonaismenoista jäi kuntien osuudeksi noin 48 prosenttia ja valtionosuudella rahoitettiin noin 41 prosenttia menoista.

6.2.2. Erikoissairaanhoido

Keskussairaaloissa ovat kaikki tärkeimmät kliiniset erikoisalat ja yliopistollisissa keskussairaaloissa annetaan erityisen vaativaa hoitoa. Sairaalat ovat kuntien ja kuntainliittojen omistuksessa.

Sairaaloilla on avohoito-osasto eli poliklinikka, jonne potilaat otetaan tutkittavaksi läheteen perusteella. Vuonna 1993 poliklinikkamaksu oli enintään 100 markkaa ja lyhytaikaisen vuodeosaston hoitopäivämaksu enintään 125 markkaa. Maksua ei kuitenkaan peritty alle 18-vuotiailta siltä osin kuin hoitopäiviä kertyi kalenterivuodessa yli seitsemän.

Sairaaloiden hoitopäivien määrä on pienentynyt tasaisesti vuodesta 1980 lähtien. Näin on tapahtunut erityisesti psykiatriassa, jossa hoitopäivien määrä suhteessa asukasmäärään on puolittunut muutamassa vuodessa siirrettäessä potilaita laitoshoidosta avohoitoon. Sairaaloissa oli vuonna 1993 keskimäärin 1,2 hoitopäivää jokaista asukasta kohden (taulukko 37).

Erikoissairaanhoidon kustannukset mukaan lukien erikoislääkärijohtoiset terveyskeskukset olivat vuonna 1993 noin 15,4 miljardia markkaa, josta noin 3,9 miljardia oli avohoidon ja loput noin 11,5 miljardia vuodeosastojen menoja. Potilaat maksoivat menoista lähes 8 prosenttia. Kuntien osuus erikoissairaanhoidon rahoituksesta oli 47,5 prosenttia. Valtionosuudella rahoitettu osuus oli noin 45 prosenttia. Valtio osallistuu erikoissairaanhoidon rahoittamiseen valtionosuuden lisäksi budjetin muiden momenttien kautta.

6.2.3. Sairaanhoidokustannukset

6.2.3.1. Sairausvakuutus

Sairausvakuutus korvaa osan sairauden aiheuttamista hoitokuluista. Vuonna 1993 lääkäripalkkioista korvattiin 60 prosenttia. Jos palkkio ylitti vahvistetun korvaustaksan, korvaus laskettiin vain taksan mukaisesta määrästä. Tutkimus- ja hoitokorvauksista korvattiin 75 prosenttia taksan mukaisesta määrästä 70 markkaa ylittävältä osalta.

Vuonna 1993 korvattiin lääkärin määräämistä lääkkeistä 40 prosenttia 45 markkaa ylittävältä osalta. Eräiden vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien hoitoon määrätyt lääkkeet korvattiin kokonaan tai 80 prosenttisesti. Jos vakuutetulle korvaamatta jääneet lääkekustannukset ylittivät 3 100 markkaa (2 500 markkaa vuonna 1992), korvattiin ylimenevä osa kokonaan.

Sairausvakuutus korvasi kokonaan matkakustannukset, jotka ylittivät 45 markkaa yhdensuuntaista matkaa kohden. Lisäksi potilaalle korvattiin kokonaan matkakustannusten omavastuuosuus siltä osin kuin hänen maksettavakseen jääneet matkakustannukset ylittivät 900 markkaa vuodessa (700 markkaa vuonna 1992). Jos potilas oli tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden vuoksi joutunut yöpymään matkalla, hänelle maksettiin yöpymisrahaa enintään 120 markkaa vuorokaudelta.

Vuoden 1956 tai sen jälkeen syntyneiden osalta sairausvakuutus korvasi hampaiden hoitokulut. Tutkimuksesta ja ehkäisevästä hoidosta korvattiin 90 prosenttia taksan mukaisesta määrästä ja hammaslääkärin palkkiosta korvattiin 60 prosenttia. Oikomishoitoa ja proteeseihin liittyviä toimenpiteitä ei korvattu.

Sairausvakuutuksen korvaamat lääkkeiden ostokerrat ovat kasvaneet 1980-luvun alusta vuoteen 1991 asti, mutta laskeneet tämän jälkeen. Samoin korvatut yksityislääkärissä käynnit sekä lääkärin määräämät tutkimukset ja hoidot kasvoivat vuoteen 1990 asti, mutta ovat viime vuosina vähentyneet selvästi. Sen sijaan korvattujen yksityishammaslääkärissä käyntien lukumäärä on kasvanut tasaisesti, koska iän perusteella korvaukseen oikeuttavien määrä kasvaa vuosi vuodelta (taulukko 38).

Vuosina 1991 - 1993 sairausvakuutus korvasi vuosittain noin 3,3 miljardilla sairaanhoitokuluja. Samalla on käyttäjien itsensä kustannettavaksi jäänyt osuus kasvanut. Vuonna 1993 se oli 2,6 miljardia markkaa, joka oli 100 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna.

Taulukko 38. Sairausvakuutuksen omavastuukerrat vuosina 1980 - 1993

	Lääkkeiden ostokerrat 1000 kpl	Yksityis- lääkärissä- käynnit 1000 kpl	Yksityis- hammaslääk. käynnit 1000 kpl	Yksityinen tutkimus ja hoito 1000 kpl	Matkat 1000 kpl
1980	13472	3262	-	1138	4090
1985	14940	3320	-	1172	3950
1990	16161	3903	517	1327	3550
1991	16999	3879	641	1319	3706
1992	16389	3499	651	1097	3142
1993	16167	3451	752	1017	2520

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja

Sairausvakuutuslain perusteella suoritetaan työnantajalle korvausta tämän järjestämästä työterveyshuollon ja muun terveydenhuollon kustannuksista. Työterveyshuolto on ehkäisevää terveydenhuoltoa, jota työnantajat ovat velvollisia järjestämään työntekijöilleen. Lakisääteisen työterveyshuollon lisäksi työnantajat voivat järjestää työntekijöilleen ja näiden perheenjäsenille vapaaehtoista terveydenhuoltoa, joka kuuluu myös korvattaviin kustannuksiin.

Vuonna 1993 työterveyshuollossa otettiin käyttöön asiakasmaksu, joka oli 100 markkaa vuodessa. Maksua ei kuitenkaan peritty ehkäisevän terveydenhuollon palveluista. Sairausvakuutus korvasi työnantajalle 50 prosenttia tarpeellisista ja kohtuullisista työterveyshuollon kustannuksista. Työterveyshuollon kokonaiskustannukset (ilman terveyskeskuksissa järjestettyä työterveyshuoltoa) olivat 1,5 miljardia markkaa vuonna 1993. Tästä työnantajat kustansivat vakuutusmaksuilla kaksikolmasosaa vakuutettujen itsensä maksaessa loput.

Vuonna 1993 sairausvakuutuksen korvaamaan ammatilliseen ja lääkinnälliseen kuntoutukseen käytettiin 350 miljoonaa markkaa.

6.2.3.2. Tapaturma- ja liikennevakuutus

Tapaturmavakuutuksesta korvataan työtapaturmasta tai ammattitaudista aiheutunut sairaanhoito. Liikennevakuutus korvaa kokonaisuudessaan tarpeelliset sairaanhoitokulut. Molemmissa vakuutuksissa sairaanhoitoon kuuluvat lääkärinhoito, lääkkeet, proteesit, muut apuvälineet ja välttämättömät matkakustannukset.

Sekä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen että liikennevakuutuksen korvaamien vahinkojen määrä on laskenut viime vuosina selvästi. Vuonna 1993 ilmoitettiin lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen noin 122 500 tapaturmasta ja liikennevakuutukseen noin 103 200 vahingosta. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen korvaamat tapaturmat laskivat vuonna 1993 noin 14 750:een

Ilmoitettujen vahinkojen määrän laskemisesta huolimatta ovat tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutuksen maksamat korvaukset kuitenkin nousseet. Vuonna 1993 ensin mainittuja vahinkoja korvattiin noin 510 miljoonalla ja jälkimmäisiä noin 220 miljoonalla markalla. Tapaturmavakuutuksen korvaukset rahoitettiin lähes kokoaan työnantajien vakuutusmaksuilla ja liikennevakuutuksen korvaukset vakuutettujen vakuutusmaksuilla.

6.2.3.3. Avustuskassat

Sairaus- ja avustuskassat täydentävät sairausvakuutusta. Kassojen jäseninä ovat yleensä tietyn työnantajan palveluksessa olevat tai määrättyyn ammattikuntaan kuuluvat henkilöt. Sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen ja heidän perheenjäsenilleen lakisääteisiä sairausvakuutusetuksia ja niitä täydentäviä lisäetuksia tai vain lisäetuksia.

Vuonna 1993 avustuskassat maksoivat hoitokorvauksia 200 miljoonaa markkaa. Lisäetuksia maksavan kassan jäseniltä peritään yleensä jäsenmaksuja, joilla rahoitetaan suurin osa korvauksista. Myös työnantajat osallistuvat kassan kustannuksiin.

6.2.4. Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon tarkoituksena on edistää väestön terveyttä ympäristöön vaikuttavin toimenpitein. Tämä vaatii ympäristön kemiallisen, fysikaalisen ja mikrobiologisen laadun tarkkailua, haitallisten ympäristötekijöiden poistamista ja niiden syntymisen ehkäisyä.

Vuonna 1993 ympäristöterveydenhuollon menot (ilman eläinlääkintää) laskivat hieman, noin 200 miljoonaan markkaan. Kunnat maksoivat näistä menoista 52 prosenttia. Loput rahoitettiin valtionosuudella.

6.2.5. Työsuojelu

Työsuojelulla valvotaan työpaikkojen terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tapaturmien torjunta on työpaikkavalvonnan keskeinen tavoite. Samalla pyritään säilyttämään työntekijöiden työkyky. Vuonna 1993 työsuojelumenot laskivat noin 260 miljoonaan markkaan. Valtio rahoitti tästä lähes kaiken työnantajien osuuden jäädessä 4 prosenttiin.

6.2.6. Muut palvelut

Muut palvelut koostuvat Kansanterveyslaitoksen, Lääkelaboratorion, Säteilyturvakeskuksen, terveyskasvatuksen ja -valvonnan menoista sekä järjestöille myönnettyistä tuista. Vuonna 1993 näistä oli menoja yhteensä 340 miljoonaa markkaa, joka oli hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna.

6.3. Verovähennykset

Vuodesta 1992 lähtien on verotuksesta poistettu sairauskulujen vähentämisoikeus.

7. TYÖTTÖMYYS

Taloudellinen tilanne heikkeni edelleen vuonna 1993 ja se heijastui nopeasti kasvavina työttömyyslukuina. Vuonna 1993 työllisyysmenot olivat lähes 28 miljardia, joka oli 5,2 miljardia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Päivärahamenot lisääntyivät huomattavasti palvelumenojen laskiessa hieman.

Taulukko 39. Työttömyys -pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
TYÖTTÖMYYS	27962	23,0	20,5
TOIMEENTULOTURVA	21451	34,8	32,0
- Päivärahat	20966	36,5	33,7
- Ansioturva	15177	39,3	36,4
- Peruspäiväraha	5789	29,7	27,0
- Eroraha ja aikuiskoulutuslisä	485	-11,8	-13,6
PALVELUT	6511	-4,6	-6,6
- Työnvälitys	507	-1,4	-3,4
- Paikallishallinto	504	0,9	-1,1
- Työvoiman liikkuvuus	4	-75,0	-75,6
- Työvoimakoulutus	2213	2,6	0,5
- Työllisyystyöt	3791	-8,7	-10,6

Vuonna 1993 oli työttömiä keskimäärin 444 000 ja työttömyysaste kohosi vuositasolla 17,9 prosenttiin (taulukko 40). Taloudellinen tilanne heikkeni kuitenkin edelleen ja vuona 1994 työttömyysaste nousi tästä vielä puoli prosenttiyksikköä. Samalla pidentyi työttömyyden kesto ja pitkäaikaistyöttömien määrä nousi nopeasti.

Taulukko 40. Työttömyys vuosina 1980 - 1993

	Työttömät keskim. 1000 henk.	Työttömyysaste			Työttömyy- den kesto viikkoa
		Kaikki %	Miehet %	Naiset %	
1980	114	4,7	4,7	4,7	24
1985	129	5,0	5,5	4,6	24
1990	88	3,4	4,0	2,8	15
1991	193	7,7	9,3	5,7	16
1992	328	13,1	15,5	10,5	22
1993	444	17,9	19,8	15,7	30

Lähde: Työministeriö

7.1. Toimeentuloturva

Työttömyyden toimeentuloturva koostuu ansio- ja peruspäivärahasta sekä erorahasta ja aikuiskoulutussisästä. Vuonna 1993 nämä menot olivat peräti 21,5 miljardia markkaa, joka oli 5,5 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna.

Vuonna 1993 otettiin käyttöön palkansaajien työttömyysvakuutusmaksu, joka oli 0,2 prosenttia palkasta. Tämä nosti vakuutettujen rahoitusosuuden työttömyyden toimeentuloturvamenoista lähes 6 prosenttiin. Samalla työnantajien osuus nousi 38 prosenttiin ja valtion osuus laski hieman, 56 prosenttiin.

7.1.1. Työttömyyspäivärahat

Työttömyyspäivärahaan on oikeus jokaisella 17 - 64-vuotiaalla Suomessa asuvalla työtömällä työnhakijalla, joka ei saa eläkettä, kuntoutusrahaa, sairauspäivärahaa, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa eikä lasten kotihoidon tuen lisäosaa tai erityishoitorahaa.

Omassa, puolisonsa tai vanhempiensa yrityksessä työskentelevä tai päätoimisesti opiskelija henkilö ei ole oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Työttömyyspäivärahaan ei ole oikeutta siltä ajalta, jolta henkilö on oikeutettu saamaan irtisanomisajan palkkaa tai sitä vastaavaa korvausta.

Ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevalla henkilöllä on oikeus peruspäivärahaan sen jälkeen, kun hän on ollut työssä tai työttömänä yhteensä kolme kuukautta. Tämä ei koske henkilöä, joka tulee työmarkkinoille suoraan ammattioppilaitoksesta tai joka on aiemmin toiminut yrittäjänä.

Työttömällä on työn vastaanottovelvollisuus, mutta työttömän ei tarvitse kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana ottaa vastaan työtä, joka ei vastaa hänen ammattitaitojaan.

Työttömyyspäivärahan maksaminen alkaa, kun henkilö on ollut työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa yhteensä viisi työpäivää. Omavastuu-aikaa laskettaessa otetaan huomioon työttömyyspäivät enintään kahdeksan perättäisen kalenteriviikon ajalta. Saman kalenterivuoden aikana ei lasketa uutta omavastuu-aikaa, vaikka työttömyys välillä keskeytyisikin.

7.1.1.1. Ansiopäiväraha

Ansioon suhteutettua päivärahaa saa vain työttömyyskassan jäsen. Jäsenyyden on täytynyt kestää vähintään kuusi kuukautta ennen työttömyyden alkamista. Lisäksi edellytetään, että henkilö kassan jäsenenä ollessaan on työttömyyttä edeltäneiden 24 kuukauden aikana ollut vähintään 26 viikkoa työssä ja työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa.

Ansioon suhteutettu päiväraha määräytyy työttömyyttä edeltäneiden palkkatulojen perusteella. Se muodostuu peruspäivärahan suuruudesta perusosasta (116 mk) ja ansio-osasta, joka oli 42 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkka oli suurempi kuin 10 440 markkaa kuukaudessa, ansio-osa oli 20 prosenttia rajan ylittävästä päiväpalkasta. Lisäksi maksettiin lapsikorotus, joka oli 24 - 44 markkaa lasten lukumäärästä riippuen. Ansiopäivärahan suuruus lapsikorotuksineen sai olla enintään 90 prosenttia vakuutetun päiväpalkasta. Päivärahana maksettiin kuitenkin aina vähintään perusosa lapsikorotuksineen. Ansiopäiväraha oli verotettavaa tuloa.

Ansiöpäivärahaa maksetaan enintään 500 työttömyyspäivältä neljän peräkkäisen kalenterivuoden aikana. Sen lisäksi sitä voidaan maksaa 60 vuoden ikään saakka työttömälle, joka on täyttänyt 55 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan umpeutumista.

Vuonna 1993 ansiöpäivärahojen saajien määrä nousi edelleen nopeasti - kolmessa vuodessa heidän määrä on yli kolminkertaistunut. Samalla keskimääräinen ansiöpäivärahakauden pituus nousi lähes 120 päivään eli 5,5 kuukauteen (taulukko 41). Päivärahojen keskisuuruus oli 222 markkaa.

Taulukko 41. Työttömyyspäivärahojen saajat vuosina 1980 - 1993

	PERUSPÄIVÄRAHA		ANSIOPÄIVÄRAHA	
	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä
1980	140,4	75	137,6	60
1985	189,0	90	189,3	66
1990	126,0	67	171,3	70
1991	236,5	85	339,1	76
1992	325,9	114	489,3	100
1993	363,1	134	596,2	118

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja ja STM Vakuutusosasto

Vuonna 1993 ansiöpäivärahoja maksettiin melkein 15,2 miljardia markkaa, mikä oli lähes 4,3 miljardia enemmän kuin vuonna 1992. Vakuutettujen osuus ansiöpäivärahojen rahoituksesta oli runsaat 7 prosenttia. Valtion osuus oli 43 prosenttia ja työnantajien osuus 49 prosenttia.

7.1.1.2. Peruspäiväraha

Peruspäivärahaa maksetaan taloudellisen tuen tarpeessa olevalle työttömälle. Harkittaessa taloudellisen tuen tarvetta otetaan huomioon henkilön omat ja puolison tulot. Vuonna 1993 huoltovelvollinen sai täysimääräistä peruspäivärahaa, jos tulot olivat enintään 5 540 mk kuukaudessa. Tulorajaa korotettiin 630 markkaa jokaista alle 18-vuotiasta lasta kohti. Yksinäisen henkilön tuloraja oli 3 700 markkaa kuukaudessa.

Maksettavasta päivärahaista vähennettiin 75 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Päivärahaa ei maksettu, jos perheettömän tulot ylittivät 6 870 markkaa kuukaudessa. Avo- tai avioliitossa olevan työttömän perheen tuloraja oli 8 710 markkaa kuukaudessa. Jos perheessä oli yksi lapsi, tuloraja oli 10 020 markkaa kuukaudessa, kahden lapsen perheessä 10 940 markkaa kuukaudessa jne.

Peruspäiväraha oli vuonna 1993 saman suuruinen kuin edellisenä vuonna eli täysimääräisenä 116 markkaa. Lapsikorotukset olivat samat kuin ansiopäivärahassa. Kuukaudessa laskettiin olevan keskimäärin 21,5 korvauspäivää. Peruspäivärahaa maksettiin rajoituksetta koko työttömyyden ajan ja se oli verotettavaa tuloa.

Vuonna 1993 peruspäivärahaa sai noin 363 100 henkilöä keskimäärin 134 päivän eli runsaan puolen vuoden ajan (taulukko 41). Näin suuri ei peruspäivärahan saajien lukumäärä ole ollut koskaan aikaisemmin.

Valtio maksoi peruspäivärahoja lähes 5,8 miljardia markkaa vuonna 1993, joka oli 1,2 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna.

7.1.2. Eroraha ja aikuiskoulutussisä

Eroraha on tarkoitettu ikääntyvälle palkansaajalle, joka on menettänyt työpaikkansa yrityksen vähennettyä työvoimaansa tuotannollisista tai taloudellisista syistä. Lisäksi edellytetään, että työntekijän uudelleen työhön sijoittuminen on vaikeaa iän tai muun syyn vuoksi. Työntekijän on myös täytynyt olla työ- tai virkasuhteessa yhtäjaksoisesti 5 vuotta tai vähintään 8 vuotta kahdessa peräkkäisessä työsuhteessa. Erorahan saaminen edellyttää, että hakija on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon ja on 50 - 64 tai 43 - 49-vuotias ja hänen täysien ikävuosiensa ja viimeisen työ- tai virkasuhteen täysien työssäolo vuosien summa on vähintään 50.

Eroraha koostuu perusosasta, palveluvuosi- ja ansiolisästä. Vuonna 1993 perusosa oli 6 500 markkaa ja suurin ansiolisä 4 286 markkaa. Palveluvuosilisä on 5 työvuotta ylittävältä ajalta 163 markka täydeltä työvuodelta. Alle 50-vuotias sai palveluvuosilisän, jos hänen ikänsä ja työvuosien summa ylitti luvun 55.

Eroraha oli verotonta tuloa.

Aikuiskoulutuslisän saa taloudellisista tai tuotannollisista syistä irtisanottu 30 - 64-vuotias työntekijä, jonka koulutus alkaa vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä. Lisäksi koulutuksen tulee olla tarpeen hakijan työllistämismahdollisuuksien lisäämiseksi. Myös toistaiseksi lomautetuilla on mahdollisuus saada aikuiskoulutuslisää.

Vuonna 1993 aikuiskoulutuslisä oli 1 000 markkaa kuukaudelta. Sitä myönnettiin enintään 18 kuukaudelta 24 kuukauden aikana. Aikuiskoulutuslisä oli verotonta tuloa.

Vuonna 1993 eroraha myönnettiin runsaalle 30 900 hakijalle ja aikuiskoulutuslisä lähes 12 800 työntekijälle, yhteensä 485 milj. markan verran. Tämä oli 65 miljoonaa vähemmän edellisellä vuonna. Keskimääräinen eroraha laski noin 13 000 markkaan. Työnantajat maksoivat erorahat.

7.2. Palvelut

Työttömyyspalvelujen tarkoituksena on helpottaa työttömien työn hakemista sekä ylläpitää ja kehittää työttömien ammattitaitoa. Näihin aktivoiviin työvoimapoliittisiin toimiin käytettiin 6,5 miljardia markkaa vuonna 1993, joka oli noin 300 miljoonaa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Erityisesti vähenivät työllisyystöiden menot.

7.2.1. Työnvälitys

Julkisen vallan järjestämän työnvälityksen tehtävänä on palvella työnhakijoita ja työnantajia niin, että työnhakijat saavat työtä ja työnantajat työntekijöitä. Työnantajan on ilmoitettava merkittävistä työvoiman käyttöä koskevista muutoksista ja avoimiksi tule-

vista työpaikoista työvoimaviranomaisille. Työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut on pyrittävä työllistämään ensisijaisesti työssäkäyntialueellaan tai ohjaamaan työnsaantia edistävään koulutukseen. Työnvälitys on sen käyttäjille maksutonta.

Työttömälle voidaan myöntää liikkuvuusavustusta, jos hän on halukas työvoimaviranomaisen osoituksesta muuttamaan sellaiselle paikkakunnalle, jolla hänen alansa työvoimaa ei ole saatavissa.

Vuoden 1993 aikana ilmoittautui työvoimatoimistoon 768 800 työtöntä työnhakijaa. Samanaikaisesti laski avoinna olleiden työpaikkojen määrä 114 200:aan (taulukko 42). Työnvälityksen menot olivat noin 510 miljoonaa markkaa.

Taulukko 42. Työnvälitys ja työvoimakoulutus vuosina 1981 - 1993

	Työttömät työnhakijat 1000 kpl	Avoinna olleet työpaikat 1000 kpl	Työvoimakoulu- tuksen aloitta- neet 1000 kpl	Palkkaperusteisin toimenpitein sijoit- etut 1000 kpl
1981	343,3	263,2	32,0	-
1985	393,8	249,2	33,4	109,9
1990	318,7	340,9	36,1	103,9
1991	464,9	196,9	51,8	133,6
1992	646,8	127,8	73,0	174,6
1993	768,8	114,2	70,0	193,2

Lähde: Työministeriö

7.2.2. Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutuksella parannetaan työnhakijoiden ammattitaitoa ja ammatillista liikkuvuutta. Koulutus on pääasiassa aikuisille tarkoitettua ammatillista koulutusta. Työvoimaviranomaiset osoittavat työllisyyskoulutukseen henkilöitä, jotka ovat työttömiä tai työttömyysuhan alaisia ja joiden ammattitaidon ylläpitämiseksi tai lisäämiseksi täydennys- tai jatkokoulutus on tarpeen. Työllisyyskoulutusta voidaan antaa myös henkilöille, jotka tarvitsevat koulutusta siirtyäkseen ammatteihin, joissa ammattitaitoisesta työvoimasta on puutetta.

Vuonna 1993 työvoimakoulutuksen aloitti 70 000 henkilöä, mikä oli 3 000 henkilöä enemmän kuin aikaisempina vuosina (taulukko 42). Valtio käytti työvoimakoulutukseen 2,2 miljardia markkaa.

7.2.3. Työllisyystyöt

Mikäli työtön työnhakija ei sijoitu avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen, on valtion tai kunnan pyrittävä järjestämään hänelle työllisyysmäärärahojen avulla mahdollisuus työn tekemiseen. Nämä toimenpiteet on suunnattu erityisesti nuoriin, pitkäaikaisyöttömiin ja vajaakuntoisiin. Lisäksi myönnetään ns. starttirahaa yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle.

Vuonna 1993 työllisyystyöihin oli sijoitettu runsaat 193 000 henkilöä. Tämä oli 18 600 enemmän kuin edellisenä vuonna (taulukko 42). Valtio käytti työllisyystyöihin työllisyysmäärärahoja lähes 3,8 miljardia, joka oli noin 360 miljoonalla vähemmän kuin edellisenä vuonna.

8. VANHUUS JA VAMMAISUUS

Vanhuus ja vammaisuus -ryhmän menot olivat sosiaalimenoista kaikkein suurimmat, 80,6 miljardia markkaa vuonna 1993. Kasvua koko ryhmän menoissa oli 3,8 miljardia markkaa edelliseen vuoteen verrattuna. Eläkkeisiin tehtiin vuonna 1993 vain pienet indeksikotoukset, mutta eläkeläisten määrän kasvamisen ja uusien eläkkeiden korkeamman tason vuoksi eläkemenot kasvoivat kuitenkin reaalisesti 1,7 prosentilla. Samalla palvelumenot kasvoivat kiintein hinnoin laskettuna noin 1,8 prosentilla (taulukko 43). Tilastouudistuksen takia palvelumenot eivät ole aivan suoraan verrannolliset aikaisempien vuosien menoihin.

8.1. Toimeentuloturva

Vuonna 1993 vanhuus ja vammaisuus -ryhmän toimeentuloturvamenoit olivat 71,3 miljardia markkaa, josta lähes 67,4 miljardia oli eläkemenoja.

8.1.1. Eläkkeet

Eläkejärjestelmä koostuu pääpiirteissään kansaneläke- ja työeläkejärjestelmästä sekä eräistä erityisriskejä varten säädettyistä laeista. Kansaneläkejärjestelmään kuuluvat kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat ja työeläkejärjestelmään kuuluvat työsuhteessa olleet tai yrittäjätoimintaa harjoittaneet henkilöt.

Työeläkejärjestelmä jakaantuu yksityiseen ja julkiseen sektoriin. Työeläke on suhteutettu työssäoloajan ansioihin. Vuonna 1993 yksityisellä sektorilla työskentelevän eläke (TEL) karttui vuodessa 1,5 prosentilla työtulosta. Täysi eläke (60 %) ansaitaan 40 vuodessa. Julkisella sektorilla kertymäprosentti oli ennen 31.12.1992 alkaneissa eläkkeissä 2,2 ja täysi eläke (66 %) ansaitaan 30 vuodessa. Julkiset eläkejärjestelmät siirtyivät TEL-tasoiseen eläketurvaan 1.1.1993 alkaen niiden palvelusuhteiden osalta, jotka alkoivat tämän ajankohdan jälkeen. Siirtyminen TEL-tasoiseen eläketurvaan aiheuttaa muutoksia julkisella sektorilla työskenteleville myös ennen 1.1.1993 palvelukseen tulneiden eläketurvaan 1.1.1995 alkaen siirtymäkauden säännösten mukaisesti. Näin eri ansioeläkejärjestelmät yhdenmukaistuvat vähitellen.

Taulukko 43. Vanhuus ja vammaisuus -pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
VANHUUS JA VAMMAISUUS	80603	3,9	1,7
TOIMEENTULOTURVA	71313	3,6	1,5
- Eläkkeet	67366	3,9	1,7
- Vanhuuseläkkeet	39954	4,2	2,1
- Varsinaiset vanhuuseläkkeet	38787	3,8	1,6
- Varhennetut vanhuuseläkkeet	1166	21,6	19,1
- Työkyvyttömyyseläkkeet	16739	3,8	1,7
- Varsinaiset työkyvyttömyyseläkkeet	12914	1,7	-0,4
- Yksilölliset varhaiseläkkeet	3825	11,7	9,4
- Erityiset varhaiseläkkeet	4503	2,4	0,3
- Työttömyyseläkkeet	2314	-0,7	-2,7
- Osa-aikaeläkkeet	62	69,9	66,4
- Sukupolvenvaihdoseläke	500	-3,1	-5,1
- Luopumiseläke/korvaus	502	30,6	27,9
- Rintamaveteraaniseläkkeet	1125	-0,6	-2,6
- Perhe-eläkkeet	6171	2,8	0,7
- Sotilasvammat ja tapaturmat	3430	0,7	-1,4
- Sotilastapaturmakorvaukset	2024	-5,4	-7,3
- Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	971	15,3	12,9
- Liikennevak. jatkuvat korvaukset	436	1,9	-0,2
- Muu toimeentuloturva	516	-4,9	-6,9
- Vammaistuet	163	-1,3	-3,3
- Hautausavustukset	28	-2,9	-4,9
- Ryhmähenkivakuutus	232	-10,2	-12,0
- Muut etuudet	93	3,0	0,8
PALVELUT	9289	5,7	3,5
- Vanhusten laitoshuolto	3352	4,9	2,7
- Vammaisten laitoshuolto	999	1,5	-0,6
- Suojatyö ja työhön kuntoutus	508	-9,6	-11,5
- Vammaisten ammatti- ja lasten koulut	308	3,1	1,0
- Kuntoutus	612	16,3	13,9
- Kotipalvelut	1554	2,3	0,2
- Muut palvelut	1957	14,8	12,4
- Vammaispalvelut	556	22,0	19,5
- Omaishoidon tuki	270	0,1	-2,0
- Muut	1130	15,5	13,1

Kansaneläke täydentää työeläkkeiden antamaa toimeentuloturvaa. Kansaneläke koostuu pohjaosasta ja lisäosasta. Kaikki eläkkeensaajat saavat pohjaosan. Lisäosan määrään vaikuttavat vakuutetun muut eläketulot. Lisäksi voidaan maksaa erilaisia lisiä muun muassa lapsikorotus, puolisolisä tai rintamalisä. Vuonna 1993 kansaneläkkeen pohjaosa oli 437 markkaa ja täysi lisäosa 2 042 markkaa kuukaudessa I kuntaryhmässä.

Eläkkeiden tasoa korotetaan vuosittain indekseillä. Eläkkeet ovat yleistä perhe-eläkettä lukuunottamatta veronalaista tuloa.

Kaikkiaan eläkkeitä maksettiin lähes 67,4 miljardia markkaa vuonna 1993. Tämä oli 2,5 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna. Erityisesti kasvoivat erilaisten varhaiseläkkeiden menot työttömyys- ja sukupolvenvaihdoseläkettä lukuun ottamatta.

Vuonna 1993 maksetuista eläkkeistä työnantajat rahoittivat 64 prosenttia ja työntekijät 20 prosenttia - työntekijöiden 3 prosentin suuruinen eläkemaksu tuli voimaan vuoden 1993 alusta. Valtion ja kuntien osuudet jäivät alle kymmenen prosentin.

Taulukkoon 44 on koottu kaikki eläkkeen saajien väestöosuudet 1980- ja 1990-luvuilla. Vuonna 1993 yli 16-vuotiaista sai lähes 29 prosenttia jotain eläkettä. Erityisesti ikäryhmässä 60 - 64-vuotiaat on eläkeläisten osuus lisääntynyt 1980-luvun alusta huomattavasti.

Taulukko 44. Kaikki eläkkeensaajat vuosina 1980 - 1993

	Eläkkeen saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						Yhteen- sä
		16-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65-	
1980	966375	2,3	8,6	19,2	39,6	64,3	100,0	25,8
1985	1036497	2,3	7,5	17,3	40,4	69,0	100,0	26,6
1990	1133454	2,1	7,2	17,3	41,1	80,9	100,0	28,6
1991	1141881	2,1	7,1	16,9	40,0	80,6	100,0	28,6
1992	1152461	2,0	7,2	16,9	39,3	81,4	100,0	28,7
1993	1167200	2,0	7,1	16,5	38,5	82,3	100,0	28,9

Taulukko ei sisällä lapseneläkkeitä eikä osa-aikaeläkkeitä
Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.1. Vanhuuseläkkeet

Kansaneläkkeen vanhuuseläkkeen saa 65 vuotta täyttänyt henkilö. Työeläkejärjestelmässä vanhuuseläkettä saa työntekijä, joka on täyttänyt eläkeiän. Vuonna 1993 julkisella sektorilla yleinen eläkeikä oli 63 (65 vuotta 31.12.1992 jälkeen palvelukseen tulleilla) ja yksityisellä sektorilla 65 vuotta.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla 60 - 64-vuotiailla ollut mahdollisuus ottaa eläke varhennettuna. Julkiselle sektorille tämä oikeus tuli 1.7.1989 ja se koski 58 - 62-vuotiaita työntekijöitä. Varhennettu vanhuuseläke on pysyvästi alempi kuin normaali vanhuuseläke. Molemmilla sektoreilla on myös mahdollisuus lykätä eläkkeelle lähtöä yli eläkeiän, jolloin yksityisellä sektorilla eläkkeeseen lasketaan ns. lykkäyskorotus.

Vuonna 1993 vanhuuseläkettä sai 776 800 henkilöä ja sen keskimääräinen suuruus oli 4 323 markkaa kuukaudessa. Vanhuuseläkkeen saajien määrä on viime aikoina lisääntynyt noin 2 prosentilla vuosittain ja varhennettujen vanhuuseläkkeiden määrä noin 17 prosentilla (taulukot 45 ja 46).

Taulukko 45. Vanhuuseläkkeen saajat vuosina 1980 - 1993

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä (%)			
		40-54	55-59	60-64	65-
1980	610095	0,1	1,3	11,3	100,0
1985	661013	0,2	1,7	12,9	100,0
1990	737154	0,3	1,9	18,8	100,0
1991	750903	0,3	1,9	19,2	100,0
1992	762566	0,3	2,0	20,0	100,0
1993	776810	0,3	2,0	20,8	100,0

Sisältää varhennettun vanhuuseläkkeen saajat

Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 46. Varhennetun vanhuuseläkkeen saajat vuosina 1986 - 1993

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %		
		58-59	60-64	65-
1986	7228	-	2,6	0,1
1990	21335	0,1	4,4	1,5
1991	25243	0,1	4,6	2,0
1992	29542	0,1	5,0	2,4
1993	34064	0,2	5,6	2,8

Lähde: ETK ja KELA

Vuonna 1993 vanhuuseläkkeitä maksettiin lähes 40,0 miljardia markkaa, mikä oli 1,6 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna (reaalikasvu 2,1 prosenttia). Näin pieni reaalkasvu johtuu eläkkeiden indeksien leikkaamisesta. Vuonna 1993 TEL-indeksi nousi vain 0,4 prosenttia ja kansaneläkeindeksi 2,7 prosenttia. Varhennettujen vanhuuseläkkeiden menot kasvoivat selvästi edellisestä vuodesta (reaalisesti 19 %). Työnantajat maksoivat vanhuuseläkkeistä 65 prosenttia työntekijöiden osuuden ollessa 20 prosenttia. Kunnat ja valtio rahoittivat loput menot.

8.1.1.2. Työkyvyttömyyseläkkeet

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 16 - 64-vuotiaalle työkyvyttömäksi todetulle henkilölle tai työntekijälle, jolla on työkykyä alentava sairaus, vika tai vamma ja jonka työkyvyttömyyden arvioidaan kestävän vähintään vuoden. Työeläkejärjestelmissä työkyvyttömyyseläke myönnetään täytetä, kun työkyvyn katsotaan vähentyneen ainakin 3/5 ja osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos työkyvyn katsotaan vähentyneen 2/5 - 3/5. Osaeläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla voitu myöntää yksilöllinen varhaiseläke pitkään työssä olleelle 55 - 64-vuotiaalle henkilölle, jonka työkyky on siinä määrin pysyvästi heikentynyt ettei hän voi enää jatkaa nykyistä työtään samassa työpaikassa. Julkisella sektorilla yksilöllinen varhaiseläke on voitu myöntää 1.7.1989 alkaen 55 - 62-vuotiaille.

Vuonna 1993 työkyvyttömyyseläkettä sai lähes 310 000 henkilöä ja 60 - 64-vuotiaista jo lähes 46 prosenttia oli työkyvyttömyyseläkkeellä. Heidän osuuteensa on noussut vuoden 1986 jälkeen tasaisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen tultua voimaan (taulukot 47 ja 48). Keskimääräinen työkyvyttömyyseläke oli suuruudeltaan 4 671 markkaa kuukaudessa.

Vuonna 1993 työkyvyttömyyseläkkeitä maksettiin yhteensä 16,7 miljardin markan verran. Tämä oli runsaat 600 miljoonaa (reaalisesti 1,7 prosenttia) enemmän kuin edellisenä vuonna. Erityisesti kasvoivat yksilöllisen varhaiseläkkeen menot (9,4 %). Työnantajat maksoivat kaksikolmasosaa työkyvyttömyyseläkemenoista työntekijöiden osuuden ollessa 22 prosenttia. Loput menot katettiin kuntien ja valtion rahoituksella.

Taulukko 47. Työkyvyttömyyseläkkeen saajat vuosina 1980 - 1993

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						
		16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-64	16-64
1980	274751	1,2	1,7	2,8	6,8	20,7	39,1	8,7
1985	261277	0,9	1,5	2,9	5,9	18,3	36,0	8,0
1990	300932	0,8	1,5	3,0	5,7	22,6	40,0	9,1
1991	305409	0,8	1,4	2,9	5,7	21,9	42,0	9,2
1992	308539	0,8	1,4	2,8	5,8	21,6	43,9	9,3
1993	309732	0,8	1,4	2,8	5,8	21,1	45,6	9,3

Sisältää yksilölliset varhaiseläkkeet

Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 48. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saajat vuosina 1986 - 1993

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %	
		55-59	60-64
1986	8814	1,6	1,8
1990	43287	8,7	8,3
1991	50398	8,8	11,1
1992	56200	8,5	13,7
1993	60310	8,2	15,8

Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.3. Erityiset varhaiseläkkeet

Erityiset varhaiseläkkeet koostuvat työttömyys-, osa-aika-, sukupolvenvaihdos-, luopumis-, rintamasotilas- ja rintamaveteraaniseläkkeistä. Vuonna 1993 näitä eläkkeistä maksettiin 4,5 miljardin markan verran - 100 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna.

Työttömyyseläketä voi saada 60 vuotta täyttänyt pitkäaikaisesti työtön henkilö. Lisäksi edellytetään, että henkilö on saanut työttömyyspäivärahaa 200 päivältä viimeksi kuluneiden 60 viikon aikana tai on saanut enimmäismäärän ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa ja jolle ei voida osoittaa sellaista työtä, jonka vastaanottamisesta kieltäytyessään hän menettäisi oikeutensa työttömyyspäivärahaan.

Työttömyyseläkkeen saajien määrä kasvoi nopeasti 80-luvun alussa, mutta viime vuosina heidän määränsä on vähentynyt selvästi (taulukko 49). Vuonna 1993 työttömyyseläkkeellä oli 42 800 henkilöä ja keskieläkkeen suuruus oli 4 658 markkaa kuukaudessa. Kaikkiaan työttömyyseläkkeitä maksettiin 2,3 miljardin markan verran. Työnantajat kustansivat työttömyyseläkemenosta 69 prosenttia työntekijöiden osallistuessa 21 prosentilla. Kuntien ja valtion osuudet olivat alle kuuden prosentin.

Taulukko 49. Erityisten varhaiseläkkeiden saajat vuosina 1980 - 1993

	Työttömyyseläke	Osa-aika-eläke	Sukupolvenvaihdoseläke	Luopumis-eläke/korvaus	Rintamalisä
1980	14797	-	5478	4940	201958
1985	54033	-	12223	6383	253922
1990	55486	427	16168	22759	262820
1991	47764	699	15552	24941	254776
1992	43719	1219	14804	30276	243324
1993	42793	2257	13972	33885	231889

Lähde: ETK ja KELA

Osa-aikaeläkkeen saa yksityisellä sektorilla 60 - 64-vuotias pitkään työssä ollut, ei muuta omaa eläkettä saava työntekijä, joka siirtyy kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön. Osa-aikaeläke on ollut yksityisellä sektorilla voimassa vuodesta 1987. Julkisella sektorilla osa-aikaeläkkeen on voinut saada 1.7.1989 alkaen 58 - 62-vuotias työntekijä.

Osa-aikaeläkkeen suosio on viime vuosina kasvanut (taulukko 49) ja menot ovat kasvaneet nopeasti. Kokonaismenot olivat vuonna 1993 vielä vaatimattomat 62 miljoonaa markkaa, joista työnantajat maksoivat 90 prosenttia vakuutettujen rahoittaessa loput.

Sukupolvenvaihdoseläkettä voi saada 55 - 64-vuotias viljelijä, joka luovuttaa jatkamiskelpoisen tilansa lähisukulaiselle. Näiden eläkkeiden määrä on lähes kolminkertaistunut 1980-luvun alusta, mutta viime vuosina määrä on vähentynyt (taulukko 49). Vuonna 1993 sukupolvenvaihdoseläkkeitä maksettiin yhteensä 500 miljoonaa markkaa. Valtio maksoi näistä menoista lähes 70 prosenttia, vakuutettujen maksaessa loput.

Luopumiseläkettä myönnettiin vuoteen 1992 asti 55 vuotta täyttäneelle viljelijälle, joka luopui tilastaan. Vaimo, jonka mies oli oikeutettu luopumiseläkkeeseen, sekä naisleski, sai eläkettä jo 45-vuotiaana. Luopumiskorvaus on uusi korvauslaji, joka on tullut osittain luopumiseläkkeen tilalle. Se on voimassa vuosina 1993 - 1995. Viime vuosina yhä useampi on luopunut tilastaan. Vuonna 1993 luopumiseläkettä/korvausta maksettiin 33 900 henkilölle (taulukko 49) yhteensä noin 500 miljoonan markan verran. Tämä oli 125 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1992. Valtio maksoi luopumiseläkkeet ja korvaukset kokonaisuudessaan.

Rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää voidaan maksaa kansaneläkettä saavalle rintamasotilaille, rintamapalvelukseen osallistuneelle naiselle, linnoitusrakentajana toimineelle työvelvolliselle sekä vuoden 1918 sodan nais- ja miespuolisille veteraaneille.

Vuoden 1993 lopussa valtio maksoi rintamalisää 231 900 henkilölle. Koko vuonna lisiä maksettiin 1,1 miljardin markan verran. Tämä oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna.

8.1.1.4. Perhe-eläkkeet

Leskellä ja lapsilla on oikeus kahteen lakisääteiseen eläkkeeseen: työeläkkeeseen ja yleiseen perhe-eläkkeeseen. Ne riippuvat määrältään toisistaan. Erilaisilla vapaaehtoisilla vakuutuksilla työeläkkeen lisäedut täydentävät lakien ja sopimusten antamaa turvaa. Perhe-eläkeuudistuksen jälkeen, joka toteutui 1.7.1990, perhe-eläke myönnetään julkisilla ja yksityisillä aloilla samoin edellytyksin. Sen voivat saada alle 18-vuotiaat lapset ja alle 65-vuotias mies- tai naispuolinen leski.

Työeläkkeen perhe-eläkettä maksetaan leskelle, kun avioliitto on solmittu ennen kuin edunjättäjä on täyttänyt 65 vuotta ja kun leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Lesken eläke lakkaa uuden avioliiton vuoksi vain, jos leski on uudelleen avioituessaan alle 50-vuotias. Lapseton leski saa perhe-eläkettä, jos leski on edunjättäjän kuollessa vähintään 50-vuotias tai hän on pitkäaikaisesti työkyvytön ja ollut avioliitossa ennen edunjättäjän kuolemaa ainakin 5 vuotta ja että avioliitto on solmittu ennen kuin leski oli täyttänyt 50 vuotta. Lapsi saa perhe-eläkkeen, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Lapsen eläke päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta.

Lesken osuus edunjättäjän eläkkeestä on 17-50 prosenttia sen mukaan, kuinka monta lasta on edunsaajana. Perhe-eläke on edunjättäjän eläkkeen suuruinen silloin, kun edunsaajina on leski ja vähintään kaksi lasta. Jos edunjättäjä kuollessaan ei ole eläkkeellä, lasketaan perhe-eläke työkyvyttömyyseläkkeestä, johon hänellä olisi ollut oikeus kuolinhetkellä.

Kansaneläkkeessä leskelle ensimmäiseltä kuudelta kuukaudelta maksettavaa eläkettä sanotaan alkueläkkeeksi ja sen jälkeistä eläkettä jatkoeläkkeeksi. Leski, jolla on huollettavanaan lapsi saa aina jatkoeläkkeen. Perhe-eläkettä ei makseta samalta ajalta kuin kansaneläkettä tai rintamasotilaseläkettä. Leskeneläke lakkaa, kun leski täyttää 65 vuotta tai solmii alle 50-vuotiaana uuden avioliiton. Alle 40-vuotiaan lesken jatkoeläke lakkaa, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Myös lapsi saa perhe-eläkettä, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Opiskelevalla alle 21-vuotiaalla lapsella on myös oikeus perhe-eläkkeeseen.

Kansaneläkkeen leskeneläkkeen alkueläke muodostuu pohjaosasta ja lesken muista tuloista riippuvasta lisäosasta. Vuonna 1993 pohjaosa oli 437 markkaa kuukaudessa ja lisäosan täysi määrä oli 2 042 markkaa kuukaudessa. Lapsen eläkkeen perusmäärä oli 257 markkaa kuukaudessa. Lisäksi alle 18-vuotias lapsi voi saada täydennysmäärän, joka vuonna 1993 oli enintään 343 markkaa kuukaudessa. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, lapsen eläke maksetaan kummankin vanhemman jälkeen.

Edunsaajille saman edunjättäjän jälkeen eri järjestelmistä maksettavat perhe-eläkkeet yhteensovitetään keskenään.

Leskeneläkkeiden määrä on kasvanut tasaisesti vuosi vuodelta, samoin lapsen eläkkeet viime vuosina (taulukko 50). Vuonna 1993 lesken eläkkeen keskieläke oli 2 023 markkaa ja lapsen eläkkeen keskieläke 1 399 markkaa kuukaudessa. Eläkesovituksen takia noin kolmannes leskeneläkkeistä oli suuruudeltaan 0 markkaa. Kaikkiaan perhe-eläkkeitä maksettiin lähes 6,2 miljardin markan verran. Työnantajat kustansivat perhe-eläkkeiden menoista noin 74 prosenttia vaakatettujen osuuden ollessa 17 prosenttia ja valtion 8 prosenttia.

Taulukko 50. Perhe-eläkkeiden saajat vuosina 1980 - 1993

	LESKENELÄKE	LAPSENELÄKE	
	lkm	lkm	osuus 0-19 v, %
1980	121435	45842	3,2
1985	162229	33274	2,4
1990	194784	28429	2,2
1991	203718	28744	2,2
1992	212427	29080	2,2
1993	220037	29532	2,2

Lähde: ETK ja KELA

8.1.2. Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet

8.1.2.1. Sotilastapaturma ja -vammakorvaukset

Varusmiespalveluksessa ja palveluun liittyvissä olosuhteissa sattuneiden tapaturmien ja ilmenneiden palvelussairauksien korvaukset suoritetaan 1.1.1991 alkaen sotilastapaturmalain perusteella. Sotainvalidien ja muiden ennen 1.1.1991 vammautuneiden tai sairastuneiden varusmiesten sekä heidän omaistensa korvaukset suoritetaan edelleen sotilasvammalain mukaan.

Varusmiespalveluksessa vahingoittuneelle korvataan sairaanhoitokulut ja maksetaan päivärahaa, jonka suuruus on sama kuin tapaturmavakuutuksen. Vamman aiheuttaneesta pysyvistä haitasta maksetaan haittarahaa. Haittaraha ja päiväraha myönnetään samoilla edellytyksillä ja samansuuruisena kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Samoin kuntoutustoimenpiteet ja kodinhoidon lisäkustannukset. Tapaturmaeläke korvaa ansionmenetystä sotilastapaturman tai palvelussairauden aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Kuoleman tapauksessa omaisille maksetaan perhe-eläkettä ja hautausapua.

Päiväraha, fysioterapian ajalta maksettava ansiomenetykskorvaus, tapaturmaeläke ja perhe-eläke ovat saajalleen verollista tuloa. Muut korvaukset ovat verotonta tuloa.

Sotilasvammalain mukaiset korvaukset ovat samantyyppisiä kuin sotilastapaturmalain korvaukset, mutta suuruudeltaan hieman pienempiä. Toisaalta ne ovat verotonta tuloa.

Vuonna 1993 valtio maksoi sotilastapaturma- ja -vammakorvauksia 2,0 miljardin markan verran. Tämä oli noin 110 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna.

8.1.2.2. Tapaturmavakuutuksen eläkkeet

Tapaturmaeläke korvaa ansionmenetyksen työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Täysin työkyvyttömälle työntekijälle maksettava eläke on 85 prosenttia vuosityöansiosta. Osittain työkyvyttömälle maksetaan työkyvyn alenemista vastaava osa täydestä eläkkeestä. Vuonna 1993 tapaturmaeläkkeitä maksettiin noin 970 miljoonaa markkaa, joka oli lähes 130 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Työnantajat maksoivat näistä menoista valtaosan.

8.1.3. Muu toimeentuloturva

Muu toimeentuloturva koostuu vammaistuesta, hautausavustuksesta, ryhmähenkivakuutuksesta sekä erilaisista pienistä korvauksista.

8.1.3.1. Vammaistuki

Vammaistuki maksetaan 16 - 64-vuotiaalle henkilölle, joka ei saa eläkettä. Tukea maksetaan haitan, tarvittavien palvelujen ja elinkustannusten korvaamiseksi. Taloudellinen tila ei vaikuta tuen suuruuteen. Tuki voidaan myöntää määrääjäksi tai toistaiseksi, mutta sitä ei makseta yli kolme kuukautta kestävästä laitoshoidon aikana.

Vammaistuki oli porrastettu avun tarpeen ja erityiskustannusten mukaan kolmeen ryhmään. Vuonna 1993 tuen suuruus oli 407 - 1 762 markkaa kuukaudessa ja tuki oli verotonta tuloa. Tuen saajien määrä on noussut hieman vuosi vuodelta (taulukko 51). Vuoden 1993 lopussa tukea sai runsaat 11 500 henkilöä yhteensä runsaan 160 miljoonan markan verran. Työnantajat maksoivat vammaistuesta puolet, vakuutetut 40 prosenttia ja valtio loput.

Taulukko 51. Vammaistuen (invalidirahan) saajat vuosina 1980 - 1993

	Lukumäärä
1980	10600
1985	8360
1990	10220
1991	10970
1992	11499
1993	11533

Lähde: KELAn tilastollinen vuosikirja

8.1.3.2. Hautausavustus

Hautausavustusta maksetaan kansaneläkelain perusteella leskelle tai kuolinpesälle. Vuonna 1993 maksettiin täysi avustus, 4 353 markkaa, jos edunjättäjä ei ollut kansaneläkkeellä. Avustus oli pienempi, jos edunjättäjä oli ollut eläkkeellä enintään vuoden. Jos edunjättäjä oli saanut ennen kuolemaansa kansaneläkettä yli vuoden, avustusta ei maksettu.

Hautausavustus ei yleensä sisälly ansioeläkelakien mukaisiin etuuksiin. Se voidaan kuitenkin liittää TEL:n etuuksiin lisäeläkevakuutuksella. Hautausavustuksen määrä voi olla edunjättäjän eläkepalkka yksin-, kaksin- tai kolminkertaisena. Hautausavustus voi sisältyä myös MEL:n eläketurvaan sekä joihinkin valtion vanhoihin eläkkeisiin. Myös työnantajan yhteydessä toimivat sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen hautausavustusta.

Vuonna 1993 hautausavustuksia maksettiin yhteensä 28 miljoonaa markkaa. Työnantajat ja vakuutetut rahoittivat hautausavustukset suurimmaksi osaksi.

8.1.3.3. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus

Työntekijäin ryhmähenkivakuutukseen kuuluvat vähäisin poikkeuksin työntekijät, joille työnantaja on velvollinen järjestämään työeläketurvan. Osalle julkisen sektorin työntekijöistä sama henkivakuutusturva on järjestetty taloudellisen tuen nimellä. Maatalousyrittäjät tulivat ryhmähenkivakuutukseen mukaan 1.1.1989. Muut yrittäjät eivät kuulu vakuutuksen piiriin. Työntekijä ei kuulu vakuutuksen piiriin siirryttyään vanhuuseläkkeelle tai työsuhteen päätyttyä hänen täytettyään 65 vuotta. Työntekijä säilyy työ- tai virkasuhteen päätyttyä vakuutettuna kolme vuotta.

Korvaukseen on ensisijaisesti oikeus työntekijän puolisoilla ja alle 18-vuotiailla lapsilla. Myös ammattiin opiskelevilla 18 - 21-vuotiailla sekä edunjättäjän vanhemmilla on joissain tapauksissa oikeus korvaukseen.

Korvaussumma muodostuu perussummasta sekä lapsi- ja tapaturmakorotuksesta. Vuonna 1993 perussumma oli 17 820 - 66 900 markkaa riippuen vakuutetun iästä. Lisäksi maksettiin 29 000 markan suuruinen lapsikorotus jokaisesta lapsesta. Vakuutetun kuoltua tapaturmaisesti, korotettiin korvausta 50 prosenttia. Korvaukset olivat verovapaata tuloa.

Vuonna 1993 ryhmähenkivakuutuksen menot olivat noin 230 miljoonaa markkaa, vajaat 30 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992. Työnantajat kustansivat ryhmähenkivakuutuksen.

8.2. Palvelut

Kunnat vastaavat vanhusten ja vammaisten palvelujen järjestämisestä. Vanhusten ja vammaisten tarvitsemat palvelut riippuvat paljolti siitä, asuvatko he kotonaan vai laitoksessa. Suurin osa vanhuksista asuu omassa kodissaan. Vanhusten ja vammaisten asuminen kotona pyritään turvaamaan mahdollisimman pitkään ja sitä varten on viime vuosina kehitetty asumis- ja tukipalveluja sekä järjestetty vanhusten päivätoimintaa, lyhytaikaista kuntouttavaa hoitoa sekä yhdistetty laitos- ja avopalvelukeskuksia.

8.2.1. Vanhusten laitoshuolto

Vanhusten laitoshuotoa järjestetään pääasiassa vanhainkodeissa. Niissä henkilökunta huolehtii vanhusten hoidosta ympäri vuorokauden, mutta varsinaista sairaanhoitoa ei vanhainkodeissa anneta. Asumis- ja tukipalvelujen kehittyessä laitoshuotoon tullaan entistä iäkkäämpänä ja huonokuntoisempana.

Asukkaat maksavat hoidostaan vanhainkodissa. Vuonna 1993 maksut olivat lyhytaikaisessa hoidossa seuraavat: 125 markkaa/päivä ja päivä- tai yöhoidosta 62 markkaa/päivä. Pitkäaikashoidossa (yli kolme kuukautta) olevalta peritään maksukyvyn mukaan määräytyvä maksu, joka voi olla enintään 80 prosenttia kuukausituloista.

Vuonna 1993 oli kuntien omia ja yksityisiltä hankittuja ympärivuorokautisia vanhainkotien hoitopaikkoja yhteensä noin 24 200 eli noin 8 prosentille 75 vuotta täyttäneistä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on paikkojen määrää vähennetty, kun vanhustenhoidon painopistettä on pyritty siirtämään laitoshoidosta avohoitoon. Laitoshuotoa on korvattu muilla palvelumuodoilla, kuten palveluasunnoilla ja kotipalveluilla. Vuonna 1993 85 vuotta täyttäneistä 17 prosenttia oli vanhainkotihoitossa (taulukot 52).

Taulukko 52. Vanhainkotien asukkaat vuosina 1980 - 1993

	Asukkaita vuoden lopussa	Osuus ikäryhmästä (%)			Paikkoja 1000 yli 74-v. kohti
		65-74 v.	75-84v.	yli 85v.	
1980	26284	..	..	..	133
1985	25377	..	..	..	102
1990	26621	1	5	19	94
1991	25787	1	5	18	90
1992	25349	1	5	18	87
1993	24210	1	4	17	83

Lähde: KETI ja Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1993 vanhainkotien menot olivat yhteensä runsaat 3,3 miljardia, mikä oli hieman enemmän kuin edellisellä vuonna. Asiakasmaksuilla katettiin menoista noin 20 prosenttia. Kunnat rahoittivat menoista noin 43 prosenttia ja loput 37 prosenttia katettiin valtionosuudella.

8.2.2. Vammaisten laitoshuolto

Vammaisten laitoshuollolla tarkoitetaan kehitysvammaisten ja invalidien laitoksissa annettavaa hoitoa. Kehitysvammahuollossa pyritään lisäämään avohuoltoa ja välttämään erityisesti lasten ja nuorten laitossijoituksia. Kehitysvammaisille tarkoitettujen laitospaikkojen määrä on aikaisempina vuosina ollut noin 4 800 paikkaa. Vuonna 1993 paikkojen määrä näyttäisi vähentyneen huomattavasti. (taulukko 53) .

Taulukko 53. Vammaisten laitoshuolto vuosina 1980 - 1993

	Paikat
1980	..
1985	4915
1990	4389
1991	4854
1992	4866
1993	3634

Lähde: KETI

Vuonna 1993 vammaisten laitoshuollon kustannukset olivat 1,0 miljardia markkaa. Asiakasmaksuilla katettiin menoista 5,5 prosenttia ja kuntien oma rahoitusosuus oli 51 prosenttia. Valtionosuudella rahoitettiin loput menot.

8.2.3. Suojatyö ja työhön kuntoutus

Vammautuneille aikuisille, jotka eivät voi sijoittua normaaliin työelämään, järjestetään erityisiä suojatyöpaikkoja tai työtoimintaa. Päävastuu vammaisten työllistämispalveluista kuuluu työvoimaviranomaisille.

Vuonna 1993 työtoiminnassa oli paikkoja 6 365 kehitysvammaiselle. Paikkojen määrä on vähentynyt vuosi vuodelta, samalla ovat myös kustannukset pienentyneet. Vuonna 1993 menot olivat lähes 510 miljoonaa markkaa eli noin 50 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992.

8.2.4. Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut

Vammaisen lapsen perus- ja ammattikoulutus järjestetään kunnan peruskouluissa tarvittavien kuntoutus- ja tukipalveluiden avulla. Vaikeammin vammautuneita lapsia varten on erityiskouluja, kuten kuulo- ja liikuntavammaisille tarkoitettuja. Ammattikoulutusta varten on kunnilla ja järjestöillä erityisiä vammaisille tarkoitettuja kouluja.

Erityiskoulujen toimintaa ei olla lamasta huolimatta supistettu. Menot olivat vuonna 1993 edellisen vuoden tasolla, noin 310 miljoonassa markassa. Valtio maksoi näiden koulujen menot kokonaan.

8.2.5. Kuntoutus

Rintamaveteraanien ja sotainvalidien kuntoutuksen tarkoituksena on ikääntyvien veteraanien toimintakyvyn ylläpitäminen. Jokaisella rintamaveteraanilla on mahdollisuus kuntoutukseen. Vähintään 30 prosentin haitta-asteen omaavat sotainvalidit ovat oikeutettuja vuosittain neljän viikon pituiseen kuntoutukseen. Lievemmin vammaiset sotainvalidit pääsevät kuntoutukseen kahden vuoden välein enintään kahdeksi viikoksi. Kuntoutusta järjestetään kuntoutuslaitoksissa ja kylpylöissä sekä avokuntoutuksena terveyskeskuksissa ja yksityisissä laitoksissa. Myös veteraanien puolisoita kuntoutetaan.

Vuonna 1993 kuntoutettiin noin 23 000 rintamaveteraania ja hieman yli 15 000 sotainvalidia lähes 300 miljoonalla markalla. Tämä oli suunnilleen saman verran kuin edellisenä vuonna. Valtion korvasi nämä kuntoutusmenot Tapaturmaviraston kautta.

Vuoden 1991 lokakuussa tuli voimaan kuntousuudistus. Kansaneläkelaitos on velvollinen järjestämään vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta ja vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta. Henkilö voi saada nämä palvelut myös tapaturma-, liikenne-, sotilasvamman- tai sotilastapaturmavakuutuksen perusteella. Myös työeläkelaitokset voivat antaa kuntoutuspalveluja työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi.

Vuonna 1993 Kelan kulut vajaakuntoisten ammatillisesta ja vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta olivat lähes 310 miljoonaa markkaa.

Edellä mainittujen kuntoutuspalveluiden menot olivat vuonna 1993 yhteensä noin 610 miljoonaa markkaa eli lähes 90 miljoonaa markkaa enemmän kuin edellisenä vuonna.

8.2.6. Kotipalvelut

Kotipalveluihin kuuluvat kodinhoitoapu sekä tukipalvelut. Kunta antaa kotipalveluita vanhuksen tai vammaisen ollessa kykenemätön suoriutumaan itsenäisesti päivittäisistä toiminnoista kodissaan. Kotipalveluihin kuuluvat muun muassa huolehtiminen ruokailusta, hygieniasta sekä asunnon siisteydestä.

Tukipalveluita ovat ateriat-, siivous-, kuljetus-, vaatehuolto-, kylvytys- ja saattopalvelut. Sama kotitalous voi käyttää useampaa palvelua samanaikaisesti.

Kodinhoitoapua saaneiden kotitalouksien lukumäärä on viime vuosina vähentynyt huomattavasti kuntien kohdentaessa toimintaa vain eniten apua tarvitseville (taulukko 54). Vanhusten osuus kotihoitoavun saajista on tämän seurauksena kasvanut noin 65 prosenttiin. Vammaisten osuus on pysytellyssä ennallaan ja lapsiperheiden osuus vähentynyt. Vaikka kotipalveluita saaneiden vanhuskotitalouksien määrä onkin laskenut viime vuosina, on kodinhoitoapukäyntien määrä lisääntynyt.

Myös tukipalveluja saaneiden määrä on laskenut selvästi, vuonna 1993 palveluja sai enää vajaat 124 400 henkilöä (taulukko 54). Yleisin tukipalvelu oli ateriapalvelu. Sitä sai lähes 60 prosenttia tukipalveluja saaneista kotitalouksista.

Taulukko 54. Kotipalvelut vuosina 1980 - 1993

	Kodinhoito- henkilökunta	Kodinhoitoapua saaneet			Vammais- kotita- loudet	Tukipal- veluja saaneet henkilöt
		Kaikki talou- det	Vanhus kotita- loudet	Lapsi- perheet		
1980	7953	167762	..	..	..	..
1985	10410	204422	116950	65554	..	74361
1990	13021	201837	124009	51433	7915	200939
1991	13115	190283	119426	48017	6783	113912
1992	13026	170728	105639	41670	7090	127999
1993	12086	153579	99097	34469	6117	124378

Lähde: KETI ja Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1993 vanhusten ja vammaisten kotipalvelujen menot olivat runsaat 1,5 miljardia markkaa, mikä oli edellisen vuoden tasoa. Asiakkaiden osuus rahoituksesta pysyi noin 14 prosentissa. Kuntien osuus menoista oli 46 prosenttia ja valtionosuudella rahoitettiin loput 40 prosenttia.

8.2.7. Muut palvelut

8.2.7.1. Vammaispalvelut

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia elää ja toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä ja haittoja. Kunnat vastaavat vammaispalvelulain mukaisten palveluiden järjestämisestä. Asunnon muutostöitä koskeva järjestämisvelvollisuus tuli voimaan vuonna 1988. Palveluasumisen sekä kuljetus- ja saattopalveluiden osalta laki tuli voimaan vuonna 1992. Oikeus tulkkipalveluihin tuli voimaan vuoden 1994 alusta. Edellä mainittuihin palveluihin vaikeavammaisilla on ns. subjektiivinen oikeus.

Vammaisen asumista omassa kodissa edistetään kustantamalla asunnon muutostöitä, joilla poistetaan tai lievennetään vammaisuudesta aiheutuvia asumishaittoja. Kuljetus-, saatto- ja tulkkipalveluilla tuetaan vaikeavammaisen henkilön työssä käymistä, asioimista, opiskelua, virkistystä ja yhteiskunnallista osallistumista.

Jos vammaisen henkilö tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämäänsä, hänelle voidaan korvata henkilökohtaisen avustajan palkkakustannukset. Päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseksi tarvittavien välineiden kustannuksista vammaiselle henkilölle korvataan pääsääntöisesti puolet. Myös ylimääräiset vaatetus- ja ravintokustannukset voidaan korvata.

Myös Raha-automaattiyhdistys tukee erilaisia vammaisjärjestöjä valtion budjetin kautta.

Vammaispalvelulain laajentuminen näkyy näiden menojen nopeana kasvamisena - kaikista edellä mainituista vammaispalveluista oli vuonna 1993 menoja lähes 560 miljoonaa markkaa eli 100 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1992. Vammaiset maksoivat itse palvelumenoistaan yhden prosentin verran ja kunnat 45 prosenttia. Valtion maksettavaksi tuli 54 prosenttia menoista, koska kunnille annettavan valtionosuuden lisäksi valtio tukee Raha-automaattiyhdistyksen kautta vammaisjärjestöjä.

8.2.7.2. Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuella tarkoitetaan sosiaalilautakunnan ja yksityisen henkilön välillä tehtävään sopimukseen perustuvaa vanhuksen, vammaisen tai pitkäaikaissairaana kotona tapahtuvaa hoitoa, josta maksetaan korvausta hoitajalle. Omaishoidon tuki korvasi 1.7.1993 aiemman vanhusten, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden kotihoiton tuen.

Kotihoiton tukea saavien määrä kasvoi 1980-luvulla voimakkaasti, mutta 1990-luvulla määrä on laskenut tasaisesti vuosi vuodelta. Vuonna 1993 omaishoidon tukea sai runsaat 16 800 henkilöä 270 miljoonan markan verran (taulukko 55), joka oli edellisen vuoden tasoa.

Taulukko 55. Omaishoidon (kotihoiton) tukea saaneet vuosina 1980-1993

Tukea saaneet henkilöt	
1980	..
1985	9793
1990	21032
1991	20418
1992	18860
1993	16822

Lähde: KETI

8.2.7.3. Muut

Muut palvelumenot koostuvat lähinnä vanhuksille ja vammaisille annetun päivähoidon, päivä-/palvelukeskusten, palvelutalojen ja perhehoidon menoista sekä Raha-automaattiyhdistyksen kautta vanhustenhuollon järjestöille annetuista avustuksista. Kokonaismenot olivat runsaat 1,1 miljardia vuonna 1993.

8.3. Verovähennykset

Valtion ja kunnan verotuksessa myönnettiin vuonna 1993 invalidivähennys, jonka vaikutus verotuloihin laskettiin olevan niin valtion verotuksessa kuin kunnallisverotuksessa 210 miljoonaa markkaa. Verovähennyksen vaikutusta ei ole laskettu mukaan sosiaalimenojen loppusummaan.

9. MUU SOSIAALITURVA

Muu sosiaaliturva koostuu pääasiassa toimeentulotuesta, päihdehuollosta sekä pakolaishuollosta.

Vuonna 1993 tämän ryhmän menot olivat 2,9 miljardia markkaa. Tämä oli lähes 500 miljoonaa markkaa vähemmän kuin edellisellä vuonna, vaikka toimeentulotukimenot kasvoivat samalla. Muutos johtuu uudesta tilastointijärjestelmästä, jossa menot pystytään kohdentamaan aikaisempaa tarkemmin muihin edellä olleisiin kohderyhmiin. (taulukko 56).

Taulukko 56. Muu sosiaaliturva -pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
MUU SOSIAALITURVA	2903	-13,9	-15,6
TOIMEENTULOTURVA	2037	17,7	15,2
- Toimeentulotuki	2005	20,4	17,9
- Sotilasavustukset	33	5,8	3,6
- Muu toimeentuloturva	0	***	***
PALVELUT	865	-47,2	-48,3
- Päihdehuolto	391	-10,6	-12,4
- Pakolaishuolto	431	7,5	5,3
- Muut palvelut	44	***	***

9.1. Toimeentuloturva

9.1.1. Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on tarkoitettu täydentämään toimeentuloa silloin, kun tulot eivät riitä kohtuullisiin elinkustannuksiin. Tukea voidaan maksaa myös, jos sosiaalietuuden maksaminen on viivästynyt.

Toimeentulotuki muodostuu laskennallisesta perusosasta ja erikseen huomioon otettaviin menoihin annettavasta tuesta. Jos niiden yhteismäärä on suurempi kuin perheen käytävissä olevat tulot, erotus maksetaan toimeentulotukena. Perusosan suuruuteen vaikuttavat perheen koko, lasten ikä ja kuntaryhmä. Perusosan suuruus on yksinäisellä henkilöllä 80 prosenttia kansaneläkkeen ja täyden lisäosan yhteismäärästä. Muiden henkilöiden perusosa määritellään yksinäisen henkilön perusosasta.

Vuonna 1993 uudistettu perusosa yksinäiselle henkilölle tai yksinhuoltajalle oli 1 983 markkaa kuukaudessa (ensimmäisessä kuntaryhmässä), johon lisättiin kustakin lapsesta 496 - 1 190 markkaa riippuen lasten lukumäärästä ja iästä. Lisäksi otettiin huomioon muun muassa asumiseen, terveydenhuoltoon, työmatkoihin ja lasten päivähoidon liittyviä menoja. Toimeentulotuki oli verotonta tuloa.

Toimeentulotukea saavien määrä ja nuorten osuus tukea saavista ovat laman myötä nousseet nopeasti. Vuonna 1993 toimeentulotukea sai runsaat 292 500 kotitaloutta eli 11,0 prosenttia kaikista kotitalouksista. Näissä talouksissa oli henkilöitä 528 100 eli 10,4 prosenttia koko väestöstä (taulukko 57). Vuonna 1993 tuen keskimääräinen suuruus laski hieman ja tukea saatiin aikaisempaa pidempään, keskimäärin yli neljä kuukautta.

Taulukko 57. Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet vuosina 1980 - 1993

	Kotitalouksia	Henkilöitä	Alle 30-v. osuus kotita- louksista (%)	Keskim. aika kk	Tuki keskim. mk/kk* v.1993 hinnoin
1980	92306	167985	32	..	..
1985	129252	239839	36	3,7	1161
1990	181604	314029	36	3,9	1561
1991	222653	396128	39	3,9	1643
1992	258864	464646	41	3,9	1665
1993	292559	528126	41	4,3	1616

* Ilman Helsinkiä

Lähde: Sosiaalihuolto 1980 ja STAKES

Vuonna 1993 toimeentulotuen nettomenot olivat 2,0 miljardia markkaa. Tämä oli 340 miljoonaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Kunnat maksoivat tuesta 54 prosenttia ja loput rahoitettiin valtionosuudella.

9.1.2. Sotilasavustukset

Sotilasavustusta voidaan maksaa aseellisessa, aseettomassa tai siviilipalveluksessa olevan asevelvollisen omaisille. Avustuksen tarkoituksena on turvata asevelvollisen omaisille toimeentulo silloin, kun asevelvollinen ei voi siitä huolehtia sekä turvata käytössä olevan asunnon säilyminen.

Sotilasavustuksen ns. perusavustuksen määrä on ensimmäisen tuen saajan osalta enintään yksinäiselle henkilölle paikkakunnalla maksettavan kansaneläkkeen pohjaosan ja täyden lisäosan suuruinen. Avustus maksetaan tulojen ja menojen välisen erotuksen mukaisesti. Sotilasavustusta maksetaan myös kohtuullisiin asumiskustannuksiin. Sotilasavustusta saattaa saada lisäksi muun muassa sairauskustannuksiin, terveydenhoitomenoihin ja lapsen hoitokustannuksiin. Sotilasavustus oli verotonta tuloa.

Vuonna 1993 sotilasavustuksia maksettiin yhteensä 6 710 kotitaloudelle, mikä oli lähes 1000 kotitaloutta enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Keskimääräinen avustus kotitaloutta kohti oli 4 830 markkaa eli yli 500 markka vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kaikkiaan avustuksia maksettiin 33 miljoonaa markan verran. Kunnat rahoittivat menoista 54 prosenttia ja valtionosuudella katettiin loput menot.

9.2. Palvelut

9.2.1. Päihdehuolto

Päihdehuoltoa toteutetaan osana sosiaalityötä sosiaalitoimistoissa, kotipalveluissa, vanhustenhuollossa sekä terveydenhuollossa. Lisäksi on erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettuja palveluita kuten polikliinisia avohoitoyksiköitä, A-klinikoita ja nuoriso-asemia sekä

laitoshoitopalveluja katkaisuhoidoasemilla ja kuntoutusyksiköissä. Päihdehuollollisia asumispalveluita järjestetään muun muassa hoito- ja huoltokodeissa. Lisäksi on ensisuoja. Kaikkiin päihdehuollon palveluihin voi hakeutua oma-aloitteisesti. Tahdosta riippumattomaan hoitoon päihteiden ongelmakäyttäjää voidaan määrätä joko terveysvaaran tai väkivaltaisuuden perusteella.

Viime vuosina kunnat ovat karsineet päihdehuollon menoja. Vuonna 1993 päihteiden väärinkäyttäjien huoltoon käytettiin noin 390 miljoonaa markkaa, mikä oli 46 miljoonaa markkaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Palveluiden käyttäjien maksama osuus menoista oli 7 prosenttia ja kuntien osuus 46 prosenttia. Valtio osallistui menojen rahoitukseen valtionosuudella sekä avustamalla Raha-automaattiyhdistyksen kautta raittiustyötä ja päihdehuoltoa.

9.2.2. Pakolaishuolto

Vuodesta 1986 lukien on valtioneuvosto vahvistanut vuosittaisen pakolaiskiintiön, joka on viime vuosina ollut 500. Kiintiöpakolaisten lisäksi Suomeen tulee turvapaikkaa hakevia. Kiintiöpakolaisten ja myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikan hakijoiden perheenjäsenillä on oikeus saada turvapaikka. Suomen vastaanottamien pakolaisten ja turvapaikkaa hakevien määrä kasvoi 1980-luvun loppupuolella erittäin voimakkaasti. Vuonna 1993 Suomi vastaanotti lähes 3 700 pakolaista. Turvapaikan hakijoita oli runsaat 2 000. Hakemusten käsittely kestää melko pitkään. Vuonna 1993 myönteisen päätöksen sai noin 2 050 hakijaa (taulukot 58 ja 59).

Taulukko 58. Suomen vastaanottamat pakolaiset vuosina 1985 - 1993

	Lukumäärä
1985	25
1990	858
1991	1366
1992	2349
1993	3689

Sisältää kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat

sekä perheen yhdistämishjelman puitteissa maahan saapuneet

Lähde: STM, pakolaistoimisto

Taulukko 59. Suomeen saapuneet turvapaikan hakijat vuosina 1985 - 1993

	Turvapaikan hakijat	Myönteiset ratkaisut
1985	18	9
1990	2743	108
1991	2137	1700
1992	3634	479
1993	2023	2052

Lähde: Sisäasiainministeriö

Turvapaikanhakijoille on perustettu vastaanottokeskuksia, joissa he voivat asua sen ajan, kun heidän hakemuksiaan käsitellään. Tältä ajalta heille voidaan maksaa harkinnanvaraista toimeentulotukea. Myönteisen päätöksen saaneet sijoitetaan kuntiin, joissa heille järjestetään asunto, koulutusta ja terveydenhuolto.

Vuonna 1993 pakolaishuollon menot olivat noin 430 miljoonaa markkaa, mikä oli hieman edellisvuotta enemmän. Valtio maksoi kaikki pakolaishuollon kulut.

9.2.3. Muut palvelut

Muut palvelut koostuvat pääosin sellaisista menoista, joita ei ole voitu kohdentaa mihinkään edellä olleeseen menoerään. Vuonna 1993 tällaisia menoja oli yhteensä 44 miljoonaa markkaa.

10. HALLINTO

Hallintomenot jaetaan valtion, kuntien ja vakuutuslaitosten menoihin. Yhteensä niitä kertyi runsaat 4,8 miljardia markkaa vuonna 1993, joka oli hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna (taulukko 60).

Taulukko 60. Hallinto-pääryhmän menot vuonna 1993 ja muutos vuodesta 1992

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin, %	Muutos kiintein hinnoin, %
HALLINTO	4858	-0,8	-2,9
- Valtio	420	6,8	4,6
- Kunnat	1378	10,3	8,0
- Vakuutuslaitokset	3060	-6,0	-8,0

10.1. Valtio

Valtion hallintomenot muodostuvat sosiaali- ja terveysministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskukseen (STAKES), tapaturmaviraston, työttömyysturva- ja tarkastuslautakunnan, terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen, työvoimaministeriön ja asuntohallituksen menoista. Vuonna 1993 menoja kertyi yhteensä 420 miljoonan markan verran, joka oli 27 miljoonaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

10.2. Kunnat

Kuntien hallintomenot koostuvat kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveystoimen hallinnon menoista, joita oli vajaat 1,4 miljardia vuonna 1993.

10.3. Vakuutuslaitokset

Vakuutuslaitosten menot muodostuvat lähinnä Kansaneläkelaitoksen, eri eläkejärjestelmien, tapaturmavakuutuksen ja työttömyyskassojen toimintakuluista. Vuonna 1993 nämä menot olivat yhteensä lähes 3,1 miljardia markkaa, mikä oli 200 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1992.

11. SOSIAALIMENOLASKELMA

Taulukko 61. Sosiaalimenot ja niiden rahoitus vuonna 1993 milj. mk

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoista	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
1.	Lapset ja perheet	23371	13023	5818	1465	2093	1003	23403	33	22367
1.1.	Toimeentuloturva	15119	9617	1977	1465	2093	0	15152	33	15119
1.1.1.	Äitiysavustus	56	56	0	0	0	0	56	0	56
1.1.2.	Vanhempainrahat	3416	444	0	1080	1951	0	3475	59	3416
1.1.3.	Äitiysrahakauden palkat	208	0	0	208	0	0	208	0	208
1.1.4.	Lasten kotihoidon tuet	3229	1463	1766	0	0	0	3229	0	3229
1.1.5.	Lapsilisä	5539	5539	0	0	0	0	5539	0	5539
1.1.6.	Lapsen hoitotuki	383	37	0	178	142	0	357	-26	383
1.1.7.	Elatustuki	390	180	211	0	0	0	390	0	390
1.1.8.	Asumistuki	1899	1899	0	0	0	0	1899	0	1899
1.2.	Palvelut	8251	3407	3841	0	0	1003	8251	0	7248
1.2.1.	Lasten päivähoido	6488	2562	2992	0	0	935	6488	0	5553
1.2.2.	Lasten ja nuorten laitoshuolto	623	277	325	0	0	21	623	0	602
1.2.3.	Kodinhuoltoapu	212	92	108	0	0	11	212	0	201
1.2.4.	Muut palvelut	928	481	411	0	0	36	928	0	892
2.	Sairaus ja terveys	42493	12324	12366	7648	5267	5020	42624	131	37473
2.1.	Toimeentuloturva	7089	417	0	4812	1898	0	7127	38	7089
2.1.1.	Päivärahat	3659	417	0	1382	1898	0	3697	38	3659
2.1.1.1.	Sairausvakuutus	2683	349	0	848	1532	0	2729	46	2683
2.1.1.2.	Tapaturmavakuutus	528	68	0	423	23	0	514	-14	528
2.1.1.3.	Liikennevakuutus	142	0	0	0	142	0	142	0	142
2.1.1.4.	Avustuskassat	0	0	0	0	0	0	1	0	0
2.1.1.5.	Kuntoutusraha	305	0	0	111	200	0	311	6	305
2.1.2.	Sairausajan palkka	3430	0	0	3430	0	0	3430	0	3420
2.2.	Palvelut	35404	11907	12366	2835	3369	5020	35497	93	30384
2.2.1.	Perusterveydenhuolto	10374	4216	4944	0	0	1213	10374	0	9160
2.2.1.1.	Avoihoido	5838	2445	2868	0	0	525	5838	0	5313
2.2.1.1.1.	Hammashuolto	1317	501	587	0	0	229	1317	0	1088

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoi- hin/ra- hastoista	Menot ilman käyttä- jämak- suja
			Valtio	Kunnat	Työnan- tajat	Vakuu- tetut	Käyttä- jät	Rahoitus yhteensä		
2.2.1.1.2.	Muu avohoito	4520	1945	2280	0	0	295	4520	0	4225
2.2.1.2.	Vuodeosastot	4536	1771	2077	0	0	689	4536	-0	3847
2.2.2.	Erikoissairaanhoido	15381	6885	7312	0	0	1185	15384	0	14200
2.2.2.1.	Avohoito	3891	1633	1916	0	0	342	3891	0	3549
2.2.2.2.	Vuodeosastot	11489	5251	5396	0	0	842	11489	0	10647
2.2.3.	Sairaanhoidokustannukset	8848	125	0	2824	3369	2622	8940	92	6226
2.2.3.1.	Sairausvakuutus	7914	81	0	2358	2949	2622	8010	96	5292
2.2.3.1.1.	Sairaanhoido	5893	0	0	1196	2161	2601	5958	65	3292
2.2.3.1.2.	Työ ja opisk.terveydenhuol- to	1582	80	0	1004	501	21	1605	22	1562
2.2.3.1.3.	Kuntoutus	350	0	0	127	230	0	357	7	350
2.2.3.1.4.	Muut korvaukset	89	2	0	32	57	0	90	2	89
2.2.3.2.	Tapaturmavakuutus	512	43	0	443	15	0	501	-11	512
2.2.3.2.1.	Sairaanhoido ja kuntous	266	8	0	243	9	0	261	-5	266
2.2.3.2.2.	Muut korvaukset	246	35	0	199	6	0	241	-6	246
2.2.3.3.	Liikennevak. henkilövahin- got	220	0	0	0	220	0	220	0	220
2.2.3.3.1.	Sairaanhoido ja kuntous	120	0	0	0	120	0	120	0	120
2.2.3.3.2.	Muut korvaukset	100	0	0	0	100	0	100	0	100
2.2.3.4.	Avustuskassat	202	0	0	23	185	0	208	7	202
2.2.3.4.1.	Sairaanhoido ja kuntoutus	186	0	0	23	167	0	190	4	186
2.2.3.4.2.	Muut korvaukset	15	0	0	1	18	0	18	3	15
2.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	204	94	110	0	0	0	204	-0	204
2.2.5.	Työsuojelu	257	246	0	11	0	0	257	0	257
2.2.5.1.	Työturvallisuustyö	146	136	0	11	0	0	146	0	146
2.2.5.2.	Työsuojeluhallinto	110	110	0	0	0	0	110	0	110
2.2.6.	Muut palvelut	341	341	0	0	0	0	341	0	341
3.	Työttömyys	27962	19903	0	9142	1326	0	30370	2409	27962
3.1.	Toimeentuloturva	21451	13392	0	9142	1326	0	23859	2409	21451
3.1.1.	Päivärahat	20966	13392	0	8657	1326	0	23375	2409	20966
3.1.1.1.	Ansioturva	15177	7603	0	8657	1326	0	17586	2409	15177

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahastoista	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
3.1.1.2.	Peruspäiväraha	5789	5789	0	0	0	0	5789	0	5789
3.1.2	Eroraha ja aik.koulutussisä	485	0	0	485	0	0	485	0	485
3.2.	Palvelut	6511	6511	0	0	0	0	6511	0	6511
3.2.1.	Työnvälitys	507	507	0	0	0	0	507	0	507
3.2.1.1.	Paikallishallinto	504	504	0	0	0	0	504	0	504
3.2.1.2.	Työvoiman liikkuvuus	4	4	0	0	0	0	4	0	4
3.2.2.	Työvoimakoulutus	2213	2213	0	0	0	0	2213	0	2213
3.2.3.	Työllisyystyöt	3791	3791	0	0	0	0	3791	0	3791
4.	Vanhuus ja vammaisuus	80603	11656	8467	43229	13559	1193	78104	-2499	79410
4.1.	Toimeentuloturva	71313	7660	4680	43113	13356	0	68809	-2504	71313
4.1.1.	Eläkkeet	67366	5604	4680	41798	12824	0	64906	-2460	67366
4.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	39954	2291	3379	25383	7759	0	38813	-1141	39954
4.1.1.1.1.	Varsinaiset vanhuuseläkkeet	38787	2243	3299	24666	7488	0	37695	-1092	38787
4.1.1.1.2.	Varhennetut vanhuuseläkkeet	1166	48	81	717	271	0	1117	-49	1166
4.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	16739	785	1175	10525	3491	0	15976	-764	16739
4.1.1.2.1.	Varsinaiset työkyv.eläkkeet	12914	666	1094	7743	2729	0	12231	-683	12914
4.1.1.2.2.	Yksilölliset varhaiseläkkeet	3825	119	81	2782	762	0	3744	-81	3825
4.1.1.3.	Erityiset varhaiseläkkeet	4503	2052	126	1548	560	0	4286	-217	4503
4.1.1.3.1.	Työttömyyseläkkeet	2314	84	126	1492	453	0	2154	-160	2314
4.1.1.3.2.	Osa-aikaeläkkeet	62	0	0	56	11	0	67	5	62
4.1.1.3.3.	Sukupolvenvaihdoseläkkeet	500	342	0	0	96	0	438	-62	500
4.1.1.3.4.	Luopumiseläke/korvaus	502	502	0	0	0	0	502	0	502
4.1.1.3.5.	Rintamaveteraanieläkkeet	1125	1125	0	0	0	0	1125	0	1125
4.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	6171	476	0	4342	1015	0	5832	-338	6171
4.1.2.	Sotilasvammatapaturnat	3420	2037	0	944	450	0	3431	0	3430
4.1.2.1.	Sotilastapaturmakorvaukset	2024	2024	0	0	0	0	2024	0	2024
4.1.2.2.	Tapaturmavak. eläkkeet	971	14	0	944	14	0	971	0	971
4.1.2.3.	Liikennevakuutuksen jatkuvat korvaukset	436	0	0	0	436	0	436	0	436
4.1.3.	Muu toimeentuloturva	516	19	-0	372	82	0	473	-44	516

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rabastoi- hin/ra- hastoista	Menot ilman käyttä- jämak- suja
			Valtio	Kunnat	Työnan- tajat	Vakuu- tetut	Käyttä- jät	Rahoitus yhteensä		
4.1.3.1.	Vammaistuet	163	16	0	76	61	0	152	-11	163
4.1.3.2.	Hautausavustukset	28	3	0	13	10	0	26	-2	28
4.1.3.3.	Ryhmähenkivakuutus	232	0	0	206	0	0	206	-26	232
4.1.3.4.	Muut etuudet	93	0	0	77	11	0	89	-4	93
4.2.	Palvelut	9289	3996	3787	116	203	1193	9295	6	8096
4.2.1.	Vanhusten laitoshuolto	3352	1229	1442	0	0	681	3352	0	2671
4.2.2.	Vammaisten laitoshuolto	999	435	510	0	0	55	999	0	945
4.2.3.	Suojatyö ja työhön kuntoutus	508	238	243	0	0	27	508	0	480
4.2.4.	Vammaisten ammatti- ja lasten koulut	308	308	0	0	0	0	308	0	308
4.2.5.	Kuntoutus	612	299	0	116	203	0	618	6	612
4.2.6.	Kotipalvelu	1554	614	720	0	0	220	1554	0	1334
4.2.7.	Muut palvelut	1957	874	873	0	0	210	1957	0	1746
4.2.7.1.	Vammaispalvelut	556	299	252	0	0	5	556	0	551
4.2.7.2.	Omaishoidon tuki	270	124	146	0	0	0	270	0	270
4.2.7.3.	Muut	1130	450	475	0	0	205	1130	0	925
5.	Muu sosiaaliturva	2903	1594	1279	0	0	29	2903	0	2873
5.1.	Toimeentuloturva	2037	938	1100	0	0	0	2037	0	2037
5.1.1.	Toimeentulotuki	2005	923	1082	0	0	0	2005	0	2005
5.1.2.	Sotilasavustukset	33	15	18	0	0	0	33	0	33
5.1.4.	Muu toimeentuloturva	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5.2.	Palvelut	865	656	180	0	0	29	865	0	836
5.2.1.	Päihdehuolto	391	182	179	0	0	29	391	0	361
5.2.2.	Pakolaishuolto	431	431	0	0	0	0	431	0	431
5.2.3.	Muut palvelut	44	43	1	0	0	0	44	0	44
6.	Hallinto	4858	1054	744	2050	1011	0	4858	0	4858
6.1.	Valtio	420	420	0	0	0	0	420	0	420
6.2.	Kunnat	1378	634	744	0	0	0	1378	0	1378
6.3.	Sosiaalivakuutus	3060	0	0	2050	1011	0	3060	0	3060
Sosiaalimenot yhteensä		182189	59554	28673	63534	23256	7245	182262	74	174943

Menojen käyttötarkoitus	Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoi- hin/rahas- toista	Menot ilman käyttä- jämaksuja
		Valtio	Kunnat	Työnan- tajat	Vakuu- tetut	Käyttä- jät	Rahoitus yhteensä		
Verovähennykset									
Lapsivähennys	2850	0	2850	0	0	0	2850		
Lapsen hoitovähennys	520	520	0	0	0	0	520		
Yksinhuoltaja- ja elatusvelv.vähennys	330	30	300	0	0	0	330		
Invalidivähennys	420	210	210	0	0	0	420		
Yhteensä	4120	760	3360	0	0	0	4120		

12. INVESTOINNIT

Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion, kuntien ja kuntainliittojen sekä sosiaaliturvarahastojen investoinnit sosiaali- ja terveystalouteen ovat olleet 15 - 25 prosenttia julkisen toiminnan kaikista investoinneista vuosina 1985 - 1993.

Vuonna 1993 sosiaaliturvan investoitiin 2,1 miljardia markkaa. Tämä oli selvästi vähemmän kuin edellisellä vuonna - laskua oli 850 miljoonan markan verran. Erityisesti kunnat ja kuntainliitot sekä valtio ovat investoineet aikaisempaa niukemmin. Investoinnit olivat huipussaan vuonna 1990 - silloin sosiaaliturvaan investoitiin peräti 3,3 miljardia markkaa. Investoinneista hieman yli puolet on kohdistunut terveydenhuoltoon. (taulukko 62)

Kunnat ja kuntainliitot ovat saaneet valtionosuuden suurimpaan osaan investointejaan.

Taulukko 62. Julkisen toiminnan investoinnit sosiaaliturvaan vuosina 1980 - 1993
(% sosiaaliturvan investoinneista)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1980		1985		1990	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio						
- terveydenhuolto	10	(0,8)	34	(1,5)	43	(1,3)
- sosiaalipalvelut	15	(1,1)	3	(0,1)	18	(0,6)
Kunnat ja kuntainliitot						
- terveydenhuolto	593	(45,9)	1151	(52,2)	1934	(57,9)
- sosiaalipalvelut	305	(23,6)	561	(25,5)	1210	(36,2)
Sosiaaliturvarahastot						
- muu sosiaaliturva	370	(28,6)	455	(20,6)	136	(4,0)
Julkinen toiminta yhteensä						
- terveydenhuolto	603	(46,6)	1185	(53,8)	1977	(59,2)
- sosiaalipalvelut	690	(53,4)	1019	(46,2)	1364	(40,8)
- sosiaaliturva yhteensä	1293	(100,0)	2204	(100,0)	3341	(100,0)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1991		1992		1993	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio						
- terveydenhuolto	60	(2,1)	59	(2,0)	32	(1,5)
- sosiaalipalvelut	14	(0,5)	20	(0,7)	7	(0,3)
Kunnat ja kuntainliitot						
- terveydenhuolto	1722	(60,1)	1570	(52,5)	1091	(51,1)
- sosiaalipalvelut	990	(34,5)	924	(30,9)	619	(29,0)
Sosiaaliturvarahastot						
- muu sosiaaliturva	82	(2,9)	418	(14,0)	386	(18,1)
Julkinen toiminta yhteensä						
- terveydenhuolto	1782	(62,2)	1629	(54,5)	1123	(52,6)
- sosiaalipalvelut	1086	(37,9)	1362	(45,5)	1012	(47,4)
- sosiaaliturva yhteensä	2868	(100,0)	2991	(100,0)	2135	(100,0)

LÄHTEET

A Social Portrait of Europe, Eurostat, Luxemburg 1991

Basic statistics of the community, Eurostat, Luxemburg 1992

Bulletin on Woman and Employment in the EC, No 2 April 1993

Eläketurvakeskus

Eläketurvakeskuksen neljännesvuositulasto, Eläketurvakeskus

Johtokunnan kertomus työttömyyskassojen keskuskassan toiminnasta 1993 sekä tilinpäätös 31.12.1993, Työttömyyskassojen keskuskassa, Helsinki

Kansaneläkelaitos

Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 1993, Kansaneläkelaitos, Vammalan Kirjapaino Oy Vammala 1994

Kansaneläkelaitoksen toimintakertomus 1993, Kansaneläkelaitos, Helsinki

Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1993

Koulutus- ja erorahaston toimintakertomus 1993, Koulutus- ja erorahasto, Fagepaino Oy 1994

Kuntien eläkevakuutuksen toimintakertomus vuodelta 1993, Kirjapaino Libris Oy, Helsinki 1994

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen vuosikertomus 1993, Painatuskeskus Oy, Helsinki 1994

Merimieseläkekassan toimintakertomus 1993, Merimieseläkekassa

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)

OECD Health Systems, Facts and Trends 1960-1991, Volume 1, Health Policy Studies No. 3, OECD 1992

Raha-automaattivastukset 1993, Raha-automaattiyhdistys

Sisäasiainministeriö

Social protection expenditure and receipts 1980 - 1992, Population and social conditions, Eurostat

Sosiaalihuolto 1980, Suomen virallinen tilasto XXIB:22, Sosiaalihalitus, Suunnittelu- ja tilastotoimisto, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983

Sosiaali- ja terveydenhuollon kertomustietojärjestelmä (KETT), Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiskeskus (STAKES)

Sosiaali- ja terveysministeriö, Vakuutusosasto ja Pakolaistoimisto

Suomen Ortodoksinen kirkollishallitus

Suomen Sairaalatilasto 1993, Suomen Kuntaliitto, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1994

Terveyskeskusten talous 1992, Kunnallistilasto 1993/5, Suomen Kuntaliitto

The population of the European Economic Area on 1 January 1994, Rapid Reports, Population and social conditions 1994:4

Tilastokeskus

Toimeentuloturva 1993, Eläke-Sampo, Keski-Pohjanmaan Kirjapaino, Kokkola 1994

Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1993, osa 1, Eläketurvakeskus, Painatuskeskus 1994

Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1993, osa 2, Eläketurvakeskus, Painatuskeskus 1995

Työministeriö

Vakuutusyhtiöt, käsikirjoitus sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosastolta koskien vuotta 1993

Valtiokonttori

Valtion eläkkeet, Tilastovuosi 1993, Valtiokonttori, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1994

Valtion tilinpäätös liitteinen vuodelta 1993, Valtiokonttori, Painatuskeskus, Helsinki 1994

Woman in the European Community, Eurostat, Luxemburg 1992

Yearbook of Nordic Statistics 1992, NORD1992:1, Nordic Council of Ministers, Norstedts Tryckeri, Stockholm 1992

Ympäristöministeriö

Ålands landskapsstyrelsen

JAKELU:

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
TALOUS- JA SUUNNITTELUOSASTO
PUH. (90) 1601

ISBN 952-00-0049-6
ISSN 0785-4625 (=Sosiaaliturva)
ISSN 1236-3650